



MAGYARÖRMÉNY TUDÁSTÁR

Jelen dokumentumot a Magyarörmény Tudástár ingyenes digitális könyvtárból töltötték le. A pontos felhasználási jogokat kérjük nézze meg a honlapon!

www.MagyarormenyTudastar.hu

Bálintné Kovács Júlia

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben

(1. rész)

Nagy örömmel vettem kézbe **Ferenczi Sándor** könyvét, *A gyulafehérvári (erdélyi) főegyházmegye történeti papi névtárát*, amelyre atyai barátom, a Medgyesen élő Harai Pál tiszteletbeli kanonok hívta fel a figyelmemet.

A könyv 2009-ben jelent meg a Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadó ja és a Verbum Keresztény Kulturális Egyesület közös kiadványaként.

Nemcsak a könyv gondozói között akadtam örmény gyökerű ismerősökre (lektor Marton József, az egyik felelős szerkesztő Bodó Márta, korrektúra Szenkovics Enikő), de amint beleolvastam, a papok között is számos olyan adatra bukkantam, amely bizonyossá tette azt, amit eddig csak sejtettem, hogy tudniillik az örménymagyarok közül sokkal többen választották a papi hivatást, állottak az egyház szolgálatában, mint ahányukat eddigi ismereteink alapján számon tartottunk.

És az említett 478 oldalas könyv csak a papokról szól, a szerzetesekről nem!

Jakubinyi György előszavából: „A címben főegyházmegyei papságról van szó. Az egyházjog szerint kétféle papság létezik: az egyházmegyei (régén világinak nevezték) és a szerzetes-papság. Jelen kötet a címe szerint csak az egyházmegyei papok névtárát hozza. A főegyházmegyeinkben egykor és most működő szerzetes-papok (elsősorban ferencesek, jezsuiták, piaristák stb.) már nem fértek a

keretbe, mert egy hasonlóan terjedelmes kötetet tenne ki a névtárak. Ennek az összeállítására a jövő feladata marad.

A cím azt is meghatározza, hogy csak az erdélyi (1932-től gyulafehérvári) egyházmegye (1991-től főegyházmegye) egyházmegyei papjainak adatait közli.

Köszönjük a szerzőnek, hogy többrétű elfoglaltsága mellett felvállalta milleniumunk és papságunk tiszteletére ennek a terjedelmes műnek a megalkotását. A kötet célja éppen ez volt: emlékezzünk paptestvéreinkre, „akik előttünk jártak”, és ismerjük meg jobban egymást is, akik az Úr Jézus hívását az ő kegyelméből az erdélyi papságban követjük ebben a szenvedéssel és reménnyel teli korunkban, amelyet sohasem hagy el a gondviselő Isten.

Gyulafehérvár, 2009. január 11-én
Urunk megkeresztelkedése ünnepén.”

Ebben a most induló sorozatban a szóban forgó könyv II. részéből fogok idézni, amelyben az egyházmegyei papjait 1556-tól sorolja fel a szerző.

Előre bocsátom, hogy szubjektív leszek a személyek kiválasztásában. Ha a név, vagy a születési hely azt sugallja, hogy örmény gyökerű lehet az illető, közölni fogom az adatait, hátha a család valamelyik késői leszármazottja felfedezi benne rokonát.

Ha valamilyen más kiadványban is talállok az illetőkre, vagy más örmény papokra vonatkozó feljegyzést, azzal kiegészítem az ismertetést, de nem szá-

mozom meg őket, hanem dőlt betűkkel jelölöm ezeket a részeket.

Előre elnézést kérek az esetleges tévedésekért, de gondoljuk csak meg, hányan azért maradnak ki ebből a „számbavételből”, csak azért, mert anyai ágon örmény gyökerűek, tehát nevük nem árulhatja el „hovatartozásukat”.

Összességükben tehát biztosan többen vannak, mint ahányat én ezzel a számmal kezdődően felsorolok.

Szándékom alátámasztására **Garda Dezső** kitűnő munkájából a **Gyergyói Örmények Könyvé**-ből idézek:

„A gyergyószentmiklósi örménységet lelkileg és tudatilag az örmény katolikus egyház fogta össze. A közösség számára nem volt mindegy papjainak kiléte, hogy ezek miként szolgálják a közösséget? Ilyen körülmények között a plébános választásoknál a gyergyószentmiklósi örménység mindig a legjobb papokat szerette volna Gyergyószentmiklósról vonzani. Az örmény közösség tehát mind erkölcsileg, mind anyagilag gondoskodott papjairól”. Az ebben a városban működő papokról a kiegészítések mind Garda Dezsőtől veszem át.

Meggyőződésem, hogy akit ez a közösség elfogadott papjának, és akinek a neve is sugallja örménységét, azoknak kellett lenniük örmény gyökereiknek is!

1. Ágoston Károly, szül. Kolozsvár, 1819. okt. 25. A gimnáziumot, a filozófiát és a jogot Kolozsváron, teol. tanulmányait Gyulafehérváron végezte. Pappá szentelve 1843. aug. 1. Szolgálati helyei: 1845: Szilágysomlyón gimnáziumi tanár. 1850: Kolozsváron káplán, 1865: haláláig Gyergyószentmiklóson plébános és 1868: alesperes, 1881: főesperes. Meghalt 1882. jan. 9. (Beke szerint Baróton született.)

Az említett könyvben még azt is olvashatjuk, hogy Merza Antal plébánossága idején az 1873. évi nagy kolerajárvány alkalmával, mely június és július hónapokban Tekerőpatakon dühöngött, és augusztusban, szeptemberben eljutott Gyergyószentmiklósról, szemtanuk szerint a plébános Ágoston Károllyal és ministránsaival megindult a különböző utcákban, és végigcsengetve hívta fel a közfigyelmet a betegek ellátására.

Merza halála (1788) után mintegy három hónapon át Ágoston Károly helyettesített, szolgált az örmény katolikus templomban.

2. Alexa Ferenc, örmény szertartású. Szül. Szamosújvár, 1890. okt. 27. A gimnáziumot Szamosújváron, teológiai tanulmányait Gyulafehérváron (1910–1911) és Rómában (1912–1914) végezte. Pappá szentelve Bécsben, 1914. jún. 4. Szolgálati helyei: 1914 Szamosújváron hittanár, 1917: Erzsébetvárosban, 1935: Szamosújváron plébános. Meghalt Szamosújváron 1957. márc. 8. Kisebbségi örmény vonatkozású liturgiai (Örmény SZENTMISE, Kolozsvár, 1919), irodalmi és történeti munkákon kívül miniatűr könyv formában kinyomtatta az **1000 szóból álló Magyar-örmény Szótárt** (Wien-Erzsébetváros, 1922.)

Szongottnál még szerepel Alexa Nerszesz is, így (Der-Nerszesz Álekszáján. Ker. I. köt. 11. 1722. nov. 13. 1. tétel), Alexa Tódor, akiről Ferenczi könyve Pap Tódor néven emlékezik majd, valamint Ámirá pap (Der Ámirá) 1732-ben. (Ker. I. köt. 21. lap 78. tétel).

Gyergyószentmiklóson 1839–1840 között ideiglenesen tevékenykedő papok irányították az örmény egyházközséget. Ilyen volt többek között

P. Amberboy Mózes. A hitközség a velencei mechtarista atyát kívánta plébánosnak, akinek időszakos rövid helyettesítésével az egyházi gyülekezet nagyon meg volt elégedve. De Kovács Miklós erdélyi püspök nem engedélyezte kinevezését, mivel, mint írta „szertartás plébános nem lehet”. Ekkor a Mercantile Forum tagjai arra kérték a püspököt, hogy „tekintve, miszerint az örménység egy része Moldvába(n), más része Magyarországon és más helyeken kereskedik, a következő télig, míg a közösség hazajön, s mialatt megismerkednek a helyiek idegen világi örmény pappal, hagyja meg Amberboyt adminisztrátornak”. A Mercantile Forum kérésére Kovács Miklós püspök beleegyezett abba, hogy a velencei mechtarista atya 1840 novemberéig plébánosként tevékenykedhessen Gyergyószentmiklóson. Sőt, Szomál Zukiusz velencei érsek is egy teljes évet engedélyezett P. Amberboy Mózesnek gyergyószentmiklósi tartózkodására.

3. Anda Géza, szül. Szépvíz, 1883. jan. 1. A gimnáziumot Csíksomlyón, teol. tanulmányait Gyulafehérváron végezte. Pappá szentelve: Gyulafehérvár, 1905. jún. 27. Szolgálati helyei: 1905: Kézdiszentkereszt, 1906: Tusnádon, 1907: Ditróban, 1908: Piskitelepen káplán, 1909: Gyimesfelsőlokon, 1912: Tusnádon, 1946: Székelyszentkirályon plébános. Meghalt 1962. jún. 16.

4. Antalfi Mihály, örmény szertartású. Kolozsváron (1770–1772) a SJGA-n (Jezsuita Gimnázium és Akadémia) tanult. Szolgálati helyei: 1782 Szépvízen plébános 1790: Szamosújváron káplán. Meghalt 1811. febr. 1. Szamosújvár Monográfiájában Szongott

a következőket írja, mikor a város örmény kath. papjait felsorolja: 1775 Antonás Mihály (Der-Minász Antonásián Ker. II. köt. 471. lap, 1775. okt. 25.) Mivel az Antonás család egyik ága nevét Antalfi-ra és a másik Deákra magyarosította, ennek a papnak magyar neve: Antalfi Mihály. Maga a pap 1792. máj. 11-én (Ker. I. köt. 733. lap 92. tétel alatt) latinul így írta nevét: „Michael Antalfi”. Így is: Geron Mihály (Der-Minász Geroni. Ker. II. köt. 467. lap okt. 30.) Meghalt: (Hal. II. köt. 465. lap 22. tétel). Antalfi (Antonás) Mihály = Geron Mihály

5. Ávéd István, szül. Gyergyószentmiklós, 1837. jan. 2. A gimnáziumot Székelyudvarhelyen, teol. tanulmányait Gyulafehérváron végezte. Pappá szentelve: 1860. júl. 15. Szolgálati helyei: Marosvásárhelyen tanár és káplán, 1861: Csíkszentgyörgyön és Gyergyószentmiklóson, 1862: Baróton káplán, 1864: Szentivánlaborfalván, majd Sársfalván, 1876: Tekerőpatakon plébános. Meghalt 1888. máj. 29.

6. Ávéd Jákó, szül. Gyergyószentmiklós, 1843. okt. 24. A gimnáziumot Csíksomlyón és Gyulafehérváron végezte. 1862: Pesten bölcsészettanul. 1867: Kolozsváron tanári oklevelet szerez. Szolgált: 1869: Gyulafehérváron, 1870: Csíksomlyón, 1872: Gyulafehérváron a tanonciskola és kisdédóvó igazgatója, 1889: az árvízjelző állomás vezetője és gimnáziumi igazgató. Meghalt: Gyulafehérvár, 1922. jan. 19. Munkái: **Karcolatok Gyulafehérvár város jelenéről.** Gyulafehérvár, 1880.

7. Ávédik Lukács, örmény szertartású. Szül. Erzsébetváros, 1847. okt. 18. A gimnáziumot Erzsébetvárosban,

Székelyudvarhelyen, teol. tanulmányait Gyulafehérváron végezte. Pappá szentelve: Bécs, 1871. aug. 19. Szolgált: Erzsébetvárosban gimnáziumi tanár, 1878-1909: örmény szertartású lelképásztor, 1893: főesperes. Meghalt: Erzsébetváros, 1909. ápr. 5. Munkái: Több tudományos művet írt. Megírja Erzsébetváros monográfiáját: **Szabad királyi Erzsébetváros Monográfiája.** Szamosújvár, 1896. Zeneműveket is komponált. Kiadja az örmény szentmise magyar fordítását: **Az örmény kath. SZENT MISE. A római szent-szék által elfogadott eredeti szöveg szerint magyarra fordította Ávédik Lukács.** Erzsébetváros, 1905.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület alakulása évében, 1997-ben indította el Erdélyi Örmény Múzeum sorozatát, hogy könyvekbe zártan nyújtsa át az érdeklődőknek, az utóknak az örmény, magyarörmény történelem, kultúra egy-egy szeletét. Így jelent meg kilencedik kötetként Ávédik Lukács főesperes, erzsébetvárosi plébános monográfiájának hasonló kiadása 2004-ben. Az idén emlékeztünk Erzsébetváros és az erdélyi örmények, örménymagyarok e kiváló alakjára, halálának 100. évfordulóján.

Ez a jubileumi alkalom lehetőséget teremtett egy emlékérem kiadására, hogy ezzel fejezzék ki a közösség háláját azok iránt, akik szívügyüknek tekintik Erzsé-

betváros sorsát. Így született meg az **Örmény Szív** emlékérem, mert a „hűség” Ávédik Lukács végakarataiban úgy rendelkezett, hogy halála után vegyék ki szívét, és az ott nyugodjék hívei között, azok közelében, akiket egy életen keresztül szolgált. Végrendeletét tiszteletben tartva halála és felboncolása után a szívét kiemelték, a templomban őrzik, ahol ma is látható, megmaradt épen az urnában, amelyben elhelyezték.

Úgy érzem, megérdemli, hogy a Füzetek minden olvasója fejet hajtson emléke előtt, elolvasván a monográfiához írott előszavát, amelyet éppen 49. születése napján jegyzett.



Ávédik Lukács

„Előszó

Az ezredéves hazánk rendkívüli örömeiben Erzsébetváros közönsége nemcsak osztottni, de annak nagyszerű eseményét legalább porszemnyi hozzájárulásával halhatatlanná

tenni kívánta azon tiszteletreméltó határozata által, melynél-fogva képen és írásban látni óhajtja ez áldott helynek múltját és a jelenét a jövő biztosítására és emlékezetére.

Képviselőtestületünknek május havában hozott, fennkölt Kis-Küküllő vármegye törvényhatósági bizottsága ugyanazon hóban végérvényes jóváhagyásával el látván, engem bízott meg kitüntető, de vajmi nehéz és gyorsan végzendő feladattal. Május havának eme virágcsokrárt ki nem fogadta volna el szívesen? Mihelyt a bevégett tényről értesül-

tem, adatok gyűjtése után kutattam; az anyaghalmozásból és érdekes tárgyai közül kiszemeltem a rendelkezésemre álló okmányok közül a legérdekesebbet, mert hisz ily rövid idő alatt mindent egybegyűjteni és földolgozni a lehetetlenség-gel határos, kiválasztottam az előttem becses és kedves momentumokat, hogy városom szép múltjában mindenki gyönyörködhessek.

Megvallom, tollamat városom iránt táplált fogyhatatlan szeretet, de egyszerűsággal az igazság is vezérelte. Hisz ki volna képes – bármily vasszorgalommal fölverte, ha hiányzik benne a mély lelkesedés – rövid idő alatt sokat tenni? Bizonyára csak az, ki szülőföldje tövises és göröngyei közt is édesen elandalog, kit a természetszerű vonzalom lebüvölve tart a múlt képei előtt, a ki tisztelettel ápolja a jelent, hogy áldást nyerjen a jövőnek.

Kristály forrásból, tiszta lelki örömmel kezdtem munkámhoz s érzem, hogy hálás feladatot teljesítettem, mert szép múltja van a régi Ebesfalva és a mostani Erzsébetvárosnak. A mi szép és nemes volt benne, feltüntettem egyszerűen, hogy az előket őseik aranypéldáinak követésére lelkesítsék, hogy a jelenkor a múlt idők ismeretéből szerezzen tanulságot, hogy megbecsülje az utókor a dicső elődök fáradhatatlan munkásságát és a közügyért lelkesülő, egyetértő szellemét.

Keresztény és lelkész vagyok, tapasztalataim és hitem egyaránt előttem lebegtetik gyarlóságomat, azért fölfakad lelkemből a hála a kegyelmek ura trónjához, mert ő felvilágosító erejét nem csökkenté meg nehéz munkám alatt; az elismerés koszorúját nyújtom szeretett városomnak, kinek múltja oly gazdag főlemelő emlékekben, hogy szégyenpír sohasem kell, hogy átfussa arcunkat.

Lelkemnek gyönyöre, üdvöz légy Erzsébetváros!

Gyermeki álmaim tündér vára, rajongó szeretetem kincse, melyben mindent egybegyűjtve találtam, a mi boldogít, nemes

ézelmekre hangol, magasztos eszmékre lelkesít.

Ne gúnyolja senki e forró vonzalmat, mert akkor a tűz hevét is elátkozni kellene, melyet a jótevő nap nyári napokon vagy fagyos télen földünkre áraszt.

Fogadd szeretett városom kedves közönsége ezen emlékművet tőlem oly szeretettel és tisztelettel, mint a mily emelkedett szellemmel írtam és adom neked azon őszinte kívánataim kíséretében, derengje át városunk egét a jólét nimbusza, lakói élvezzék a megelőgedés jelenét, hogy bizalmuk a nemes tettekben fokozódjanak és téged, városom, mindig önérzettel dicsőíthessenek.

Kelt Erzsébetvárosban, 1896. évi október hó 18. napján.”

Szerkesztői megjegyzés: Polyák Mariann: Ávedik Lukács (1847–1919.), Erzsébetváros történetírója c. tanulmánya teljes terjedelmében az Örmény diaszpóra a Kárpát-medencében címmel a Művelődéstörténeti Műhely Felekezet és identitás (Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Piliscsaba, 2006) c. kötetében jelent meg. Ennek rövidített, szerkesztett változata megjelent dr. Issekutz Sarolta: Örmény halottkultusz és temetkezés, Erzsébetváros és örmény katolikus temetője c. könyvben (Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület Budapest 2009).

Folytatjuk

mellett, aztán mintha teljesen más világba érkeztünk volna egy csapásra, rettentően szemetes főúton haladunk beljebb és beljebb a városba, – de az utat végig zöld lombkoronák szegélyezik, pedig december van, fel is kiáltok a meglepetéstől, de nem tudom elmagyarázni a taxisnak, miért. Az úti élmények után sőt a funkciószálóknak, s mentesek minden esztétikumtól, az elmúlt éra súlyos nyomai rajtuk, tizenöt emeletes blokkok mellett haladunk el; az utcákon a környezet, felcsillannak a

lu-xuskirakatok, a legnagyobb neveivel a divógrákák Már ekkor meghökkennek ennek a világnak a kettősségén, a di-vaticikk-felhozatal a pgyisakktól elhatárolódik, nyomort is egyszerű-smind.

Vad, vad, vad, ez a szó – vagy inkább ez az érzés – zakatol bennem szövegigék már elmúlt, immár biztonságban érzem magam, kezdem megszokni a közeget, pedig igazából kommunikálni sem tudok ezekkel az emberekkel. A taxis

teszi a dolgát, a Mastrocon, vagy, ahogy a helyiek a kommunizmusból terminussal nevezik, a Pttospekten megállunk az egyetemi vendégház előtt, ahol mintegy átad engem a készségesen ajtót nyitó, álomittas portásnak – és eltűnik, mielőtt felocsúdnék, még egy köcsüdsőre. Öt perc múlva már a szobám-

ban vagyok, a papírmunka gyors hajnalban, kicsi szobák, de rendes, penetráns kámforszag terjeng, amiről tudom, hogy már néhány óra múlva nagyon fog zavarni, és hogy még hónapokkal a hazatértem után is fogom érezni a ruháimon, akárhány mosás után is; de van fűtés és fürdőszoba meleg vízzel, meg tévé, sőt hűtőszekrény, akár hónapokig is el tudnék lakni itt – az ablakból nézem a jereváni virradatot, a fánprázáló szőlőket, a hűvös ébredező fé-

nyeket; és elhatározom, a holnapi két nagy felfedező utasítok: megkóstolom a gránátalmabort, és meglátogatom a Paradzsanov Múzeumot, hisz mindig ott látogatók.

Folytatjuk

Bálintné Kovács Júlia

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben

(2. rész)

8. Bárány István, örmény szertartású. Szolgálati helye: 1812: Szamosújváron káplán. Meghalt 1846. május 28-án 51 éves korában.

Szerintem itt sajtóhiba van. Hiszen ha 1846-ban 51 éves volt, akkor 1795-ben született, és 1812-ben csak 17 éves lehetett. Szongottnál is azt olvassuk, hogy 1818-tól szolgált, mint felszentelt pap Szamosújváron. Ker. III. köt. 352. lap, 59. tétel. 1818. aug. 23-án.

Szongottól még azt is tudjuk, hogy Bárány István (Der-Esztephan) 1813-ban ment – mint növendékpap – Gyulafehérvárra tanulni. Apja (Bárány Emánuelnek fia Lukács: Luszig Mánugi Kárimiszján) szép örmény nyelven írott és a szamosújvári tanácsshoz benyújtott jelentésében írja, hogy leendő pap fiának ő ad „titulust”. (Ez olyan kaució-szerű pénzösszeg lehetett. B. K. J.)

1816-ban „A deák iskola második professorának elmenetelével üresedésbe jött állásra ketten pályáztak: Bárány István (Der-Esztephán Kárimiszján), és (...). Azonban Bárány István bevétetett a clerusba és helyébe Gábrus Zachar neveztetett ki.”

Bárány idejében fordultak az egyház képviselői Jakabffi Gergely táblabíróhoz, hogy saját költségén nagy-oltárt építeni kegyeskedjék.

Megígérte, hogy teljesíti a kérést, amit 1841. február 17-én Gajzágó Kristóf esperes-plébános és Bárány István helyettes jegyző köszönt meg.

Nem telt el másfél esztendő, és a nagy-oltár, valamint Jakabffi Gergely levele Szamosújvárra érkezett.

„Nemes Városi Tanács! Istennek legyen hála, hogy Várossoknak, mellyben születni szerencsém vala, Parochiale nagy Templomába az Isten dicsőítésére s az áhítatos hívek buzgósága gerjesztésére szolgáló nagy Oltárt elkészíttethettem, s már rendeltetése helyére le is szállíthattam, — egyéb nem hibáztatva, mint az, hogy az Isten szent házában az fölállíttasson. Mi végre az illető Mestereket is, ime leküldöm, kikről azonban, ott létek ideje alatt, illendő szállás és tartás tekintetéből — mindnyájan előkelő Pesti polgár és Mester lévén — regvel kávéval, délben és estve tisztességes étellel és itallal, munkájuk végeztével pedig visszajöveteli fuvarjokról és száz pöngő forint uti költséggel ellátni, hogy a Nemes Városi Tanács gondoskodni szíves leend, arról nem is kétségeskedem. Egyébiránt pedig éltemnek utoljára járó szakaszában különös örömömré szolgál, hogy születésem helyén olly emléket hagyhatok hátra, mellyet nem hiuság bókollata, hanem igazi kereszt-

tényi buzgóság, s a Teremtő nagy Isten iránti mély szeretet és tisztelet emeltett az ő dicsőségének az Övéi közötti előmozdítására. Ki hogy világ végeztéig buzgó imádsággal dicsőítették, óhajtja a Nemes Városi Tanácsnak Pesten Június 8-án 1842-ik Esztendőben alázatos szolgálja:

Jakabffi Gergely.”

Garda Dezső történész kiváló könyvből tudjuk, hogy erre az időre esik a gyergyószentmiklósi örmény katolikus gyülekezetnek az az óhaja, hogy az első helyre megválasztott Bárány István legyen lelki gondozójuk, ha már P. Amberboj Mózes szerzetes lévén nem maradhat közöttük, Lukács Kristóf „megszerzése” pedig reménytelennek látszott. Nagyon el voltak keseredve, és a püspökhöz fordultak újra.

„... esedezőnk, könyörgünk (...) fő pásztori hatalmával élve bennünket az első számú nagyon tisztelendő Bárány István úrnak helyi örmény szertartású léendő plébános kinevezésével kegyelmesen megvizsgálni, hogy (...) a szokott egyházbani rend fenn tartattassék, az egy Igaz religio végetlenül gyarapodhassék, és az helyben szinte elcsüggedt megyebéliek lelki vizsgáztatást nyerhessenek (...)”

A püspök a következő válaszlevelet írta a Kereskedői Szék tagjainak:

„Sajnálva tapasztalom, hogy a Gyergyó Szent Miklósi Nemes Örmény Közönség nem ösmervén, vagy ösmerni nem akarván a hasonló szertartású papokat menél több igyekezetet sorolt a plébánusi választásra, annál inkább meg csalatkozik terveiben. Ugyanis a mostan előmbé terjesztett harmadszora, ismét oly papi

személyek vannak fölveve, kik vagy el menni éppen nem kívánkoznak, vagy a plébánosi hivatalra elégtelenek, kik közül az első, Bárány István, ámbár a többi között alkalmazhatóbb lesz vala, meghalván ezen választásnak, miért tüstént hozzám szaladott, és könyörögve kért hogy hosszas hűséges szolgálatját és már nagyon elnehezdedett voltát tekintetbe vévén, honnyából ne zaklatnám ki, s

öregségei, ezen elköltözéssel ne szomorítanám meg.”

Érthető, hogy Bárány István nem szívesen hagyta volna el Szamosújvárt 1841-ben, hiszen a nagy-oltár elkészíttetése, annak felszentelése életének munkásságának örökbecsű „megkoronázása” lehetett, azonkívül valóban beteg lehetett, hiszen 1846-ban meg is halt.

Folytatjuk

Bálintné Kovács Júlia

Kissé megkésve ugyan, de emlékezzünk Ignác Rózsára!

Kettős évfordulóról beszélhetünk. Száz évvel ezelőtt, 1909. január 25-én született Kovásznán, és 30 éve, 1979. szeptember 24-én halt meg Budapesten.

Személyes töredékek Ignác Rózsa írói és emberi arcképéhez Makkai Ádámnak, az írófiának közlései: Budapest, 1979. október. 6:

„Jaj, kedves fiam, hát mégsem a Farkasrétibe temetitek? Pedig oda ki tudtam volna menni... A Rákoskeresztúri Köztemető nagyon messze van nekem. Kedvesem, én 91 éves vagyok és nagyon jól ismertem a nagyapádat, ő keresztel-te a fiamat. Csodálatos ember volt. Magyar párti képviselő volt a királyi Romániában... sosem fogom elfelejteni, mikor egyszer tört románsággal szólalt fel Bukarestben és az egész Ház elkezdett röhögni... Nagyapád elveresedett, kihúzta

magát, és tacitusi latinsággal folytatta másfél órán át. Dermedt csend volt a teremben, majd egy emberként felálltak és 3 perces tapsot kapott... felálltak és 3 perces tapsot kapott... magicsoda ne-velése volt a te anyádnak!”

„A végrendeletben azt mondja, hogy ne hamvasszuk el, és hogy földben szeretne nyugodni. A Farkasrétben csak agyag van. Óbudán meg csak homok. Földet egyedül az Új Köztemetőben találtam,

kivitt egy barátom kocsin mind a három helyre.” „1979. október 10-én te-mették.

A rákövetkező nap Kovásznán, Gyergyószentmiklóson, s egybűtt sok helyen Erdélyben róla prédikált a református pap és Kovásznán éjféligen harangoztak.”

Irodalmi Újság, Párizs, 1980/2

Czirják Árpádnak az Erdélyi Magyar Breviáriumban megjelent írásával is Órá emlékezzünk.



Bálintné Kovács Júlia

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben

(3. rész)

Mielőtt folytatnám a címben foglaltakat, úgy érzem, Ávedik Lukács, akinek olyan sokat köszönhetünk, és akire kegyelettel emlékeztünk az elmúlt évben halálának 100 éves fordulóján, megérdemli, hogy közöljük egy kevésbé ismert, fiatalabb kori fényképét, melyet Szongott könyvéből vettünk át, több más képpel együtt.



Ávedik Lukács

9. Bárány Lukács, örmény szertartású. Születési helye Szamosújvár, 1841. jún. 29. A gimnáziumot Kolozsváron, teológiai tanulmányait Bécsben végezte. Pappá szentelve: Bécs, 1864. aug. 21. Szolgálati helyei: 1862–1879: Szamosújváron gimnáziumi tanár, 1879: örmény szertartású plébános, 1895: főesperes. Meghalt: 1920. május 6.

Szamosújvár városa 1861-ben kérte az 1848 előtt meglévő középtanoda visszaállítását, az engedélyt megkapta.

„Az alapítólevél második pontja értelmében ezen tanintézet igazgatója a város mindenkor örmény kath. plébánosa”.

Utolsó igazgatója Bárány Lukács volt (1880–1894). Az „örmény kath. gymnasium 1894–1895. tanév elején ment által állami kezelésbe – tudjuk meg Szongott Kristóftól.



Bárány Lukács

A Magyar Katolikus Lexikonban pedig ez olvasható: **Bárány Lukács** (Szamosújvár, Belső-Szolnok vm., 1841. aug. 4. (sic!) – Szamosújvár, 1920. máj. 6.): örmény katolikus főesperes. – A gimnáziumot, Marosvásárhelyt és Kolozsvárt végezte. 1859: beiratkozott a gyulafehérvári teológiára. 1864: Bécsben pappá szentelték, és segédlel-

kész lett Szamosújvárt. 1862–79: tanár a szamosújvári örm. kat. algimnáziumban. 1879: kinevezték szamosújvári plébánossá és az örm. kat. elemi iskola igazgatójává, 1880: uo. az örm. kat. algimnázium igazgatója. 1889: összegyűjtette és kiadatta az erdélyi örm. egyházi énekeket. 1894: főeső., 1899: helyreállította a 175. éves Salamon-templomot és kibővítette Világosító Szt. Gergely kápolnájával. 1900: tb. kanonoknak

nevezték ki. 1903: építtette az örm. kat. leányváházat és helyreállította a temető kápolnáját. – Az **Armeniában** főleg örm. egyh. tárgyú cikke jelent meg. K. D.

(Valószínűnek tartom, hogy Kádár Dániel. B. K. J.)

10. Baróti László Sándorról nem tudom, hogy vannak-e örmény gyökerei, de azt tudom, hogy 2006 és 2009 között a gergyószentmiklósi örmény-

katolikus hívek, az örmény templom plébánosa volt.

Ezért úgy gondolom jó, ha megismerjük eddigi életútját, munkásságát.

Baróti László-Sándor, szül. Gyergyószentmiklós, 1961. ápr. 29. Középkiskolait Gyergyócsomafalván és Gyulafehérváron a kántoriskolában, teológiai tanulmányait Gyulafehérváron, a Hittudományi Főiskolán végezte. Pappá szentelte Gyulafehérváron 1987. jún. 21-én Dr. Jakab Antal püspök. Szolgálati helyei: 1987: Marosvásárhely-Keresztelő Szt. Jánosban, 1988: Sepsiszentgyörgy-Szt. Józsefben 1989: Gyimesközéplakon kp. 1990: Györgyfalván lelkipásztor és Kolozsvár-Mária Szívében kisegítő lelkipásztor. 1992: Gyulafehérváron a Majláth Gimnázium tanára, majd 1996: igazgatója.

2006: Gyergyószentmiklóson, az örmény plébánián plébános. Szentszéki tanácsos. (2009-től Ditrón szolgál) Munkái: *A Gróf Majláth Gusztáv Károly Líceumi Szeminárium Évkönyve* (1990–2000). Gyulafehérvár 2001., *Bevezetés az Ószövetségi Szentírás olvasásához*. Csíkszereda 2003., *Gyulafehérvár, az erdélyi püspökök székhelye – A gyulafehérvári Gróf Majláth Gusztáv Károly Római Katolikus Líceumi Szeminárium Évkönyve*. Csíkszereda 2003., *Bevezetés az Újszövetség olvasásához*. Csíkszereda 2004., *Bevezetés az Ószövetségbe*. Kolozsvár 2004. (2. bővített kiadás). Írásait 1990-től a Hargita Népe, a Romániai Magyar Szó, a Szikra, a Vasárnap és a Keresztény Szó közli.

A Névtárban leírtakat kiegészítem ön-életrajzi írásával, amelyben még arról számol be, hogy 2006. szeptember elsejétől a gyergyószentmiklósi örmény katolikusok plébánosa. Az írást a világhálón találtam.

1991-ben létrehozta Györgyfalván a Szent György Társaságot, megalapí-

totta az Assosiation Parrainnages Paroisses Catholiques Roumanie-t (1991). Az 1991/92-es tanévben a Gyulafehérvári Hittudományi Főiskola Hittanárképző Tagozatának kolozsvári kirendeltségén erkölcsoteológiát tanított, a Romániai Hit és Fény mozgalom országos lelkésze (1990–1992), választott ifjúsági lelkész a kolozs–dobokai főesperességben (1991–93), a Pro Juventute ifjúsági lelkészközösség tagja (1993). Gróf Majláth Gusztáv Károly Római Katolikus Líceumi Szeminárium (1992–). A szemináriumi líceumban prefektus (1992–96), osztályfőnök (1992–97), igazgató (1996–2006), tanít: franciát (1992–), világtörténelmet (1992–96). 1996-tól a Pázmány Péter Egyetem Hittudományi Tagozatán az „Egyház” specializációs irányt követi.

11. Szongott szerint Barchodárián József 1748-tól szolgált Szamosújváron, és 1766. jan. 1-jén a Keresztelések könyve II. köt. 81. lap 747 tétel alatt Szefer József (Szefernek fia József: Der-Hovszeph Szeferi) de az 512. lapon már így kiegészítve: Barchodár Szefernek fia: József dr.

A betűrendes felsorolásban már így: Barchodár József dr. (Der-Hovszeh Barchodárián) 1748.

Garda Dezső könyvében a Szépvíztől szóló részben bukkan fel újra a neve, mert egy régi misekönyv feljegyzésében a szépvízi örmény papokról is tudomást szerzünk, melyet Vákár József plébános a Domus Historiában rögzített.

„Szefer József Barchutárián (!) mint teológus doktor 1774 júliusától 1779-ig volt lelkipásztora a híveknek. Az ő idejében kisegítő helyettesek is voltak Szépvízen”.

12. Bedrozovits Gergely, örmény szerzetartású. Szolgált 1773: Erzsébetvároson. (1782) káplán. Meghalt: 1787-ben. Szongottonál még: **Begidsán Mihály** (Der Mitko Begitsáni) 1753-ben került Szamosújvárra, és 1756-ban is ott volt, amikor hibásan így írta be a nevét: Nicolaus Begidsán, később ugyan ő helyesen Michael Begidsán.

13. Bodurián János Megerdics, örmény szerzetartású. Szül. Partizag (Bárdizag, Törökország, Anatólia), 1881. okt. 8. (ápr.?) Tanulmányait 1897-től Velencében a mechtaristáknál, 1899-től Rómában végezte. 1901: belép a mechtarista rendbe. Pappá szentelve: Velence, 1902. Szolgált: 1913–1921: Erzsébetvároson mechtarista házfőnök. Az örmény népi írtás évében 100 örmény fiatal telepít Erdélybe. 1922–1929: Bukarestben örmény író, lapszerkesztő és nyomdatulajdonos. 1922: elbocsátják a rendből. 1929–1958: Szépvíz utolsó örmény szerzetartású plébánosa. Az egyházmegegyenkbe való inkardinációja kérdéses. Meghalt Ecsmiadzinban, (Örményország) 1959. dec. 9. (8.?) A Szt. Gajane templom kertjében temették el. Munkái: Kiadja a 12 kötetes örmény nyelvű Örmény Lexikont. Ugyancsak örmény nyelven kiadja a Masis (1920–1922), az Erghir (1925–1929) és a Hai mamul (1938) c. folyóiratokat. Szépvízen megírja és kiadja az örmény szórvány történetét. I. Vazken katolikosz-pátriárka meghívja Örményországba, hogy a Nagy Örmény Enciklopédián dolgozzék. Kézírtatos műveit tartalmazó bördöndjét még a hazai állomáson ellopják (valószínűleg elkobozta a rendőrség).

Garda Dezső idézett könyvéből tudjuk, hogy a szépvízi közösség 1928-ban,

amikor kedves plébánosukat Vákár Józsefet Gyergyószentmiklósról helyezték lelkipásztor nélkül maradt. A hívek Lukács Manszivét ferencendi szerzetest kérték fel, de szükségét érezték, hogy saját, csak velük foglalkozó papjuk legyen, és tudomást szerezvén arról, hogy Bodurján János „szabad”, felkeresték.

„Ilyen körülmények között a csíkszépvízi örmény gyülekezet Bodurján János volt mechtarista szerzetes atyát választotta meg lelkészének, aki az erzsébetvárosi rendház elhagyása után rokonaival együtt Bukarestben tartózkodott és egy ismerősével kézi nyomdát vásárolva, kiadói munkássággal foglalkozott.

Nyomdáját plébánossá váló választása után Szépvízre is elhozta, ahol a környék számára nyomtatvány megrendeléseket bonyolított le. A plébános mivel nem beszélte jól a magyar ilyet, ezért nem tartott szent beszédeket ritkán felolvasott, és egyszerűen szólt híveihez. Egyházi teendőin kívül, az örmény lexikon összeállításán fáradozott, melynek megjelent kötetait a világ különböző részeibe küldte, ahol örményül beszélő személyek laktak.

Már 1931 nyarán, a szünidőre engedéllyel eltávozott Bodurján plébánost, az ugyanazon év január havában Bécsben felszentelt újmisé pap, Lengyel Zoltán helyettesítette két hónapon át – aki tevékenységével – újabb lendületet adott a csíkszépvízi egyházközösség hitéletének. A fiatal pap folytatta a Domes Historia írását, és megörökítette a konkordátummal kapcsolatos örmény főpásztorság rövid történetét. A látogatás során maga töltötte be meglepő ügyességgel és feltűnő értelmességgel úgy Szépvízen, mint minden egyházközösségénél az apostoli főpásztor titkári és egyben a tolmács közvetítő szerepét is. Lengyel

Zoltánnak, plébánossá való kinevezését a csíkszépvízi örménység nagy örömmel fogadta. Ezt a tisztségét 1940 júniusáig töltötte be.

14. Bogdán József, örmény szertartású. 1813-ban, miután elvégezte tanulmányait, eltűnt.

15. Bogdánfi Kristóf, örmény szertartású. Kolozsváron (1771) a SJGA-n

tanult. Szolgálati helyei: 1773 (1782): Nagyszebenben tanár, 1781 (1782): Szamosújváron káplán. 1810-től nyugdíjas. Meghalt Nagyszebenben, 1829. szept. 30-án (74 éves korában).

Szongott megjegyzi, hogy Bogdánfi Kristóf tisztelendő úr (Der-Chácsig Bogdánfján) aki Nagy-Szebenben tanároskodott, ott a szónoklattant tanította, 1780-ban került Szamosújvárra.

Folyatjuk



Bálintné Kovács Júlia

Apróságok, töredékek

A világhálón, a könyvtárakban keresgélve, újságot olvasva, vagy csak úgy jár-tam-keltemben lépten-nyomon örmény gyökerekkel találkozom.

Ezekből a töredékekből szeretnék most egy csokorra valót átnyújtani a Füzetek olvasóinak.

Nagy Béla, a Szatmárnémeti Református Főgimnázium múltat és történetét bemutató „Szilvárosom” című írásának III. füzetében ilyen fejezet is van:

A szatmári örmények

Az Apaffi Mihály erdélyi fejedelem idején a XVII. században (1672.) Erdélybe a török elől menekülő örmények Szamosújváron,

Szamosújvárnémetiben, Ebesfalván, Csíkszékben kereskedők lettek, akiknek telepedtek, utóbb a magyar királyok

igen sok örmény családot emeltek nemesi rangra. Szatmárra is igen sok örmény család telepedett le, amelyeknek a tagjai e városnak neves polgárai voltak. Legmagasabbra emelkedett az **Antal-család**. Tagjai közül ismertebbek: Antal Kristóf és Dániel kereskedők. Emeletes házuk a Kazinczy-utca és a Deák-tér sarkán állott, amelyet

később Spitz Béla vett meg. Antal Dániel a Kaszinó elnöke is volt s életnagyságú képe a Kaszinó nagy

teremben függ. Antal Sándor polgármester s ennek fiai: Antal Dániel volt képviselő, Antal Sándor hírlapíró. Antal Péter tanár, továbbá Bikkfalviné és Dr. Wallon Gyuláné – Antal László ügyvéd tanár is volt. **Lengyel család:**

Lengyel László ügyvéd, Lengyel ügyvéd, birtokos. **Alapítójuk Imre** a legnagyobb posztó-, rőfös- és divatáru kereskedő volt. Árucarnoka a

Tajkátékné volt. Később a Széchenyi-utcán. – Ismertebb kereskedők: **Vertán**

Ede, Gopcsa, Dondon, Szentpéteri Jakab és Géza, Dájbukát, Merza.

Hivatalnokok voltak: **Nuricsán Gerő**, Hampel Frigyes. Dr. Pruzsinszky Zoltán felesége **Patrubány-leány** volt, Bakcsy Domokosé pedig Korbuly-leány, mindketten örményszármazásúak. Természetesen itt csak azokat soroltam fel, akiket én ismertem, vagy ismerek. A szatmári örmények magyarok és buzgó katolikusok, csupán arcuk és hajuk fekete

fekete szemük kék és vágása és nagysága árulta el az örmény eredetet.

Bálintné Kovács Júlia

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben

(4. rész)

Kiegészítések az előző részekhez

A világhálót használva rájöttem, hogy nemcsak Ferenczi Sándor könyve, Ávedik Lukács, Garda Dezső, Szongott Kristóf forrásértékű munkái és a Romániai Magyar Irodalmi Lexikon segíthet az örmény – és örmény gyökerű római katolikus papokról szóló összeállítás megszerkesztésében, hanem a Magyar Katolikus Lexikon is, amelyet a 3. részben már idéztem is.

Azokról is találtam új adatokat, akiket már bemutatam a Füzetek olvasóinak, és úgy gondolom, még pótolhatom, kiegészíthetem az eddig számba vett adatokat.

Alexa Ferencről megtudtam, hogy a szamosújvári örmény katolikus árvaházban nevelkedett, és a felsorolt munkáin kívül megjelentette még: – *Az örmény nép múltja és jelene címűt is.* Bp.1922.

Ávéd Jákó-t, meteorológusként is számon tartották. – Szülővárosában örmény elemibe járt. Bölcsész diplomája mellé 1867-ben Kolozsvárt mennyiségtan-termesztan tanári oklevelet kapott. 1899: nyugdíjba vonult. – *Munkái a már említett Karcolatok mellett: Az örmény nemzet irodalomtörténetének kísérlete.* 1–2. köt. Írta: Neumann Károly. Fordította és jegyzetekkel ellátta Pest, 1869; Gyulafehérvár, 1884. – Alsófehér vármegye. monográfiája. 1. köt. (Alsófehér vármegye éghajlata) Nagyenyed, 1916. – A gyulafehérvári *Közművelődés* c. folyóirat társszerkesztője. Szerkesztette a *Gyulafehérvári Közönyt*; társszerkesztője, majd felelős szerkesztője a *Gyulafehérvár* c. hetilapnak; társ szer-

kesztője a *Gyulafehérvári Hírlap*nak.

Ávedik Lukács korábban meg nem említett munkája: *Az örmény kereszténység eredete.* Erzsébetváros, 1904.

Bodurián János, Megerdics 1902: Vencében pappá szentelése után tanár az örmény gimnáziumban. 1905: a rend gazdasági főnöke, 1910: lapszerkesztő, 1921: a mechtarista iskola szervezője Bulgáriában.

Az örmények 19. sz. végi lemészárlását és 1915. évi deportálását több nyelven megjelent elbeszélés kötetekben írta meg. Örmény újságokat szerkesztett és számos egyházi és irodalomtörténeti tanulmányt írt. Tudott magyarul és kiadványaiban igyekezett a magyar irodalmat népszerűsíteni. – *Főműve: Vörös hold.* Szépvíz, 1931. – *Örmény lexikon* 1–12. köt. Bukarest, 1938–43. (örményül).

*

15. Budakovics Lázár, az 1700-as évek elején, Szamosújváron örmény szertartású főesperes.

Ávedik Lukács könyvében találjuk a következőket az erdélyi örmény egyház történetéről: Benkő József a 163. lapon azt írja, hogy Mártonffy György püspök helynöke volt az erdélyi örményeknek 1719. évi május 24-én Budakovics Lázár szamosújvári lelkész, a mitől tanúskodik a károlyfehérvári püspöki Sz. Szék jegyzőkönyve is.

Szongott említést tesz még *Budzeszku Bogdánról*, aki 1786-ban került Szamosújvárra, és *Budzeszku Tódorról*, aki 1747-ben Szamosújváron halt meg 1747.

március 16-án, és testét a Szt. Ferencz-rendi atyák templomában temették el.

16. Buslig József, szül. Gyergyószentmiklós, 1864. jan. 16. A gimnáziumot Gyergyószentmiklóson, Marosvásárhelyen, Kolozsváron és Gyulafehérváron, teológiai tanulmányait Gyulafehérváron végezte. Pappá szentelve: 1887. júl. 14-én. Szolgálati helye: Csíktusnádon káplán, 1888: Kolozsváron, az egyetemen tovább tanult. Szolgálati helye: 1891: Brassóban gimnáziumi tanár, 1907: gimnáziumi igazgató. Meghalt 1909. okt. 26.

Következnek a C-betűsök, akiket a Ferenczi Sándor alkalmazta ABC-sorrendben fogok ismertetni.

17. Czecz Emmanuel, örmény szertartású. Szül. Szamosújvár 1786. ápr. 9. Pappá szentelve 1810. szept. 29. Szolgálati helyei: Gyulafehérváron tanár, Szamosújváron (1830) káplán. 1845: nyugdíjazták. Meghalt 1849 augusztusában.

Szongottnál: Czetz Emanuel (Der-Manug Czetján) 1810. Czetz Istvánnak volt fia, Korbuly Vártánnal (ez magyarul hibásan Mártonnak neveztetett) ment 1810. aug. havában Lembergbe – szentelődni. A város kéri a püspököt hogy Czetz Emanuel segédlelkész, ki betegsége miatt a misézéstől el volt tiltva, – mivel jobban van – oldja fel a tilalom alól. (Vár. Lev. 1848–44 sz.)

Garda Dezső könyvéből megtudjuk, hogy a gyergyószentmiklósi gyülekezet az 1841. január 20-án megtartott plébános választáson – amikor első jelöltjük Bárany István volt- harmadik jelöltként Czetz Emánuelt szerette volna kinevezetni a hívek pásztorolására, de a püspök

egyik jelöltet sem küldte hozzájuk.

Szongott említi még *Czetz Kristófit* is, (Der-Chácshig Czetján) 1781-ben, de megjegyzi, hogy Lásd: Mártonffy Kristóf, és fordítva is, Mártonffy-nál, hogy lásd Czetz... Mivel apját Czetz Mártonnak hívták, apja Márton keresztnevéről Mártonffy vezetéknevet is használt. „Ez a plébános Czetz Mártonnak volt fia, azért örményül helyesen írta nevét így: Czetz Kristóf, de midőn magyarul vagy latinul írta nevét, apja Márton nevére képzett ezen vezetéknevet: – Mártonfi – használja.” Meghalt 1822-ben.

Cziffra Luszig Jakab-ról Garda Dezső így ír: „A hagyomány szerint Cziffra Luszig Jakab (1709–1719) volt az első örmény katolikus plébános a gyergyószentmiklósi örmény Compagnia tagjainak, akit Oxendius Werzescu püspök szentelt fel 1709-ben.

18. Csákány Adeodátus,

örmény szertartású. Szül. Szamosújvár, 1819. jún. 24. A gimnáziumot Szamosújváron és Kolozsváron, teológiai tanulmányait Gyulafehérváron végezte. Pappá szentelve: Leopoli, 1842. szept. 15. Szolgálati helyei 1842–1879 Szamosújváron káplán, az elemi iskolában, majd a gimnáziumban haláláig tanított, 1879: az esperesi hivatal adminisztrátora, 1882: belső-szolnoki főesperes. Meghalt 1894. nov. 26-án.

Szongott részletesen beszámol arról, hogy Csákány Adeodát örmény szertartású pap 1850-ben választott meg örmény nyelv és hittanítónak. Ebben a minőségben szolgált a népiskolánál 1863. június végéig. Szeptember elején átment az „örmény kath.” gimnáziumhoz mint megválasztott rendes tanár.



Csákány Adeodátus

19. Kabdebó János (1780. – Erzsébetváros, 1832. márc. 27.): örmény plébános. – 1809: Erzsébetvárosban az örm. kat. plnos h-e és alesp. 1815: örm. kat. plnos és ker. főesp. 1819: tb. knk., 1823: Szepessy pp. utasítására örm. directoriumot készített az erdélyi örm. kat. pléb-k részére, Szt. Meszrob és Szt. Szahák rendelkezései alapján. 1824: cenzúrázták és kinyomtatták Velencében *Donácujc* néven. Bevezette a lorettói litániát, megújította a főtp. sztélyét, szegényalapot és szegényházat létesített. Szt. beszédeinek két kéziratos köteté a szépvízi örm. kat. pléb. őrizi. K. D. *Armenia* 1891: 12. sz. (Ávedik Lukács: Erzsébetváros örm. kath. lelkészei); 1903: 1. sz. (Bányai Elemér: A „Donácujc”) – *Ávedik* 1901: 109.

20. Görög Joachim (Szamosújvár, Belső-Szolnok vm., 1862. febr. 23.– Gyergyószentmiklós, 1928. febr. 6.): esperes. – A gimn-ot Szamosújvárt, Kolozsvárt és Gyulafehérvárott, a teol-t uo., a m-lat. szakot Kolozsvárt végezte. 1885. X. 11: Bécsben pappá szent. 1886: plnos Gyergyószentmiklóson, 1892: egyben tanár a r. k. leány polg. isk-ban. 1893: esp. 1898–

1903: a polg. fiúisk. tanára. 1904: helyreállította az örm. tp-ot, 1908: a r. k. leánynev. int. ig-ja, 1917: c. knk. 1918: sztszéki tanácsos. Az elcsatolás után a gyergyói M. Párt vez-je volt, 1922: az erdélyi örm. szert. ppi biztosa, 1926: szenátor, éveken át tagja volt a rum. képviselőháznak. – *Fm: A Csík-Gyergyó és a székely nevek eredete*. Gyergyószentmiklós, 1914. K. D.

21. Fejér Gerő, szépvízi (Szépvíz, Csík szék, 1869. jan. 1. Csíkszereda, 1958. szept. 6.): kanonok. – 1891. VII. 15: Gyulafehérvárt pappá szent., uo. kp., 1892: a főgimn. hittan és földr. tanára. 1896: ülnök az erdélyi ppi számvevő hiv-ban. 1907: a fiúnev. int. ig-ja és sztszéki tanácsos. 1911–20: az Erdélyi R. K. Státus előadója, s mint ilyen *Majláth* pp. elgondolásainak (tp-ok, pléb-k, isk-k) életre keltője. 1921: knk. Versei jelentek meg az *Armeniában* és a *Közművelődésben*. Élete utolsó 10 évét a csíkszépvízi örm. pléb.-n élte le, ott is temették el. – *Fm: Emlékbeszéd Fáraó Simon...* Csíkszereda, 1915. – *Az erdélyi katholicizmus múltja és jelene*. Többekkel. Dicsőszentmárton, 1925. – *Emlékbeszéd Görög Joachim...* Gyergyószentmiklós, 1928. K. D.

Felhívás

Kedves erdélyi örmények!

A józsefvárosi örmények kérnek benneteket, jelentkezzetek arra a jó kis program-ra, melyet 2010. augusztus, vagy szeptember elején, egy *szombati* napon terve-zünk! Az időpont töletek függ! Kérünk visszajelzést mikor, melyik napra tegyük a kirándulást! Vonattal utaznánk Esztergomba, ahol kisvasútra szállnánk, majd elsétálnánk a Bazilikába, megnéznénk Mindszenty bíboros sírját és a keresztény múzeumot. Délután hajóval térnénk vissza Budapestre. A választott időpontot a füzetekben megjelentetjük.

Zakariás Enikő

a Józsefvárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnöke

Tel: 06-20-9910105

Fax: 06-1-3171-404 kultúrával, beszélgetéssel, sétával.

DE HA NEM JELZITEK VISSZA A NAPOT, ÉS HOGY HÁNYAN JÖTTÖK, AKKOR NEM TUDJUK MEGSZERVEZNI!

Kérjük visszajelzéseket!

Bálintné Kovács Júlia

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben

(5. rész)

Bocsánatkéréssel kell kezdenem mondandómat, figyelmetlen voltam, és nem a végleges formában küldtem át a szerkesztőségnek a 4. részét az örmény papokról szóló sorozatnak, hanem a munkapéldányt...Ezen olyan plébánosokról szóló „primér” adatok is voltak, akik később következnek, (Kabdebó, Görög, Fejér), ráadásul feldolgozatlan formában, ahogy az adatgyűjtéshez a Magyar Katolikus Lexikonból átmásoltam.

A most következő részben olyan személyeket sorolok fel, akik Ferenczi Sándor könyvében a Papi Névtárban nem úgy szerepelnek, mint örmény szertartású papok, én mégis úgy érzem, hogy örmény gyökerűek.

Dr. Marton József teológiai professzort idézem, akiről majd bővebben az M-betűsök között lesz szó, most csak annyit árulok el róla, hogy anyai ágon örmény gyökerei is vannak.

Mielőtt konkrét személyek felemlgetésével igazolnánk az örmény vagy az örmény származású papoknak a római egyházban végzett munkáját, próbáljunk feleletet kapni arra a kérdésre, hogy mi tette alkalmassá őket erre a papi feladatra.

Először is megállapíthatjuk, hogy a római katolikus hívek nem viseltettek fenn tartással az örmény rítusú papság iránt. Az unió után még kb. 50–60 évig régi egyházfegyelmük szerint házasodtak az örmény papok, Mária Terézia uralkodásakor azonban áttértek a latin gyakorlatra, vállalták a cölibátust.

A nyelv sem okozott különösebb gondot. Százéves erdélyi tartózkodásukkor, az 1791. évi országgyűlésen képviselőik kifejezték elkötelezettségüket a magyar nemzet mellett. Bizalomnyilvánításukért és „hazaszeretetükért a magyar nemzet testébe fölvette” őket. Később is hasonló volt az örmény nép magatartása. „Lelkünk mélyéből ragaszkodunk az 1791. erdélyi országgyűlés 61. törvénycikk szellemében a magyar nemzethez tartozásunk eszméjéhez” – olvasható az 1868. április 7-én a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumhoz írt erzsébetvárosi kérelemben.

Tény, hogy a 18. században a gazdasági helyzetelőnyük, ami tovább nőtt a 19. század polgárosodásakor, biztosította az örmény fiatalok tanulási lehetőségét. Nemcsak a jól szervezett helyi iskoláikban okulhattak, hanem a külföldi főiskolákban is megfordultak. A papságra vállalkozó fiatal leviták komoly képzésben részesültek. 1805-től a gyulafehérvári papneveldeben tanultak az örmény papjelöltek is, mégpedig id. **Karátsonyi Emánuel** (előbb, 1803-ban Szamosújváron létrehozta a „Szegényekházát”) szamosújvári polgár jóvoltából, aki 8000 Ft-os alapítványt tett, hogy annak kamatjából két örmény szertartású növendék itt tanulhasson. A nagylelkű jótévő szándéka az volt, hogy ha nincs két örmény származású jelölt, akkor latin szertartású kis-pap is élvezheti az alapítványt. Haynald püspök erről elismerően nyilatkozik: „Midőn a károlyfehérvári

papnevelő-intézet Karátsonyi szándékához képest akár örmény, akár latin növendékpapot nevel az alapítvány erején, mind a két esetben a megyének majd minden plébániájában található és vallási buzgóságuk által kitűnő és éppen azért papjaim működését különösen igénybe vevő örmény családoknak és nemzetnek tesz hasznos szolgálatot.” Ez az idézet azonban valamiről még árulkodik: az örmények körében ekkor (a 19. század második felében) már csökkenőben van a papi hivatások száma. Több örmény kispapnak megadatott az a lehetőség, hogy a gyulafehérvári szeminárium befejezése után Lembergben, Bécsben, Rómában stb. folytathatták tanulmányaikat. Érthető, hogy a komoly képzettségű és apostoli lelkületű papjaira az erdélyi püspökök szemet vetettek, és rezidenciájuk központjában – elsősorban a Teológián – alkalmazták őket. Ebből ún. „nemes” összetűzések adódtak a kegyurasággal rendelkező örmény plébániák vezetői és a püspök között” – mondotta Marton József 2001-ben Kolozsváron, az **Örménymagyarok, akik hatottak, alkotnak, gyarapítottak, hogy a haza fényre derüljön, s kincses legyen** címen megtartott IV., jubileumi konferencián. Már az első részben őszinte vallomást tettem, előre bocsátottam, hogy szubjektív lesznek a személyek kiválasztásában. Ha a név vagy a születési hely azt sugallja, hogy örmény gyökerű lehet az illető, közölni fogom az adatait, hátha a család valamelyik késői leszármazottja felfedezi benne rokonát. Ebben a részben több ilyen pappal találkozhat a kedves olvasó.

Cziffra Luszig Jakab nevével *Garda Dezső* könyvében találkozunk. A hagyomány szerint 1709–1719 között ő volt az első örmény katolikus plébánosa a

gyergyószentmiklósi örmény *Compagnia* tagjainak, akit *Oxendius Werzerescu* püspök szentelt fel 1709-ben. Hivatását 10 éven át becsületesen teljesítette. 1719. szept. 6-án a gyergyói nagy pestis áldozatává vált. Hamvai az örmény templom szentélyében pihennek. Sírhelyét a teraszon feltüntetett piros kereszt jelzi. Az örmény templom építésének idején, Gyergyószentmiklóson **Cziffra Luszig (a) Domokosé** volt a tanító (a *Domus Historia* adatai szerint), és valószínű ő is szorgalmazta, hogy rokonának a pestis áldozatává vált fiatal papnak a hamvai méltó helyre kerüljenek, és a közösség így emlékezzék néhai lelki vezetőjére.

19. Császár Károly szül. Csíkrákoson, 1849. febr. 6-án. A gimnáziumot Csíksomlyón és Gyulafehérváron, teológiai tanulmányait Gyulafehérváron végezte. Pappá szentelve 1873. júl. 20. Szolgált: Gyergyóalfaluban, 1875: Csíktaplocán káplán, 1877: Szentegyházsfaluban, 1881: Kiskapuson, 1883: Türben, 1892: Miklósváron lelkipásztor. Meghalt 1911. júl. 14.

20. Csíki Gergely 1718–1720 között Székelyszenttamáson plébános volt.

21. Csíki (vagy Csiki) Imre, örmény szertartású. Szül. 1810. jún. 17. Pappá szentelve 1835. nov. 7. Szolgálati helyei: Erzsébetvárosban káplán, 1845: a Raffael Gimnáziumban hittan tanár, 1849–1856 között a latin szertartású egyházközséget vezeti, 1853-ban kerületi jegyző, majd 1856–1865 között örmény szertartású plébános, esperes, tiszteletbeli kanonok. Meghalt 1865. szept. 10-én.

Ávedik Lukács sok mindenről tudósít Csiki Imrével kapcsolatban. Megtudjuk, hogy az 1848-as időkben a latin szertartású lelkész Bögözi Lajos volt, de a szomorú napok a várost minden megélhető forrástól elzárták, a plébánost a városi

pénztárból fizetni nem tudták, és ő emiatt Kilyénfalvára kért áthelyezést. Ez volt az oka annak, hogy az örmény szertartású segédlelkész, Csiki Imre szolgált a magyar templomban. Az ő idejében különféle egyházi készlettel gyarapodott a templom.

„Az 1853. év örömnapot is derített, mert május 8-án Erdély nagynevű püspöke Haynald Lajos Erzsébetvárosban megjelent, és az örm. kath. főtemplomban 132 egyént megbérmált. 1856-ban Popó József örm. kath. plébános elhalálozván, helyébe a kegyúri közönség közakarattal Csiki Imrét választotta meg. Csiki Imre a kiváló buzgó lelkész már elődje életében úgy fungált, mint az esperesi hivatal vezetője. Ekkor az örm. szert. anyaegyház plébánosává kineveztetvén, majd kerületi főesperes és kanonok címet nyert, meghalt szülőföldjén, Erzsébetvárosban, a hol egész életén át fáradozott a lelkieken 1865. évben 55 éves korában.”

Folytatjuk



Győrfi Dénes (Nagyenyed)

Lukács Béla jelleme

Issekutz Sarolta hűséges gondoskodása folytán az utóbbi évek során a legnagyobb rendszerességgel juttatja el a nagyenyedi Bethlen Könyvtár részére **Erdélyi Gyökerek** Kulturális Egyesület által kiadott valamennyi értékes munkát, kiadványt, könyvet stb. Ezek közé



szolgáltattott: *Erdélyi Örmény Gyökerek* c. tartalmos, nívós folyóirat is. Éppen ezért, a magam leányvárosi minőségemben nagy elismeréssel és nyilvános köszönettel tartozom Issekutz Sarolta iránt, aki e nemes gesztusával és gondoskodásával járul hozzá az *Erdélyi Örmény Gyökerek* c. folyóirat minőségéhez. Isten gazdag áldása legyen mindezért a továbbiak során is nemeslelkű munkálkodásán.

Nos, említett folyóirat legutóbbi számaiban nagy érdeklődéssel olvastam Rozsos Tamás István: *Ősök nyomában Erdélyben* c. folytatásokban megjelent írását, melyben

többek között a néhai Lukács Bélának állít méltó **Tekintettelétek**, hogy ne-vezett zsenge s egyben tragikusan induló élete Fehér megyében, pontosabban Zalánán vette kezdetét, mely lebonyolítását jómagam is tanulmányoztam s **szelíd gondolataim az elhunytak**

va, hogy a szerző szóban forgó **ciklus**ghűen s igen jól dokumentáltan teszi közzé az eseményeket, ez csupán bizonyos kiegyensúlyozással szolgál-nék, mely által b. e. Lukács jellegzetes **Béla jellem**nyomását szeretném felidézni, úgy amint azt a megjelenő **Budapesti** 1901. január 13-iki számában azonosítottam, mely emlékező írás halála után mindössze 6 látott nyomdafestéket tartalmazó nagyvárban. Következzen az idézet minden egyéb kommentár nélkül:

„Pár érdekes jellemvonást és epizódot közlünk még itt, melyek adatait egy, a

Bálintné Kovács Júlia

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben

(6. rész)

Úgy érzem helyénvaló, ha ezen a helyen emlékezzünk Csiky v. Csiky Gergelyre, a papra, mert kevesen tudják, hogy a napjainkban is sokat játszott színpadi szerző a Temesvári- és **Kaposvári Csiky Gergely Színház**, az aradi **Csiky Gergely Magyar Iskolaközpont** névadója eredetileg pap volt, és családjában nem az első.

22. id. Csiky Gergely a család csíksomlyói ágából származott. Születési éve 1810. A 19. század közepétől Tornyan szolgált, esperes plébánosként. Ott is halt meg, 1884. szeptember 19-én. Az Állami Levéltár Aradi Fiókjában a tornyai keresztelési és halálozási anyakönyvek tanúsága szerint idősebb Csiky Gergely 30 évig volt plébános ott, és mellette sűrűn cserélődtek a káplánok, 1868-ban négy. Az évben utolsóként érkezett Tornyára az esperes plébános unokaöccse,

23. ifj. Csiky Gergely, aki 1842. dec. 8-án Pankotán született, és 1891. nov. 19-én, Budapesten hunyt el. Az aradi megyei főorvos fia Aradon érettségizett kitűnő eredménnyel, majd a temesvári papneveldebe került. Mivel mind a négy félévben eminensre vizsgázott, tanárai, felettesei Pestre küldték a Központi Papnevelő Intézetbe. 1865: pappá szentelik. 1865–68: az Augustineumban képezte



tovább magát Bécsben. Hazatérve Tornyára került segédlelkésznek az azonos nevű nagybátyja mellé. 1868. december elsején foglalta el helyét. Elsőnek december 6-án keresztelt. Az ifjú káplán a következő év, tehát 1869. szeptember 29-ig – tehát tíz hónap alatt, amikor az utolsó bejegyzés található – 96-szor keresztelt, 26-szor esketett és 62-szer temetett.

Tornyai segédlelkészként doktorált Pesten, s 1869-ben lett Temesváron gimnáziumi tanár, később egyházi előadó, majd a szegények tisztí ügyésze, és szentszéki ügyész.

1881-ben kilép az egyház kötelékéből, és teljes mértékben az irodalomnak szenteli életét. A németül, angolul, franciául, latinul, görögül, héberül beszélő (!), spanyolul és olaszul is értő Csiky Gergely teológiai jellegű munkáinak jegyzékét a Magyar Katolikus Lexikonból vettem át: Temesvár, 1872. – **Az egyházjog tankönyve. 1–3. köt. U.o., 1873. – Egyházügyekre vonatkozó magyarországi törvények és kormányrendeletek 1867–1873. U.o., 1874. – Katolikus házasságjog tan. Tekintettel a magyarországi jogviszonyokra s a gyakorlatra.**

Álnevei: Barlanghy Bence, Marosi

Adataimat a Magyar Katolikus Lexikonból, valamint **Ujj János** Aradon élő történelemtanár, helytörténész, újságíró egy a Jelen című aradi újság 2000. május 27–28-i számában megjelent írásából, illetve Gudenus János József könyvéből vettem.

Hegedüs Géza: Magyar Irodalmi Arcképcsarnok (részletek)

„1880-ban, a budapesti Nemzeti Színházban bemutatták **A proletárok** című színdarabot, amely egyszerre váltott ki sokakból lelkesedést, sokakból felháborodást, vagyis: botrányos siker volt. **A dráma szerzőjét Csiky Gergelynek hívják. Ebben az időben harmincnolc éves, tekintélyes hivatalokat ellátó római katolikus pap: teológiai professzor, szentszéki ügyész, legendásan művelt, elképesztően sok nyelven tudó férfi.**

Akadémiai díjat is nyert ókori tárgyú drámája. Ez a **Jóslat** sokak szerint egyenest antiklerikális mondanivalót fejezett ki alig rejtő szimbolikával, ami eléggé feltűnő volt egy magas rangú papi szerzőtől. Egyházi felettesei kezdetől fogva sem tekintették jó szemmel a nagy képzettségű és emberfelettnak tetsző munkabírási teológus irodalmi tevékenységét. Azt még csak elnézték, hogy görög és latin klasszikusokat fordít (kitűnően!), de az újromantikáról igyekeztek lebeszélni, holott azt még csak nem is tudták, hogy ez a Csiky Gergely álneven igen világi jellegű novellákat ír, néha verseket közöl mások neve alatt, és ha egyedül vagy kis társaságban van, akkor a *Marseillaise*-t meg a francia forradalom többi indulóját énekli, zongorán kísérve a saját, kelles tenor énekhangját.

Csiky már **A proletárok** bemutatója előtt is nehezen viselte az egyházi fegyelmet, még kevésbé az egyház szemléletét. Amikor betegségre hivatkozva félévi szabadságot kapott, öt hónapot töltött Párizsban, ahol csaknem minden este színházban volt, megismerte a korabeli francia irodalmi életet, megtanulta a divatos francia drámák technikáját. És nagy részben ott, Párizsban írta meg ezt

az új drámát, amelyben nyoma sem volt már az újromantikának, de a régi romantikának sem. **A proletárok** mozgalmas cselekmény útján, mulatságos figurákkal, vígjátéki hatásokkal, de fanyar ízekkel mutatta be, hogy a nemesi világ már tehertétele Magyarországnak, létük akadályozza az egészséges polgári fejlődést. Ezeknek a körében 1848 szent emléke is csak szelvésközlésre jó.

Merőben új hang volt ez. És amikor erre válaszul egyháza most már ráparancsolt, hogy hagyjon föl minden irodalommal, térjen vissza egyházi teendőihez, akkor hátat fordított az egész papi pályának, kilépett az egyházból (lutheránus vallásra tért át), megnősült – és az élő magyar irodalom egyik főszereplője lett. Tíz éve volt hátra. Összesen negyvenkilenc évet élt, fiatal kora óta szívbeteg, de sohase törődött betegségével, még szenvedélyes dohányos is volt, világleletében agyonterhelte magát munkával; végül is egyszer ebéd közben, kezében késsel és villával, megmerevedett: halott volt.

Csiky tehát tisztábban látott irodalmunkban, mint a kiegyezéstől kezdve – egészen Mikszáthig – bárki. De ő maga sem volt megalkuvás nélküli író. Nem bánta, mit mond az egyház, nem törődött a hivatalos véleményekkel, még a kritika se nagyon érdekelte, de áhította a sikert: a közönség lelkesedését. Ezért általában úgy mutatta be a valóságos problémákat, hogy az utolsó felvonásban minden rendbe jön. Úgy akart bíráltni, hogy ne zavarja meg polgári nézőközönségének lelki nyugalmát.

Túl sokat is dolgozott: negyvennél több dráma, ennél is több drámafordítás, tucat számra egyéb fordítás, közben-közben egy-egy érdekes, izgalmas regény – s

mindennek java része a végső tíz év alatt. Pedig közben a Színiakadémia tanára volt, a Nemzeti Színház dramaturgja, a Tudományos Akadémia és a Kisfaludy Társaság funkcionáriusa, aki arra is ráért, hogy kávéházakban vagy éppen kültelki lebujszokban nézelődjék, melyik figurából lehetne színpadi alakot formálni. Különös keveréke a lényeg meglátásának és a felületességnek, a művészi realitásnak és a hatásvadászonak. Túl törpe korban élt,

s nem tudott eléggé fölébe nőni, osztozott kora hibáiban, de úgy, hogy észrevette a hibákat és a törpeségeket.

A törpe kor viszonylagos óriása volt. Drámatörténetünkben pedig fordulópontot jelent; vele kezdődik az új magyar színháték, közvetlen vagy közvetett hatása azóta is kimutatható minden drámaíró nemzedékünkön. Színhátékai ma is újra meg újra felújított darabjai színházaink műsorának.”

Szomorújelentés

Elhunyt Dr. Csordás Eörs

Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegeyi Hivatal tudatja, hogy április 14-én életének 68. évében váratlanul elhunyt Csordás Eörs Mária protonotárius, kanonok, a Bécsi Pázmáneum rektora, a Prímási-, és Érseki Bíróság jegyzője. Csordás Eörs 1943. március 12-én született Budapesten. 1966. június 19-én szentelték pappá Esztergomban.

VI. éves a budapesti Központi Szemináriumban 1966–67, káplán Varsányban 1967–69, plébános Kápolnán 1970–74, ösztöndíjas Rómában 1983–85, plébános Budapest–Tisztviselőtelepen 1985–91, vicedirektor a budapesti Hittudományi Akadémián 1991–95, plébános Budapest–Rákospalota főplébánián 1995–98. Irodaigazgató 1998–2002. A Bécsi Pázmáneum rektora 2002-től.

Kötélkvédő 1973, fősztentszéki bíró 1977, ügyvéd 1986, tanácsos plébános 1989, pápai prelátus 1991, a Jeruzsálemi Szent Sír Lovagrend kancellárja 1991-től, fősztentszéki bíró 1996–1998, érseki jegyző, kanonok 2000, a

Bécsi Főegyházmegeye bíróságának bírása 2003-tól.

Csordás Eörs temetése április 23-án 10 órakor az esztergomi Bazilikában kezdődő szentmisét követően – a kanonokok temetkezési helyén – a bazilika kriptájában megtörtént. Lelki üdvösségéért engesztelő szentmiseáldozatot mutattak be április 27-én 18 órakor a Budapest–Rákospalotai Főplébánia templomban (Budapest, XV. ker., BácsMagyar).

Kurír A magyarörmény közösség hálával emlékezik elhunyra, a Budapesti Örmény Katolikus Lelkészséget, templomot és múzeumot illetéktelenül, önkényesen elfoglaló Magyarországi Örmény Egyház ellen segített fellépni, valamint közreműködésével, kiállításával és tanácsaival hozzájárult ahhoz, hogy – bár hosszú évek után – sikerült a Budapest XI. ker. Orlay u. 6. szám alatti örmény katolikus ingatlant az örmény katolikus közösségnek végre birtokba venni és tehermentesíteni. I. S.

Emlékét a hazai magyarörmény közösség kegyelettel megőrzi!

Bálintné Kovács Júlia

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben

(7. rész)

24. Csíki Marcell, örmény szertartású. Ebesfalván született. Kolozsváron (1761) a SJGA-n és Rómában a Collegium Germanicum et Hungaricum növendékeként (?) tanult. Szolgálati helyei: 1773-tól Erzsébetvárosban káplán és apostoli főjegyző. 1789-től tiszteletbeli kanonok, alesperes. Meghalt 1801. február 16-án.



Csíki Lukács

Csíky v. Csíki János, Erzsébetvárosban született 1843. július 1-én. A gimnáziumot Erzsébetvárosban és Székelyudvarhelyen, a teológiai tanulmányait Gyulafehérváron végezte. Pappá szentelése: 1868. ápr. 10. Szolgált Szászrégenben, mint káplán. 1870-től Maroshévízen, 1879-től Apanagyfaluban lekipásztor. 1885-től Zalatnán plébános, 1893-tól főesperes. Meghalt 1908. okt. 22-én.

Itt jegyzem meg, hogy Ferenczi Sándor könyvében szerepel Csokány Adeodát is, aki viszont születési és pappá szentelési azonos dátuma okán nyilvánvalóan nem más, mint Csákány Adeodátusz.

25. Danczkay-Pattantyús Ábrahám Miklós, Szamosújváron született 1907. aug. 27-én. A gimnáziumot Szamosújváron és Kolozsváron, teológiai tanulmányait Gyulafehérváron végezte. Pappá Gyulafehérváron szentelték 1929. szept. 29-én. Szolgált 1929-ben Csíksomlyón, 1930-tól Kolozsváron, mint káplán,

1939-től Maroshévízen plébános. 1946-tól Kolozsvár-Irisztelepen helyi lelkész. 1947–1949 és 1959–1964 között börtönbe vetik. 1964-től Baróton plébános. 1970-től pápai prelátus. 1979-ben nyugdíjazták. Ordinarius substitutus?

1947–1964 között négyszer tartóztatták le, háromszor bebörtönözték, és összesen 7 év

4 hónapot töltött rabságban. Baróton halt meg, 1996. ápr. 24-én.

26. Dániel Imre, örmény szertartású. Erzsébetvárosban született 1785. szept. 20-án. Erzsébetvárosban szolgált 1809-től káplánként, amikor plébános, Kabdebó János alesperesi kinevezést kapott. 1823-tól Szépvízen volt plébános, ott is halt meg 1843. dec. 29-én.

Szongottnál is találkozunk ennek a Dániel Imrének a nevével, akiről fennmaradt a városi levéltárban, hogy „Keresztes Gergely és Dániel Imre végzett teológusok útlevelet kérnek a várostól, hogy Lembergbe mehessenek – szentelődni.” (Váe. Lev. 1808–1011)

27. Daniel Imre ugyancsak Erzsébetvárosban született, 1754. május 16-án. Kolozsváron (1768, 1769) a SJGA-n, és Bécsben (1771, 1776–1779), a Pázmáneum növendékeként tanult. 1779-től Gyulafehérváron egyházmegyei könyvtárosként kollégiumi igazgatóként (papneveldei ig.?) szolgált. Batthyányi püspök alatt Rómában a hazai

okmányokat másolta. Miután hazajött, Gyulafehérváron újból kollégiumi igazgató. Meghalt 1804. márc. 1-én.

28. Daniel (Avediknél: Dániel) **Jenő** is Erzsébetvárosban született, Felsőgárdon szentelték pappá 1806. szept. 21-én. 1806–1827 között Ebesefalván (Erzsébetvárosban) volt hitoktató plébános, 1809-től kerületi jegyző.

Úgy érzem, itt ki kell egészítenem mondanómat Avedik Lukács könyvéből.

Ugyanis Daniel Jenő az ebesfalvi magyar templomban szolgált, de ezt a templomot is az örmény családok segítségével állították helyre.

Szendrey János a kincstárhoz tartozó Apaffi javak tejhatalmú felügyelője a történelmi emlékek iránti tiszteletből a korábban reformátussá lett templomot 1727-ben katonai erővel visszavette a katolikusok részére.

Szendrey a pusztulásnak indult templom helyreállításán sokat fáradozott az erdélyi havasok közül visszatért örményekkel együtt. (...) A boldogságos szűz és páduai Antal oltárait Korbuly Kristóf, a templom összes szerelvényeit különböző időkben adományozták: Török, Lukács, Kopacz, Lengyel, Dániel, Agopsa vagy Kis, Lázár, Gáspár, Csiki, Pap, Hankó, Kosotán, Fark, Iszáj és Korbuly családok. A kis toronyban levő kis harang Daniel Jenő lelkész alatt készült 1824-ben.

Dániel Jenő 1824-ben betegsége miatt állásáról lemondott. 1825-ben nyugdíjazták. Meghalt 1829. aug. 14-én.

29. Daniel Lukács is minden bizonnyal örmény gyökerű. Kolozsváron (1776) az egyetemen és Gyulafehérváron (1782, 1783) tanult. Pappá szentelték 1786-ban. Szolgált 1787-től Magyarláposon, 1792-től Katonán plébánosként, majd 1817-től alesperesként. Szamosújváron halt meg 1830. dec.16-án.

30. Dániel Mihály, örmény szertartású 1734–1766 között Erzsébetvárosban plébános. Közben 1740-ben az erdélyi római katolikus püspök kinevezi az örmények főesperesévé. 1747-ben tiszteletbeli kanonok lesz. Ő vezette be a Julián- helyett a Gergely-naptárt. Meghalt 1766. június 30-án, 66 éves korában.

31. Daniel Miklós (armenus), Szamosújváron született. Kolozsváron (1730–1732) a SJGA-n és Nagyszombatban (1736) tanult. A forrás alapján csak annyit tudunk róla, hogy pap lett. Meghalt 1742. jan. 20-án.

32. Daniel Tódor szintén Szamosújváron született. Kolozsváron (1745–1748) a SJGA-n tanult. 1782-ben Szamosújváron nyugdíjazták. Meghalt 1788. dec. 1-én.

Szongott könyve arról is tudósít, hogy Dániel Tódor (Der-Tódericz Dánielján) Jézustársaságbeli pap Ungvárról 1768. dec. 18-án örmény levelet írt Jakabffy Kristóf főbírónak Szamosújvárra. Ebben azt mondja: „Meghalt bátyám, de maradtak árvák és az ángyom, azért kész vagyok – ha szükségük van reám – rendemből kibocsátva nekik szolgálatot tenni.”

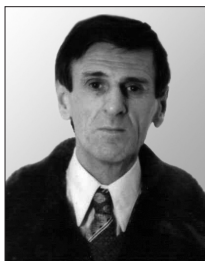
Folytatjuk

Gróf Széchenyi István halálának 150. évfordulójára emlékezve

„Istenem, adj nekem türelmet, hogy elviseljem, amit nem tudok megváltoztatni, bátorságot, hogy megváltoztassam, amit tudok és bölcsességet, hogy a kettőt meg tudjam különböztetni.”

gróf Széchenyi István

Szomorújelentés



Szomorú szívvel, de a feltámadás hitével tudatjuk mindazokkal, akik ismerték és szerették, hogy

baracházi Dr. Capdebo Gergely

(Csupi), életének 70. évében hosszú szenvedés után 2010. május 9-én elhunyt.

Engesztelő szentmise keretében búcsúztunk tőle Budapesten 2010. június 18-án 15,30 órakor a Rákóczi úti Szent Rókus Kápolnában (1085 Budapest Gyulai Pál u. 2.).

Másnap, 2010. június 19-én a balatonalmádi-vörösberényi katolikus templom-ban 10,30 órakor kezdődő gyászmisét követően helyeztük hamvait örök nyugalomra a vörösberényi temetőben.

Gyászolják: fia Zoltán, sógornője Magdolna, unokaöccse Ákos és családja, a baracházi Capdebo család további tagjai, a Békés, a Kiss, a Devich és Moldován családok, barátai, ügyvédtársai, munkatársai és lakótársai.

És gyászolja az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület is a magyarörmény közösség tagját, aki a korábbi ciklusban az egyesület képviselőjelöltje is volt.

Emlékét kegyelettel megőrizzük!



Bálintné Kovács Júlia

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben

(8. rész)

33. Dávid László dr. Kézdivásárhelyen született 1907. augusztus 17-én. A gimnáziumot Kézdivásárhelyen, teológiai tanulmányait Rómában (1925–1932) a CGH (Collegium Germanicum et Hungaricum) növendékeként a PUG-on (Pontificia Universitas Gregoriana Roma. Dr. phil. és theol. Pappá szentelve Rómában, 1931. október 25-én. Szol-

gálati helyei: 1932: Besztercén, 1933: brassóban, 1934: Kolozsváron káplán, 1935: Kolozsváron hittanár, prefektus a Báthory-Apor Szemináriumban.

(A kolozsvári Báthory-Apor Szeminárium, más néven Szent József Fiúnevelde barokk műemlék épület az Egyetem (ma Universităţii) utcában. Hajdani lakói – minden sértő szándék

nélkül – Szent Jóska néven emlegetik. Az épület homlokzatán egy fülkében Szent József szobra található. A bejárati folyosó bal oldalán Bulbuk Emánuel örmény kereskedő (1821–1897) emléktáblája látható, aki alapítványt tett a fiúnevelésre.

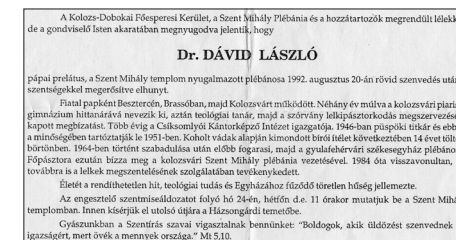
Teológiai tanár (1940). Csíksomlyón (1945) a tanítóképző igazgatója. 1946: Gyulafehérváron püspöki titkár. 1951–1964 között börtönbe zárják. 1966: Fogarason plébános, majd 1973-ban Gyulafehérvárra helyezik, ott plébános és főesperes, majd nagyprépost. 1977-től Kolozsvár – Szt. Mihály templomban plébános és kolozs-dobokai főesperes. Kolozsváron is hunyt el 1992. augusztus 20-án.

A Magyar Katolikus Lexikonból többet is megtudhatunk róla:

Dávid László (Kézdivásárhely, Háromszék vm., 1907. aug. 17.–1992): nagyprépost. –1913–25: Kézdivásárhelyen elemi iskolai, ill. gimnáziumi tanuló, 1925: Rómában a CGH növendéke, a Gregoriána egyetemen 1932: teológiai dr., közben 1931. X. 25.: pappá szentelték. – 1932: Besztercén, 1933: Brassóban, 1934: Kolozsvárt kp., 1935: uo. hittanár, 1936: főisk. lelkész. 1940: Kolozsvárt, ill. Gyulafehérvárt teológiai tanár. 1941–44: az egyházmegye szövegnyomozási irányítója, 1945: a csíksomlyói tanítóképző megbízott ig-ja, 1946. IX. 20.: Gyulafehérvárt püspöki titkár. – 1951. VII. 26.: ppi titkárként tartóztatták; 1952. X. 22.: 19 évre ítélték; Déván, 1952. III-tól Bukarestben, IV-től Zsilaván; XI-től Felsőbányán, 1954. IX.: Nagyváradon; 1956. XII-től Nagyenyeden; 1958: Pütestiben, 1960: Désen, 1962–64: Szamosújvárott raboskodott; 1964. VII. 30.: amnesztiával szabadult. – 1966: fogarasi, 1973: gyulafe-

hérvári plnos, knk., nagyprép. 1977–84: a kolozsvári Szt. Mihály-tp. plébánosa. – 1934: Brassóban a Kolping egyesület igazgatója, a Kat. Nőszöv. egyházi tanácsadója. – Az Erdélyi Tudósító, Erdélyi Iskola, Vasárnap, Hitel, Jóbarát állandó cikkírója, az utóbbiban 1935: a Mária Kongregáció rovatot szerkeszti 1936 k. Az Apostol, Szatmárnémetiben 1936. I–XII.: a Szív c. hetilap társszerkesztője.

Gyászjelentését is közreadjuk.



34. Diarian Armenag Ferenc, örmény szertartású. Medgidián született, Konstanca (Constanta) megyében, 1913. április 1-én. A gimnáziumot Konstantinápolyban és Rómában (az Örmény Kollégium növendékeként), teológiai tanulmányait Rómában, a Pontificia Universitas Gregoríanán végezte. Filozófiai és teológiai licenciátust szerez. Pappá szentelve 1935. Szolgált 1935: Szamosújváron, 1937: Bukarestben káplán. 1940-ben Konstancán, majd 1947: Bukarestben a francia templom lelkipásztora.

1957–1964 között börtönben volt. 1965–1990: Erzsébetvároson lelkipásztor. Erzsébetvárosra érte a halál, 1990. március 27-én meggyilkolták. Ott is temették el. A római Örmény kollégium vértanú növendékei sorába iktatta.

Folytatjuk

Bálintné Kovács Júlia

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben

(9. rész)

35. Dombi János örmény szertartású. Erzsébetvároson született, ott volt káplán 1779-ben illetve 1782-ben is. Meghalt 1813. október 14-én.



36. Dragomán Antal örmény szertartású. Szamosújváron született, 1845. április 23-án. Tanulmányait Szamosújváron és Bécsben végezte. Pappá szentelték 1866. december 24-én. Mechitarista. Szolgált 1880: Szamosújváron káplánként.

Szongott azt is közli, hogy a szamosújvári állami gimnáziumban az örmény nyelv tanáraként is szolgált. Meghalt 1924. március 22-én.

37. Dragomán Kristóf *nevével Szongott Kristófnál találkozunk, éspe dig az 1783-as bejegyzés alkalmával, így Dragomán Simon fia Kristóf. Meghalt 1790. április 14-én.*

38. Duha Kristóf örmény szertartású. Szamosújváron született, és ott is szolgált 1773-tól káplán majd kerületi jegyző 1782-ig. 1788: misszionárius Karasbasárban (Kırım félsziget), 1812-ben halt meg.

Szongottnál: „1782-ben Krimióba (Kharassu-Bázár) rendeltetett. Elment: ott is halt el.” Szongott Kristóf közli azt a levelezést is, amit a város folytatott Duha Kristóf érdekében, hogy itt maradhasson. Az első levelet 1782 áprilisában írták, illetve küldték az erdélyi püspökhöz.

39. Duha Ödön Szamosújváron született 1857. február 23-án. A gimnáziumot szülővárosában és Kolozsváron, filozófiai és teológiai tanulmányait Gyulaférváron végezte. 1880-ban szentelték pappá. Gyergyószentmiklóson káplán és hittanár volt. 1884: Désaknán adminisztrátor. Meghalt 1887-ben.

Folytatjuk

Meghívó

A Budapest Főv. II. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat szeretettel hívja Önt, családját, barátait és ismerőseit

Mészáros Ábel és Szabó Ádám

Kőország

Az 1700 éves örmény keresztény egyház építészeti emlékei

c. vándor fotókiállítás megnyitására
2010. szeptember 1-én 18 órára

Helyszín: Budapest II., Marczibányi Téri Művelődési Központ M Galéria (Budapest II. Marczibányi tér 5.)

A kiállítást megnyitja
dr. Issekutz Sarolta elnök

Közreműködik:
Flórián Antal színművész
és *Puskás Eszter* énekművész

A kiállítás szeptember 12. napjáig tekinthető meg, hétköznap 9–19 óráig, hétvégén 9–14 óráig

te feleségül. Mivel a gyermekeik nem tudtak eljönni a találkozóra, ők vannak a legkevesebben, de az örmény eredet és a magyar öntudat annál erősebb bennük – teszi hozzá Ajtay Mária.

Dr. Dudutz Gyöngyi egyetemi tanár és az ismert népdalénekes és zenetanár, *Aszalós Enikő* ugyanazt a régi családi képet őrzi, amelyen hajdanán özv. *Dudutz Jánosné Izmael Annát* hat fiával és egyet-len lányával örökítették meg, s mindket-ten a tevékenységük, felelősség, felelőségtudat, a hagyományokhoz való hű-

ség, a szeretet és az összetartozás – sorolja Dudutz Gyöngyi a nagyszülőkötől, szülőktől kapott családi örökséget, amit Szent-Ivány Éva az erős hittel, a határozottsággal és az adott szó tiszteletével egészít ki, a történész pedig a család kap-csán a vendégszeretetet, a takarékoságot és a szorgalmat említi. Olyan élő örökség ez, amit érdemes őrízni és továbbadni a mindennapok és a következő Izmael-találkozók során.

(Megjelent a marosvásárhelyi *Népújság*-ban 2010 július 19-én)

Bálintné Kovács Júlia

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben

(10. rész)

40. Edelbej János, örmény szertartású. Pappá szentelve 1708. Szolgálati helye 1709–1731: Erzsébetvárosban plébános. Avedik Lukács közli, hogy őt illetve „elődjét is Verzár Auxentius (sic!) szentelte pappá, általa lettek Ebesfalvára ki-nevezve, mindkettő nős pap volt, innen van az örményeknél gyakran előforduló „Pap” család. Edelbej alatt épült 1723-ban az első plébániai templom, vagyis a jelenlegi ó-templom. Csodálatos türelemmel volt megáldva, a lelkesi hivatalt 23 évig viselte. 1731. márcz. 9-én jobblétre szenderült”

41. Eötvös János, örmény szertartású. Erzsébetvárosban született. Szolgált: 1782–1794 között Erzsébetvárosban káplán, 1794–1810: Gyergyószentmiklóson plébános. Ott is halt meg, 1810. december 22-én. Avedik Ötvösnek írja a nevét.

42. Eránosz István Pesten tanult, de Kolozsváron szentelték pappá, 1792. január 6-án. Szolgált: 1798–1816 között Ditróban, 1816–1821 között Csíkdelnén volt plébános. *1821–1824 között viszszerkerült Ditróba. Forrás: Csibi Sándor: A ditrói egyházközség története* (bakkalaureátusi dolgozat, SIS, Gyulafehérvár 2004, 48. oldal). Meghalt 1824. május 6-án.

43. Eránosz Jeremiás, Gyergyószentmiklóson született, 1809. március 22-én. A gimnáziumot Székelyudvarhelyen, teológiai tanulmányait Gyulafehérváron végezte. Pappá szentelve 1832. augusztus 24-én. Szolgált: Szilágysomlyón, majd 1832: Nagyszebenben tanár. 1833: Balánbányán, 1839: Csíkszentdomokoson, 1842: Ditróban, ahol kerületi jegyző is. Itt szolgált 1854-

ig. 1854: ismét Csíkszentdomokoson plébános és esperes. 1857: Csíkrákoson plébános és esperes, 1865: tiszteletbeli kanonok. Meghalt 1881. szept. 26. *Marton József dr. így emlékezik róla, az örménygyökerű római katolikus papokról szóló előadásában: A gyergyószentmiklósi Eránosz Jeremiás* Csíkrákoson lelkipásztorkodott 1857-től 1881-ig. Munkájának elismeréséért főpásztorától kanonoki és aranykeresztes kintintetésben részesült.



Esztergály Gergely

44. Esztergály Gergely

Szamosújváron született 1864. aug. 21-én. A gimnáziumot Szamosújváron és Kolozsváron, teológiai tanulmányait Gyulafehérváron végezte. Pappá szentelve 1887. aug. 28. Szolgált Szamosújváron, mint káplán, majd 1889–1908 között, mint gimnáziumi tanár. Meghalt 1915. nov. 10.



Fáraó Simon

45. Fáraó Simon

örmény szertartású. Szamosújváron született, 1838. szeptember 11-én. A gimnáziumot Szamosújváron, Kolozsváron, teológiai tanulmányait Gyulafehérváron, Bécsben a mechitaristáknál végezte. Pappá szentelték 1864. aug. 21-én. Szolgált Szamosújváron, mint káplán,

majd Szépvízen örmény szertartású plébános, egészen 1915-ben történt nyugdíjazásáig. Meghalt Kolozsváron, 1917. okt. 6-án.

A Magyar Katolikus Lexikonból idézek a továbbiakban, ahol részletesebben is olvashatunk Fáraó Simonról, aki esperes, armenológus. – A gimnáziumot Kolozsvárt, a teológiát Gyulafehérvárt végezte, 1864: Bécsben a mechitarista érsek pappá szentelte., utána Szamosújvárt kp., 1868: tanító is az örmény elemi iskolában. 1872: a szépvízi örmény plébánia adminisztrátora. 1891: új parókiát, 1893: kántor- és harangozókat építtetett és kibővítette az iskolát. 1900: Szépvízen plébános és egyben alesperes, ez évben helyreállította az örmény templomot. 1905: esperes. 1915: betegsége miatt nyugdíjazták. 1917: a szamosújvári aggok házána 5000 Koronát hagyományozott. Az Armeniában 19 cikke jelent meg. Kéziratban maradt: A csíkszépvízi örmény családok genealogiája; Magyar-örmény szótár. – Főbb munkái: A szépvízi örmény telep. (Armenia, 1888:1–2. sz.) – Az emberi nem bölcsője. (Uo., 1889: 8., 9. sz.) – Az örmény nyelv ősisége. (Uo., 1890: 2. sz.) K.D.

46. Fark Márton, örmény szertartású. Szolgált 1782: Erzsébetvárosban káplán. Meghalt 1804. jan. 28-án.

47. Fark Márton, Székelyudvarhelyen született 1814. jún. 5-én. A gimnáziumot Székelyudvarhelyen és Gyulafehérváron, a filozófiát Kolozsváron, teológiai tanulmányait Gyulafehérváron végezte. Pappá szentelve 1837. aug. 7-én. Szolgált: Felszentelése után Kézdiszentkereszten káplán, egy év után Szentivánlaborfalván lelkipásztor. 1842: Székelyvéckén, 1853: Csíkszentléleken,

1861: Oroszhegyen, 1863: ismét Csíkszentléleken, 1869: Felvincen, 1871–1886: Farkaslakán lelkipásztor, majd nyugdíjas Erzsébetvárosban. Meghalt Erzsébetvárosban 1889. nov. 5-én.

48. Fejér Emmánuel (Manó), Csíkszépvízen született, 1848. febr. 17-én. A gimnáziumot Csíksomlyón, filozófiai és teológiai tanulmányait Gyulafehérváron végezte. Pappá szentelve 1872. ápr. 8-án. Szolgált Sepsiszentgyörgyön, 1873: Marosvásárhelyen, 1874: Kolozsváron káplán, 1881: Csicsókeresztúron, 1885: Szentkatolnán, 1886: Csíkszenttamáson lelkipásztor, 1888: Sepsiszentgyörgyön plébános, 1908: tb. kanonok. Meghalt Sepsiszentgyörgyön, 1910. okt. 17-én. (Az általa megnagyobbított Szt. József templomban helyezték nyugalomra, ahol sírját márványtábla őrzi.)

A továbbiakban tagtársunknak, olvasónknak, Ajtony Gábornak a leveléből idézek: *„Ebben a könyvben (Papi Névtár) szerepelnek a Fejérek címszó alatt: Fejér Emmánuel és Fejér Gergely is. Ez utóbbi nevének elírására felhívám szíves figyelmedet, mivel ő nem „Gergely”, hanem Gerő volt. A fenti két személy anyai nagyapám testvérei voltak. Emánuelnek – Manó bácsinak Sepsiszentgyörgyön a róm. kat. templomban van emléktáblája, Gerő bácsinak pedig a csíkszépvízi gyermekotthon külső falán.*

Az emléktábla avatásról a Székelyhon.ro weblapon is olvashatunk: *Daczó Dénes* írásában:

Jubiláló örmény családok

2006. 08. 28., hétfő

Háromnapos jubileumi örmény napokat szervezett a Csík-körzeti Magyar–Örmény Szentháromság Alapítvány, a Budapesti XV. kerületi Zuglói Örmény Kisebbségi Önkormányzat és a Miskolci Örmény Kisebbségi

Önkormányzat. A rendezvény fénypontjaként a csíkszépvízi örmény katolikus templomban ünnepi szentmisén vettek részt az örmény családok. Jelen volt dr. Jakubinyi György gyulafehérvári római katolikus érsek, erdélyi örmény katolikus apostoli kormányzó. A szentmise végén Csíkszépvíz szülöttének, dr. Fejér Gerő kanonoknak állítottak emléktáblát az egykori örmény katolikus plébánia homlokzatán – a kanonok ebben az épületben töltötte utolsó éveit.

A csíkszépvízi ünnepség keretében tartották az örmény családok tizedik találkozóját is, amelyen közel kétszázan vettek részt. Ajtony Gábor, a Csíkkörzeti Magyar–Örmény Szentháromság Alapítvány elnöke lapunknak elmondta: ennek célja, hogy az Erdélyben szétszórtan élő örmény családok legalább évente egyszer találkozzanak, ahol gondolatokat cserélhetnek, további ismeretséget köthetnek egymással, barátságok szövődhetnek. A találkozó állandó résztvevője a Zuglói Örmény Kisebbségi Önkormányzat. „Amikor megalakultak Budapesten a kisebbségi önkormányzatok, az volt az első teendőnk, hogy eljöttünk azokra a településekre, ahonnan a kerületünkben élő örmények származnak, és ekkor döntöttük el, hogy ilyen családi találkozókat szervezünk. Nekünk nagyon fontos a család, mindennek az alapja. Sokan elmesélték, hogy itt találkoznak egy évben egyszer egymással, örömmel jönnek. Ez lelkesít minket, hogy minden évben megismételjük” – számolt be lapunknak Zárug Katalin, a kisebbségi önkormányzat tagja. Ajtony Gábortól ugyanakkor megtudtuk: a nagy örmény közösségek – ilyen volt Szépvíz, Erzsébetváros – nagyon elnéptelenedtek, ezért is fontos a kis közösség számára az állandó kapcsolattartás.

Folytatjuk

Bálintné Kovács Júlia

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben

(11., ezúttal rendhagyó rész)

A 2001 szeptemberében Kolozsváron megtartott IV., Jubileumi konferenciánkat előadásával megtisztelte *dr. Marton József* is, aki abban az időben a Római Katolikus Teológia Fakultás professzora és dékánja volt.

Az ott elhangzott, valamint az *Örménymagyarok, akik hatottak, alkotnak, gyarapítottak, hogy a haza fényre derüljön, s kincses legyen Kolozsvár-Szamosújvár* (Budapest, 2002.) című kötetben is megjelent szövegből idézek:

„Latin egyházba született, de felmenő ágakon kimutatható örmény származású erdélyi magyarok, papok általában „büszkék” származásukra. Ez is a küzdelmekkel telített közös múltunkról árulkodik. Anélkül, hogy a régi nagyokat kisajátítanánk, vagy vitákba bocsátkoznánk egymással, mi magyarok büszkén valljuk magunkénak (hiszen ők is így gondolkodtak) a latin egyházban ke-

resztelt, de örmény származású olyan főpapokat, mint a gyergyószentmiklósi Fogarasy Mihály (+1882) püspököt (...)”

Örömmel ragadom meg az alkalmat, hogy erre a megjegyzésre alapozva ezen a helyen írhattak az Erdélyi Főegyházmegye e kiváló püspökéről.

Ugyanakkor tisztelettel és hálával adózok azoknak a néhai városvezetőknek az emléke előtt, akiknek gondjuk volt rá, hogy Trianon után legalább a főváros – Budapest – utcaneveiben találkozhasson a magyar ember az elcsatolt területek helyneveivel, jelentős személyiségeik nevével.

Jó lenne, ha a ma embere, aki a XVII. kerületben, a Gyergyószentmiklós utca környékén lakik a Fogarasy Mihály-téri játszótéren áthaladva többet tudna azokról az erdélyi településekről, emberekről amelyeknek, akiknek a nevével naponta találkozik.

Fogarasy Mihály püspök élete és munkássága

1800. szeptember 17-én született Gyergyószentmiklóson. Szülei Fogarasy András, építész és édesanyja Ferenczi Cecília, háziasszony. Nagy-apja Fogarasy György építész részt vett a gyergyószentmiklósi római katolikus templom építésében 1756 és 1771 között, emléktábla őrzi munkásságát a templomban. Elemi iskoláit a város Köz-ponti iskolájában kezdte, de hamar átkerült a marosvásárhelyi elemi iskolába.

Középiskolai tanulmányait Csíksomlyón és Gyulafehérváron végezte, majd 1817-ben, papi hivatást érezve, felvételt kért az erdélyi püspöktől a gyulafehérvári teológia szemináriumába, kiváló előmenetele miatt püspöke 1820-ban a bécsi Pazmaneumba küldte.

1823. október 28-án Szepessy Ignác Erdély püspöke szentelte pappá. Papi pályájának első állomása Nagyszeben volt. Itt három évig működött segédle-

Bálintné Kovács Júlia

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben

(12. rész)

Gajzágó Ferenc a papi névtárban nem szerepel, de Szongott említést tesz róla, „Rev. Dominus Franciskus Gajzágó.” (Vár. Lev. 1804–148. sz.)

49. Gajzágó Kristóf, örmény szertartású. Szamosújváron született 1767. dec. 17. (szept.?) Pappá szentelve 1802. jún. 5. Szolgált Kerelószentpálon a Haller grófnoknál, mint nevelő, majd Szamosújváron (1830) káplán, 1839: plébános, és esperes, 1847: iskolai felügyelő. Meghalt 1855. aug. 24.

(Az itt bemutatott esperes plébános nem azonos azzal a Gajzágó Kristóf tiszteletbeli plébánossal, akit Szongott sorol fel a város papjai között, és aki 1742-ben a városban pusztított pestis alkalmával tüntette ki magát, ezért kapta a címet. Meghalt 1775. május 1-jén.)

50. Gámentzi v. Gámenczi Miklós, Szamosújváron született (1801–2?). Szolgált 1827: Szerdahelyen plébános, 1832: Brassóban káplán, 1835: Radnán, 1836: Boicán plébános, 1837: Kolozsváron nyugdíjazásáig. Meghalt Kajántón, 1839. márc. 20. (37 éves korában)

51. Gáspár Imre, örmény szertartású. Szolgált 1773: Erzsébetvárosban káplán. Meghalt 1788.

52. Gáspár Kajtán, örmény szertartású. Szolgált az 1734–1766 közötti időszakban, mint káplán Erzsébetvárosban.

Gergely pap (Der Kirkor) 1771, és **Geron Mihály** nevét (Der-Minász Geroni 1775, aki azonos Antonás Mihállyal) csak Szongott említi a Szamosújváron valaha is szolgált papok között.

53. Gergelyfi Emmanuel, örmény szertartású, 1731 után rövid ideig Erzsébetvárosban volt plébános.

Vele befejeződött az ideiglenes lelkészek sora.

54. Gergelyfi Nándor (Ferdinánd), Zalatnán született 1901. április 8-án. A gimnáziumot Nagyszebenben és Pécsen, teológiai tanulmányait Gyulafehérváron végezte. Pappá szentelték Gyulafehérváron, 1923. aug. 12-én. Szolgált: 1923: Csíkszentgyörgyön, 1924: Marosvásárhelyen, 1927: Gyulafehérváron káplán, 1929: Zalatnán, 1941: Hátszegen, 1952: Egestón, majd 1965: Szamosújváron örmény szertartású plébános. Meghalt Szamosújváron, 1977. aug. 11-én.



55. Govrik Gergely, örmény szertartású. Szolgált 1837–1896 között egy ideig Erzsébetvárosban, mint káplán.

Örvendek, hogy írhatok erről az elhivatott

lelkészről, emberről, aki annak a szerencsés körülménynek köszönheti bekerülését az Erdélyi Egyházmegye Papi névtárába, hogy Avedik Lukács az Erzsébetvárosról szóló monográfiájának **Lelkészek** című alfejezetét, amelyben 12 lelkészről ír bővebben, ezzel a mondatlalt zárja: *Popoitól kezdve, mint segédlelkészek működtek: Petrovits Antal, Csíki Imre, Rátz Mihály és Govrik Gergely.* Popoi 1837-ben lett Erzsébetvárosban plébános és kerületi esperes. Meg kell jegyeznem egyrészt azt, hogy nevével több helyen **Govrig** formában is találkozunk, másrészt, hogy azonos Ő azzal a mechitarista atyával, akiről Szongott is megemlékezik, és aki nagyon sokat fáradozott az erdélyi örménységért, hogy annak története, szellemi és kulturális értékeit megismerhesse nemcsak a magyar társadalom, hanem az őshaza, illetve a világban szét-szóródott örmény diaszpóra is. **Ezért fordított megannyi Erdélybe írott munkát új-örmény nyelvre.**

Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái című munkájában ezt olvashatjuk: **Govrik Gergely, mechitarista szerzetes, 1836. máj. 14. Szamosújvárt Erdélyben; Bécsben 1857. nov. 7. lépett a rendbe; 1861. máj. 9. misés pappá szenteltetett föl és néhány évig a rend könyvnyomdájának igazgatója volt, egyszermind a világtörténet és az örmények történetének tanára. 1872-ben Konstantinápolyba küldték, hol öt évig a rend tagjainak a német és örmény nyelvet, a világtörténelmet, az örmény nemzeti történetet és a földrajzot tanította; 1877-ben visszahívatott Bécsbe, hol mint lelki atya a rend növendékeinek a földrajzot, mennyiségtant és természettant adja elő. Három munkája je-**

lent meg új-örmény nyelven Bécsben, u. m. egy imakönyv 1867-ben, az általános földrajz matematikai s fizikai része 1871-ben és rövid világtörténet a nemzeti iskolák számára 1871-ben.

Az idézett mű nem sorolhatta fel Govrik Gergely későbbi munkáit, mert azokat a lexikon megjelenése után írta, ezért tartom szükségesnek, hogy a Magyar Katolikus Lexikont is megidézsem annál is inkább, mert a szócikket valószínűleg Kádár Dániel írta, és fontos, számomra eddig ismeretlen tényeket közöl. A születés idejét négy évvel későbbre teszi, de az is lehet, hogy ez sajtóhiba.

Govrik J. Gergely, OMEch (Születési helye: Szamosújvár, Belső-Szolnok vármegye, 1840. máj. 14. Meghalt: Bécs, 1931. jan. 20.); főpát, címzetes érsek. 1857: érettségizett Bécsben, 1857. XI. 7.: belépett a rendbe, 1861. V. 9.: pappá szentelték és az ottani örmény szemináriumban lett tanár. 1864: a rend nyomdájának vezetője. 1872: Isztambulban, 1877: Bécsben a rend gimnáziumi tanára. 1879: Szamosújvárt az örmény katolikus fiúárvaigazgatója, 1886: felügyelője, 1887: Szongott Kristóffal együtt alapította az *Armenia* folyóiratot. 1888: tanár Bécsben a rend szemináriumban, **1890: Erzsébetvárosban segédlelkész és hitoktató**, 1893: Bécsben tanár. 1909: a rend főpátjává választják. 1910. VI. 10.: címzetes érsekké szentelik. Földrajz és történelem tankönyveket írt az örmény gimnáziumok részére. – **Fm: Szongott Kristóf: Szamosújvár város monográfiája. 1893: Örményre ford. és jegyz. Wien, 1896. – Az erdélyi örmény Erzsébetváros. 1–3. köt. Uo., 1893–1904. (örményül). K. D.**

Folytatjuk

ben levétettek és eltűnt. Debitzky Istvánt is besorozták, kikerült a frontra és nem tért vissza az iskolába.

Holló Károly rajztanár a Piarista Gim-náziumban 1911-ben az ifjúsági Páz-mány Önképzőkör festmény pályázatát hirdet meg, amelyre négy tájképrészlet illetve csendélet (VII-VIII. osztály) ké-szült. A Tavaszodik jeligéjű munka el-nyeri Holló Károly tízkoronás jutalmát, szerzője **Bogdánfy Géza VIII. osztályos tanuló**, a Kertrészlet és a Magyar nemes jeligéjű szerzője Szolnay Sándor (a későbbi kiváló festőművész, a Barabás Miklós Céh elnöke) dicséretben részesült.



Bálintné Kovács Júlia

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (13. rész)

Igaz, hogy már a G betűnél tartunk az Erdélyben szolgáló örmény származású papok számbavételében, most mégis visszatérek a C betűhöz olyan valaki miatt, aki a Ferenczi Sándor könyvében nem szerepel, a Magyar Katolikus Lexikon se tesz róla említést, pedig hosszú élete során az Erdélyi Főegyházmegyében is, és máshol is szolgált.

„Kedves Julika néni!

Amint már említettem, a Szatmári Püspöki és Káptalani Levéltárban a »papi hagyatéka« gyűjteményben, Capdebo Lajos atyáról találtam egy kis gyűjtemény, Gazdovits Miklós tollából a helyi újságban jelent meg.

Egy kis digitális technikával sikerült lemásolni.

Remélem örömmel fogadják a kedves olvasók!”

Következzék hát:

Bogdánfy Géza tanulmányainak befejezése után okleveles építészmérnök, vállalkozó volt. Később feleségét, az ugyancsak erdélyi örménymagyar Tutsek Piroska operaénekesnőt, menedzsereként segítette művészi pályáján. Meghalt 1974-ben. Egyetlen gyermekük – Bogdánfy Géza okl. villamosmérnök – 1940. november 25-én született és az idén az ő segítségével emlékezett **Bóka Gábor** és **Jánosi Ildikó** a valamikor ünnepezt művésznőről.

Szeretném hinni, hogy sokaknak szer-zek örömet, és nyújtok kellemes olvas-nivalót írásuk újraközlésével a füzetek következő számában.

A Bukarestben élő Gazdovits Miklós nagyon alaposan és „belülről” ismerve a diktatúra éveiben az egyházakra is kiterjedő szigorú elnyomást, olyan dolgokkal ismertet meg bennünket a *Cabdebó Lajos*ról írott szövegeiben, amit érdemes megismernie a füzetek olvasóinak is.

Így gondolta ezt Várady Lajos, Szatmáron élő örménymagyarunk, akitől az alábbi levelet kaptam:

megjelent a lány, aki miatt a párbajra sor ke-rült. Éles sikoltására, mely mindkettőjüket a harc befejezésére utasította, János állítólag odafordította a fejét, és abban a pillanatra esett össze a lány. Ő is meghalt, 52 éves korában, utód nélkül halt meg az écskai földesúr...”

János halálával az écskai birtok elvesztette tulajdonosát, de a fejlődés jövőképét nem. Erről az új földbirtokos, az alapító Lázár Lukács második fia, Ágoston gondoskodott.

Folytatjuk

Bálintné Kovács Júlia

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (14. rész)

56. Görög Joachim megérdemli, hogy ezúttal csak órára írjak, tallózva a fellelhető források között.

Örmény szertartású. Született Szamosújváron, 1862. február 23. A gimnáziumot Szamosújvárott, Kolozsvárott és Gyulafehérvárott, teológiai tanulmányait Gyulafehérvárott végezte. Pappá szentelve 1885. okt. 11. Szolgálati helye: 1900 (1886?): Gyergyószentmiklóson plébános és tanár. 1916. dec. 30-án részt vesz IV. Károly megkoronázási szertartásán. 1918: tiszteletbeli kanonok. 1922: az örmény szertartás püspöki biztosa. A gyergyói Magyar Párt vezetője. 1926: szenátor, éveken át tagja volt a román képviselőháznak. Meghalt 1928. febr. 8. Munkája: *A Csík-Gyergyó és a székely nevek eredete*. Gyergyószentmiklós 1914.

A *Magyar Katolikus Lexikonban* ezt olvashatjuk: „*Görög Joachim* (Szamosújvár, Belső-Szolnok vármegye, 1862. febr. 23. – Gyergyószentmiklós, 1928. febr. 6.): esperes. – A gimnáziumot Szamosújvárt, Kolozsvárt és Gyulafehérvárott, a teológiát ugyanott, a magyar-latin szakot Kolozsvárt végezte. 1885. X. 11.: Bécsben pappá szentelik. 1886: plébános Gyergyószentmiklóson,

1892: egyben tanár a r. k. leány polgári iskolában. 1893: esperes. 1898–1903: a polgári fiúiskola tanára. 1904: helyreállította az örmény templomot, 1908: a r. k. leánynevelő intézet igazgatója, 1917: címzetes kanonok. 1918: szentszéki tanácsos. Az elcsatolás után a gyergyói Magyar Párt vezetője volt, 1922: az erdélyi örmény szertartás papi biztosa, 1926: szenátor, éveken át tagja volt a rom. képviselőháznak. – *Főműve: A Csík-Gyergyó és a székely nevek eredete*. Gyergyószentmiklós, 1914. K. D.”

Görög Joachimot „Erdély Prohászakájának” nevezték, szívhez szóló beszédei miatt. Tanárként hívta magára a közvélemény figyelmét. Gyergyószentmiklóson tanított a Fogarassy-leánynevelő és fiú polgári intézetben, 1900-tól a főgimnáziumban, 1908-ban zárdai igazgató, 1910-től a latin plébániát is adminisztrálta. Munkájának elismerésül Majláth püspök 1918-ban kanonoki kitiüntetésben részesítette. A 20-as évek után politikai vonalon is tevékenykedett. A Magyar Párt képviselőjeként 1923-ban szenátor lett a román parlamentben. A Domus História szerint: „nemcsak a hitközségnek volt féltve őrzött büszkesége, az örmények

kimagasló alakja, hanem erőssége és oszlopa volt az egész magyar társadalomnak is.”

1898-ban hozta létre Görög Joachim örmény katolikus lelkész-tanár az Úri Kört, amelynek célja az irodalom népszerűsítése volt, 1904-től pedig az Iparos Kör folytatta a megkezdett nemes munkát.

Nemcsak az irodalmat, hanem a turizmust is népszerűsítette, annak is híve, szervezője volt.

„Az Erdélyi Kárpát Egyesület Gyergyói Osztálya 1897. augusztus 19-én alakult meg, amit az Erdély honismereti és turisztikai lap is közölt. A helyszín Borszék akkori kaszinójának nagyterme volt, ahol a szervező Kuncz Kornél bejelentette, hogy Gyergyóban és környékén sikerült 70 tagot toboroznia, így megalakulhat az EKE-szervezet Gyergyó környéki osztálya.

Az alakuló ülésen Lázár Menyhértet választották elnökül, ügyvezető alelnök Görög Joachim, míg titkár Kuncz Kornél lett.

Az elődök célkitűzései között a festői szépségű Gyilkos-tó és Borszék népszerűsítése, valamint a téli és a nyári turistamozgalom fellendítése szerepelt.

Ebben az időben jelent meg – Görög Joachim kezdeményezésére – egy kiadvány, mely a Gyilkos-tót és környékét mutatja be.”

2010-ben az Erdélyi Kárpát Egyesület vándortáborát a gyergyóiak szervezték, egyik ajánlatuk: 6. túra: *Görög Joachim-túra* (Czofronka-túra) 2010. Vándortábor programja:

„*Görög Joachim*, Gyergyószentmiklóson élt, kiváló szónok és az örménység buzgó szervezője volt.”

Az örménység szervezője maradt mind a mai napig, és ennek igazolására Madaras Szilárd szövegét idézem:

„Miért fontos ma 2007-ben az örmény kultúráról és az erdélyi örménységről be-

szélni? Egyrészt azért, mert egy egyedülálló kulturális örökséget hagytak ránk, másrészt mert egy érték-teremtő, hagyományaihoz és vallásához hűen ragaszkodó népcsoport a mai napig. És ma, amikor Gyergyószentmiklós 100 éves évfordulóját ünnepli, fontos beszélünk erről a teremtő értékről, és fontos beszélünk a közösségről. Az erdélyi örménység fennmaradását, a vándorlás, és a betelepülés időszakától két alappillér tette lehetővé: a hitéhez való feltétlen ragaszkodása, és a nyelvéhez, kultúrájához való ragaszkodása. Nem véletlen, hogy nagy költőnk, Reményik Sándor néhány száz évvel az örménység Erdélybe való betelepülése után, ezen két alappillérben látja a kisebbségi megmaradás zálogát: „ne hagyjátok a templomot, a templomot, s az iskolát”. Az örménység nyelvét másfél száz évvel ezelőtt elveszítve, csak egyházi szertartásaiban őrzi azt, így teljes mértékben a magyar kultúra, és a Kárpát-medencei magyarság része lett, egy értékes színtöltve, ennek a sok színtű és befogadó magyarságnak, amelynek örökségét saját örökségével gazdagítja. Az Első Gyergyói Örmény Napok kulturális rendezvényét, örmény származású, illetve az örmény kultúra fennmaradásáért tenni akaró fiatalok szervezték: Buslig Barna, Fehér Csongor, Madaras Szilárd, Selyem András. A hagyomány teremtő szándékot jelzi az „Első” szám, mert elhatároztunk, hogy minden évben megszervezzük az örmény kulturális napokat. Nevünket az egyik legnagyobb gyergyószentmiklósi örmény-magyar egyházi személy után Görög Joachim Társaságnak választottuk. Arról a Görög Joachimról, akiről utóda, Vákár József plébános így ír:

„Ritka szép emberi tulajdonokkal és lelki kiválóságokkal megáldott nagy alakja volt az örménységnek, épp úgy, mint az összmagyarságnak.

Éles értelem, széles körű tudás, találó leleményesség, bölcs tapintat, okos körültekintés, mindenkin segíteni kész jó szív, imponáló energia, határtalan munkabírás, előkelő fellépés, nemes modor, gyöngéd lelkiismeret, buzgó papi lelkiület és állandóan csillogó kedély jellemezte őt.”

Csak köszönni tudjuk, a Pro Art Galériának, hogy helyet adott a rendezvénynek és bízott bennünk. Az adatgyűjtés során nagy segítséget nyújtottak: ft. Baróti László Sándor plébános úr, az örmény egyháztanács, Lázár Mária, illetve Lázár Alfréd és Lázár János urak, valamint Csergő Tibor múzeumigazgató úr.

Végül még két idézet: a Gyergyó-szentmiklóst bemutató honlapról „Az örmény-katolikus plébánia épülete (Örménytemplom u. 4). A 19. században épült. Hargita megye műemlékeinek hivatalos jegyzékében (1992) műemlék épületként szerepel. Görög Joachim pap idejében (1908) az alábbi jelszó volt a portára vésvé: „Sautis causa nemini clausa” (A lelki üdv e háza senki előtt sincs zárva)

Városunk kiemelkedő személyiségei: Görög Joachim Örmény katolikus püspöki biztos, tanár, parlamenti képviselő, majd szenátor. Tevékenysége idején (1886–

1928) a gyergyó-szentmiklói örmény hitközség virágkorát élte. 1896-tól szentszéki tanácsos, 1908-tól a Zárda igazgatója, melyet leányinternátussal bővít. 1918-tól kanonok, 1922-ben a Magyar Párt képviselővé, majd egy évre rá szenátorra választotta. Szintén 1922-től az örménység püspöki biztosa, de erőssége az egész magyar társadalomnak. 1899-ben feljavíttatta és orgonával látta el a templomot.”

A Fogarassy Mihály alapította gyergyó-szentmiklói Lánynevelő iskola történetét leíró tanulmányból „A fejlődésünk következő állomása a nagyevű örmény-katolikus plébános, püspöki helynök, de egyben iskolánk igazgatója és tanára, Görög Joachim nevéhez kötődik. A szigorú román közigazgatási ellenőrzés mellett is sikerült budapesti támogatást bevonnia az iskola kibővítéséhez, így 1928-ban elkezdődtek a munkálatok, amelyeket Petres Kálmán igazgató fejezett be egy évvel később. Ekkor az iskola egy új szárnyal bővült, kiépültek az emeleti osztályok, a tetőtér egy részének beépítésével diákszobák, fürdők és más helyiségek lettek kialakítva. A munkálatok második évében (1929) Róma fedezte a munkálatok költségét.”

Folytatjuk

Helyreigazítás

A januári füzetek 23. oldalán tévesen írtuk: A magyar ugartól az óceánig... cikk szerzőjét. Elnézést kértünk. – A szerkesztőség

„...Bár figyelemmel kísértem az eseményt, de Ady Endre költőóriás emlékére rendezett ünnepi istentiszteleten, megemlékezésen 2010. november 20-án sajnos nem tudtam részt venni, és így sajnálatos módon a cikket nem én írtam. Büszkék lehetünk valamennyien Ady Endrére, költészetére, gyönyörű verseire, és igazán példaértékű, hazafias cselekedet Ady Endre emlékének az ápolása. Nemes, megtisztelő cselekedet Ft. Tótkés László püspök úr EP alelnök részéről, valamint a Királyhágómelléki Egyházkerület és a Partiumi Magyar Művelődés Céh részéről Ady Endre emlékének ápolásáért. Barátaim, ismerőseimet is tájékoztattam erről a jelentős eseményről. Prekrit Judit (Székesfehérvár)”

Bálintné Kovács Júlia

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (15. rész)

Ferenczi Sándor könyvében nem szerepelnek, de Szongott Kristóf közli, hogy 1721-ben Szamosújváron szolgált

Hárib Emánuel, (Lengyel) így: Der-Manuel (Emánuel pap).

Hebeskul Miklós L. Karácsonyi Miklós 1767-ben.

István pap (Der-Szephannosz) 1722-ben.

57. Isák Kristóf, Kolozsváron (1734) a SJGA-n tanult. Szolgált: 1773: Szamosújváron káplán. Szongott kicsit más néven említi őt, vagy egy másik hasonló nevű papot, tudniillik az évszámok jelentősen eltérnek. Szongott szerint Jészáján (Izaiás, Izai Kristóf Der-Chacshig Jészáján) 1742-ben volt Szamosújváron.

58. Issekutz Lázár, örmény szertartású, Erzsébetvároson született, ott is szolgált 1810–1828 között, mint hittanár és káplán.

Édesanyja révén úgy tudjuk, hogy az Erdélyi Egyházmegye másik kiemelkedő püspöke is örménymagyar, tehát az ő életútját is meg kell ismernünk ebben a sorozatban. **Kovács János** írása, **Soós Ádám** fotói segítenek ebben.

Jakab Antal 1909. március 13-án született Gyergyóilyénfalván, a székellyföldi Hargita megyében. A családfő, Jakab Antal és felesége György Rozália és gyermekei, Erzsébet, Márta



Jakab Antal

és Anna mellett tölti ezt a napot. Különösen fontos ez a nap a család életében. A gyermekszerező családot később újabb három gyerekkel áldotta meg a Jóisten, szülei nagy örömeire megszületett Menyhért, Ernő és Berta. Elemi iskoláit Jakab Antal szülőfaluja római katolikus felekezeti iskolájában végezte 1916 és 1922 között. Osztyáltársai, mint szorgalmas, illemtudó, okos, jó akarátú tanulóra emlékeztek rá. A gyergyószentmiklósi líceumban 1922 és 1929 között tanult. Kezdetben gyalog tették meg osztyáltársaikkal az iskoláig vezető utat. Antal taníttatása a család számára nem volt könnyű. A családnak megélhetési forrásként a mezőgazdaság szolgált. Antal a szüenidőkben szorgalmasan dolgozott, az erdőn és a mezőn is kivette részét a földműves munkából. Húszéves, amikor édesanyját elveszíti. Az akkori román kormány kisebbségellenes oktatáspolitikája mellett édesanyja állapota volt a másik ok, ami miatt első érettségi vizsga-próbálkozása

Gyergyószentmiklóson nem sikerült. Egy évvel később, 1930 őszén, Déván a Decebal román tannyelvű gimnáziumban eredményesen vizsgázott. Jakab Antal 1929 őszén felvételt kért a gyulafehérvári Papnevelő Intézetbe.

A teológián szorgalmasan tanult. Jó természetének köszönhetően a kispapi életet derűsen élte, mivel hajlamos volt a lelki életre, egyre tartal-

masabbá, gazdagabbá alakította, képezte magát. Jakab Antalt kilenc egyházmegyes pap, négy ferences és két piarista szerzetes társával együtt 1934. június 29-én szentelte áldozópappá Székelyhelyi Gróf Majláth Gusztáv Károly püspök a gyulafehérvári székes-egyházban. Felszentelése után, 1934. július 1-től Ditróba nevezték ki káplánnak, Ambrus Szaniszló osztálytársával együtt. Első állomáshelyén jelentős szerepe volt a római katolikus valláshoz kapcsolódó székely legény- és leányegylet, a Kolping legényegylet, a Missziósegylet és a Mária Kongregáció megszervezésében. 1936. február 14-ével kinevezték Gyulafehérvárra káplánnak és zárdalelkésznek az irgalmas nővérek Fogarassy Mihály püspök alapította zárdájába. 1936. július 15-én Kolozsvárra, a belvárosi Szent Mihály-plébániára helyezték. Itt találkozott és kapcsolódott szétválaszthatatlanul össze a két későbbi egyházmegyes főpásztor élete és sorsa. A kolozsvári Szent Mihály templom főesperes plébánosa Márton Áron volt, akinek megrendítő beszédeire már akkor órákkal a szentmise kezdete előtt érkeztek Kolozsvárra hívei, hogy helyet kapjanak, mert éhesek voltak az igaz szóra. Márton Áron szavait a fiatal káplánok is nagy érdeklődéssel hallgatták, mert érezték, hogy kemény igazságaival szélesíti világlátásukat. Márton plébános hamar felfigyelt Jakab Antal papi szolgálatában megmutató lelkiismeretességére és munkájában tanúsított szorgalmára. A boldogemlékű püspök abban az időben így nyilatkozott Jakab Antáról. „Ezt az embert, amíg élek, magam mellől el nem engedem.” Márton Áron püspökké szentelésekor – 1939. február 12-



én – Jakab Antal valóban még mindig kolozsvári káplán volt. Püspökké szentelése után a tehetséges, fiatal papot, akiben nagy jövőt látott, Márton püspök azonnal Rómába küldte továbbtanulni. „Három évet kap. Amit ez alatt elér, azzal tér vissza!” – e szavakkal bocsátotta őt útjára a püspök. Harmincévesen, 1939 őszén kezdte meg tanulmányait a Pápai Lateráni Egyetem jogi karán. Tanulmányai első két évében, 1939-1940-ben román állampolgárként a Santa Maria dell' Anima osztrák papi kollégiumban lakott, majd 1940-1942 között, mint magyar állampolgár, a Luttor Ferenc rektor által irányított, Via Giulián található Pápai Magyar Intézet bentlakója volt. Római tanulmányait 1942 júniusában fejezte be. Három év alatt vasszorgalommal letette a licenciátust és le is doktorált egyházbjogból a Pápai Lateráni Egyetemen. A háborús idők miatt nem tudta kinyomtatni doktori értekezését. (Jakab Antal születése kilencvenedik évfordulója alakalmából a gyulafehérvári főegyházmegye kiadta latin nyelvű értekezését. A könyvhöz dr. Jakubinyi György, a főegyházmegye érseke írt előszót.) Az 1940. augusztus 30-i második bécsi döntés értelmében Erdélyt kettéosztották a nagyhatalmak. Észak-Erdélyt visszacsatolták Magyarországhoz, a déli rész megmaradt Romániának. Ennek folytán a gyulafehérvári egyházmegye is két részre szakadt. Márton Áron püspök gyulafehérvári székhelyén maradt az egyházmegye román részén, az egyházmegye északi részére pedig Püspöki Helyhatóságot szervezett Kolozsvár központtal. Jakab Antal a római Lateráni egyetemről hazatérve, 1942. augusztus 31-től levéltáros és jegyző, szep-

tember 3-tól titkár volt Sándor Imre püspöki helytartó mellett, 1944. november 29-ig. Ez idő alatt Egres híveinek lelkipásztori gondozását is ellátta. 1944. november 30-tól 1945. augusztus 31-ig plébános-helyettes Gyergyószentmiklóson és a megbízott főesperes teendőket is ellátja. Jakab Antal 1945. szeptember 1-től 1946. augusztus 21-ig hittanár és lelkész Kolozsváron. Márton Áron úgy ítélte meg, hogy a jövőben Jakab Antal tudását, tehetségét és fiatalos tenni akarását leginkább a kispapok körében kamatoztathatja. 1946. augusztus 22-től kinevezte Gyulafehérvárra, a teológiára tanárnak és vicerektornak. „Jakab Antal tipikus székely, kemény és dolgozó, aki szívén viseli az intézet ügyét” – írták róla papjai. Márton püspök letartóztatása után nemsokára Gajdátsy rektort is letartóztatták. Azután Jakab Antal vette át a teológia vezetését. A kommunista egyházüldözések 1948-ban, konkrét formában kezdték támadni a gyulafehérvári egyházmegyét, iskolarendszerét és intézményeit. Az állam megfosztotta az egyházmegyét iskoláitól, óvodáitól, főiskoláitól és elkobozták a fenntartásukat szolgáló vagyonát is. Márton Áront 1949. június 21-én tartóztatták le. A Szentszék rendelkezése nyomán a folytonosság biztosítására Márton Áron kijelölte két helyettes ordináriusát, Boga Alajost, az egyházmege általános helynökét és Sándor Imrét, a helynök helyettesét. Röviddel azután Boga Alajost letartóztatták. Boga Alajos Gajdátsy Béla teológiai rektort, Sándor Imre pedig Jakab Antal kanonok, teológiai tanárt és vicerektort jelölte meg utódjának. Jakab Antalt 1951. augusztus 24-én tartóztatták le. Elhurcolása után a vizsgálati fogóságba Pitéstire került, a belügyminisztérium zsilávai börtönébe szállították. Közvetlen letartóztatása után annyira összeverték, hogy agyhártyája bevérzett. Raboskodott

Szamosújváron, Enyeden, Máramaros-szigeten, nádvágóként a Duna-deltában. A börtöntársai csodálták benne az erős lelkű, erős akaratú, nagy tudású papot és emberi magatartását. Szabadulására 1964. április 16-án került sor. Jakab Antal, tizenkét év, hét hónap és huszonhárom nap után újra szülőfaluja földjére lépett. Gyalog indult a kilyénfalvi szülőház felé. Akivel találkozott, mindenkinek köszönt, de őt nem ismerték meg az emberek. Egy darabig munka nélkül élt falujában, majd Görgényszentimrén 1965. december 25-től a plébánost helyettesíti majd plébániát alapít Buzásbesenyőn. 1968-tól állami jóváhagyással kinevezést kapott a Hittudományi Főiskolára. Gyulafehérváron az egyházjog mellett az erkölcs- teológia katedrát is átvette, továbbá művészettörténetet is tanított. Ebben az időben az állami hatóságok nem támogatták, hogy Márton Áron utódlási joggal bíró segédpüspököt kapjon. Tárgyalások után a Szent- atya Jakab Antalt kinevezte utódlási joggal a gyulafehérvári egyházmege segédpüspökének, melyet a Szentszék 1971. december 23-án írt alá. Jakab Antalt VI. Pál pápa szentelte püspökké Rómában, 1972. február 13-án. Az új püspök tisztában volt azzal, hogy az állami hatóságok mindent elkövetnek azért, hogy szolgálatában megkeserítsék, ellehetetlenítsék. Jakab Antal kiadott körlevelei az egyházmege életének minden területét, és problémáját felölelték. Gondja volt a lelkiségre, papjai fegyelmi életére, az egyházközösségek anyagi alapjaira, szent liturgiáira, az egyházi zenére, különös hangsúlyt fektetve az egyházi és házassági problémákra. Nem mulasztotta el az évfordulós, vagy ünnepi megemlékezéseket. 1980. május 15-én veszi át Márton Árontól a gyulafehérvári ősi egyházmege vezetését. Erdély nagy püspöke, Márton Áron több mint négy évtized után búcsúzott el hí-



A gyulafehérvári székesegyház kriptájába, nagy elődje, Márton Áron mellé temették a nagy utódot

veitől. „Szeretett Híveim, mint főpásztorok elsősorban a hitet akartam megerősíteni lelketekben és a hithez való ragaszkodást hagyom rátok örökségül... Azzal a megnyugtató érzéssel vonulhatok vissza, hogy az egyházmege vezetése jó kezekben.” – írta többek között levelében. Alig néhány hónappal az után, hogy Jakab Antal átvette Erdély nagy püspökétől az egyházmege vezetését, 1980. szeptember 29-én elhunyt Márton Áron. Ezután teljesen ráhárult a főegyházmege kormányzása. Felszentelt papjait Jakab Antal mindig munkatársai-ként kezelte. Nagy gondot fordított arra, hogy a különböző egyházközösségekbe a legmegfelelőbb lelkipásztorok kerüljenek. Püspöksége alatt jelentős felújítások történtek a székesegyházban és a püspöki palotában, már segédpüspökként is szívén viselte a székesegyház sorsát. Jakab Antal gyulafehérvári püspök előrehaladott korára és egészségi állapotára hivatkozott lemondását a Vatikán 1990. március 14-i hatállyal elfogadta. Nem voltak gondtalanok apostoli kormányzói napjai sem. Alig, hogy megbízatását kézhez vette, újra viharos, vérzivataros fejezet következett az erdélyi magyarság történelmében. Dr. Jakab Antal

az erdélyi egyházmege nyolcvanadik püspöke, 1993. május 5-én hunyt el. A püspöktől az érte bemutatott és felajánlott szentmise keretében búcsúztak az egyházmege papjai és hívei.

59. Jakabfi Jakab, örmény szertartású. Erzsébetvárosban született. Szolgált: 1804: Gyergyószentmiklóson káplán és 1826: plébános. Meghalt 1828. március 10-én, 48 éves korában.

Garda Dezső lejegyezi még ennek a papnak másik nevét is: Jákobi Keresztes. Közli, hogy noha 1804 óta káplánkodott Gyergyószentmiklóson, plébánosként csupán egy évig tevékenykedett.

60. Jakabfi János Mádéfalván született, Csíksomlyón (1743) és Kolozsváron (1747, 1748) a SJGA-n tanult. 1766-ban Szamosújváron volt káplán.

Szongott Kristóf is beszámol egy ilyen nevű papról, de más helyesírással írja a nevét, és az időpont is más. Adatolva közli, hogy Jakabffy János Der –Ohánnesz Ágopsáján (Jakabfyján) 1752-ben és 1759. november 13-án keresztelt Szamosújváron. Latinul így: Johannes Jákobfy, tehát Ágopsá=Jakabfy. 1744. január 15-től kezdve örmény betűkkel mindig Jakabfyt ír.

Ferenczi Sándor könyvében szerepel is egy pap ezzel a névváltozattal, akit íme így jelölök:

60/a. Jákobfi János, örmény szertartású. Szolgált: 1773: Szamosújváron káplán, 1779 (1781): plébános és főesperes, 1780: tiszteletbeli kanonok. Meghalt 1791. szeptember 5.

Szongott Kristóf írásaiban több helyen is idéz Jakabffy (sic!) főesperes leveleiből, például az 1784. április 2-án a tanácshoz intézett levélből, de a II. kö-

tet XXV. Cikkelye, amely **Küldöttségeink** („deputátus”-aink) jelentései címet viseli, külön fejezetet szentel Jakabffi János deputátusi leveleinek.

Jakabfi József, szintén Mádéfalván született, feltehetően János testvére volt. Csíksomlyón (1749), Kolozsváron (1755–1757) a SJGA-n és Gyulafehérváron (1758–1761) tanult. Pappá szentelve Gyulafehérváron, 1760. március 24-én. Szolgálati helyei: 1761: Székelykálón(?), 1766: Csíkszentléleken (Tusnádon?) plébános, 1799: kerületi jegyző. Meghalt 1815. augusztus 2.

61. Jakabfi v. Jakobi István, örmény szertartású. Kolozsváron (1775–1778) az egyetemen tanult. Szolgálati helye: 1779: Gyergyószentmiklóson káplán, majd 1810: plébános, 1809: kerületi jegyző, 1817: alesperes. Meghalt 1826. április 23.

Garda Dezsőnél így szerepel: **Jákobi Szekula István** (1800–1825). Tanulmányait Kolozsváron végezte és 1778-ban Lembergben pappá szentelték fel. Plébánossá való kinevezése előtt 22 évig káplánkodott Gyergyószentmiklóson, majd 25 éven át, mint buzgó plébános, majd esperes gondozta a gyergyószentmiklósi örmény közösséget.

62. Jákobi Sándor. Róla eddig nem tudunk, de éppen márciusban, forradalmunkra és szabadságharcunkra emlékezve hajtsunk fejet előtte is. Örmény szertartású pap. Először Székelyudvarhelyen volt tanár, majd 1844-től Gyergyószentmiklóson káplán. Az 1848-as forradalom alatt tanúsított magatartása miatt előbb halálra, majd várfogságra ítélik. 1849-ben fogoly, és 1850-ben, mint elítéltet viszik Komáromba.

Folytatjuk



Bálintné Kovács Júlia rovata

Tallózásaim

A Füzetek februári számában a Hollósy Simonról szóló írások végén jeleztem, hogy idézni fogok még egy szerzőt, aki így most megosztja velünk mondandóját. Új szerzőnket örömmel mutatom be, akár-csak a honlapot – a **Kárpátaljai Szemlé**t, ahol rábukkantam tanulmányára. **Cserniga Gyula** 1976-ban született Kárpátalján, Kígyóson. Középkisiskolai tanulmányait Nagyberegen végezte. A középiskola befejezése után 1995-ben műbútorasz-talos képesítést szerzett Munkácson. 1995 óta vesz részt a Bereg Alkotóegyesület kiállításain. 1997-ben önálló kiállítása volt Beregszászban, azóta több hazai és külföl-

di kiállításon vett részt. 2004-ben elvégezte az Ivano-frankovszki Sztefanik Főiskola képzőművészeti szakát, 2005-ben kertész-mérnöki szakon diplomázott a II. Rákóczi Ferenc **Kárpátaljai Magyar Főiskola**művész már gyermekkorától felfigyelt rajzkészségére, bevezette a festészet és szobrászat rejtelmeibe. Munkáin valamilyen formában megjeleníti az EMBERT. A tájban, a természetben, a felhőben is az emberi arcot, alakot véli felfedezni.

Maga köré gyűjtötte a tehetséges beregi fiatalokat, akik 2004-ben mutatkoztak be *Beregszász* közönsége előtt.

Bálintné Kovács Júlia

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben

(16. rész.)

63. Joseffi Ferenc, örmény szertartású. 1815 után Kabdebó János plébános, főesperes mellett egy ideig Erzsébetvároson káplán. Nagyváradon halt meg 1823. nov. 5.

64. Joseffi Imre, szül. Erzsébetvároson, 1844. júl. 19. A gimnáziumot Erzsébetvároson és Gyulafehérváron, teológiai tanulmányait Gyulafehérváron végezte. Pappá szentelve 1867 aug. 15. Szolgált Baróton, 1868: Segesváron káplán, 1871: Brassóban tanár és káplán haláláig. 1891. márc. 10-én halt meg, egy robbanás következtében öszszégett.

65. Kabdebó János, örmény szertartású. Szül. Erzsébetváros. Bécsben és Velencében tanult. Szolg.: 1803: Erzsébetvároson kp., 1805: kerületi jegyző, 1815–1832: plébános és esperes, 1819: tb. Kanonok. Meghalt 1832. márc. 27. A Magyar Katolikus lexikonból címszavát Kádár Dániel készítette el, tőle ennél többet is megtudunk: „**Kabdebó János** (1780 – Erzsébetváros, 1832. márc. 27.): örmény plébános. – 1809: Erzsébetvárosban az örm. kat. plébános helyettese és alesperes. 1815: örm. kat. plébános és kerületi főesperes. 1819: tb. kanonok., 1823: Szepessy pápa utasítására örm. directoriumot készített az erdélyi örm. kat. plébániák részére, Szt. Meszrob és Szt. Szahák rendelkezései alapján. 1824: cenzúrázták és kinyomtatták Velencében Donácujc néven. Bevezette a lorettói litániát, megújította a főtemplom szenté-

lyét, szegényalapot és szegényházat létesített. Szentbeszédeinek két kéziratot kötetét a szépvízi örm. kat. plébánia őrzi”. A címszó végén bibliográfiai adatok is jelzik, hol olvashatunk többet Kabdebó Jánosról. *Armenia 1891:12. sz.* (Ávedik Lukács: *Erzsébetváros örm. kath. lelkészei*); 1903: 1. sz. (Bányai Elemér: *A „Donácujc”*) – *Ávedik 1901:109.*

Megérdemli, hogy Ávedik Lukács könyvéből, Erzsébetváros monográfiájából felidézzem alakját. „Az egyházi hivatalt kitűnő avatottsággal 1832-ig viselte. Neki köszönhetjük a szentély megújítását, a sz. Erzsébet tiszteletére segesvári Thalman Mihály által két ízben öntött 27 mázsás nagy harangot, melynek öntése font szerint 30 koronába került, a Kiss család által ajándékozott két ezüst lámpát és 6 nagy ezüst gyertyatartót, melyeket elhasznált ezüst darabok beváltásával szerzett meg, a nagy ezüst kereszt és szentségtartót, a stalum felállítását, a keresztelő kutat, az egyházi szegény alap és ház létesítését. (...) Kabdebó idejében létesült a város költségén a temetőr számára épült sövényház, mely közelebről lebontatván, helyére kőházat emeltek. (...) Irodalmi működését hét kötetben írva hagyott örmény s néhány magyar prédikációja hirdeti.

Jellemző, hogy a korát felülmúló Kabdebó plébánost, midőn főesperesi méltóságába Jvuly kanonok beiktatta, a város közönsége aranyos övvel tisztelte meg és a lakomára 300 Rforintot adományozott. Úgy látszik, hogy ritkán, vagy későn

erti meg a kor nagy embereit. Így történt ez a sokat üldözött Kabdebó János főesperes plébánossal is, kiről legméltóbb tanúságot tesz Erdély püspöke, midőn Erzsébetváros közönségének a következőket írta: **Benne elvesztettem egyházmegyém fényét, káptalanom díszét, s ti a legnemesebb atyát, azért kérjétek a sz. Lelket, hogy bár árnyékát feltalálhassátok.**”

66. Kabdebó János, Örmény szertartású. Szül. 1806. szept. 19. Pappá szentelve: 1831. nov. 1. Előbb mechitarista szerzetes. Szolgált 1844: Erzsébetvároson káplán, 1869: pápai kamarás.

67. Kapatán Márton, Szül. Szamosújváron, 1813. nov. 11. A gimnáziumot Szamosújváron és Kolozsváron, filozófiát és jogot Nagyváradon, teológiai tanulmányait Gyulafehérváron végezte. Pappá 1839. aug. 22-én szentelték. Szolgálati helyei: 1839: Kézdiszentkereszt káplán, 1841: Marosvásárhelyen, 1842: Szilágysomlyón gimnázium tanár, 1843: Zalatnán tanár és káplán, 1846–1854: Topánfalván lelkipásztor, ahonnan később el látja Abrudbányát és Aranyosbányát is.

Itt megszakítom a Ferenczi Sándor könyvéből vett adatokat, és kiegészítem a világhálóból megismert tényekkel, annál is inkább, mert alig egy hónapja emlékeztünk az 1848-49-es forradalomra és szabadságharcra.

Tamási Zsolt Ínség és borzalom. 48-as események Alsófehér-vármegyében című írásából idézek, amely a **Keresztény szóban** jelent meg. (részletek)

„Az 1848-1849-es eseményeknek nagy az irodalma, és gyakran a forradalmi eszmék és eredmények ünneplése áll ezek középpontjában. Am a forradalom sokszor és sok helyen, ahogy az Alsófehér várme-

gye bányavidéki esperesi kerülete esetében is inkább fájdalommal, szenvedéssel, szegénységgel, gyászal járt. Alább a forradalmi eseménytörténetet e vidék egykor volt lakóinak szemszögéből szeretnénk bemutatni, kivált a római katolikus egyháznak a forradalomban játszott szerepére, és a szabadságharcnak az egyházra való hatásaira reflektálva. E problémáról világi és klerikus szerzők egyaránt valóságos képet festettek már, s így csak arra szorítkozunk, hogy a gyulafehérvári érseki levéltár anyaga alapján a már megrajzolt képet újabb bizonyítékokkal támasszuk alá, s ahol szükséges, kiegészítsük, pontosítsuk. Erre e levéltári anyag annál is inkább alkalmas, mert a papság állt a legközelebb az emberekhez, hívekhez s így jelentéseikből valóban hiteles képet nyerhetünk az eseményekről. A bányavidéki forradalom: tragédiák, vérengzések sorozata, s ma (már) ez a kérdést sem lehet kikerülni.

A lakosság Alsófehér vármegye területén nemzetiségi szempontból igen megosztott volt. A másságot ellenségeskedéssé torzította a birodalmi politika. A vármegye területén csak 13% volt a magyarság részaránya.

A forradalmat Erdély minden nemzete üdvözölte. A polgári őrsapatok szervezésénél ezekbe sok román is beiratkozott, s csak az izgatások hatására léptek ki. A vérengzések alkalmával az ez ellen küzdő románok magatartása is tanúsítja, hogy a románság egészének alapállása nem a nemzeti gyűlölködés volt. A békés viszony azonban lassanként bomladozni kezdett. Fellátásukra a hangadók készítették, hogy a császár már régen felszabadította a jobbágyokat, de ezt a magyarok eddig eltitkolták. Így kovácsoltak az úrbériség megszűnéséből magyarelles fegyvert. Nehezen hihető, hogy jobb politikával megnyerhető let-

tek volna a nemzetiségek, mert a birodalmi kancellária ördögi tehetséggel változtatta újabb és újabb feszültségforrásokká a megbékélési kezdeményezéseket. A korrupt osztrák kormányzat megtevesztette a hegyi románokat, s a katonai vezetők azzal is tisztában voltak, mi fog történni, ha felhájtják a tömeget.

Abrudbánya

E plébánia híveinek száma 1010 és a hozzátartozó filiákkal együtt 1156 lélek volt Kovács József plébánosi működése idején, aki egyben a kerületi esperes is volt. A hívek magyar-, német- és románajkúak.

A lelki életre az üldöztetés pozitív hatással volt. Soha nagyobb vallásos buzgóságot kifejlődni, mint most híveimben, sőt egész városnépemben nem tapasztaltam, írja az esperes, aki e nehéz időkben vigasztalja az általa pásztorolt híveket, járja az esperesi kerület plébániáit, s állandóan írja jelentéseit a püspöknek, tájékoztatva őt a helyzetről, az egyre számosabb nehézségekről. Alapállása a kitartás, nagyon bízott abban, hogy a sötét felhők hamar tovatűnnek, de később igazolódott, hogy a helyzet alakulása visszafordíthatatlan. 1849. február 13-i jelentésében már azt is pozitívnak tartja, hogy a naponkint tornyosult veszélyek közt is ez óráig az Úr Isten különös kegyelméből életben vagyunk. A félelem már e bátor lelkipásztor lelkét is eltöltötte, első levele ez, amely végére e rövid megjegyzést írja oda: „igen-igen félve.”

Így következett el az 1849-es év gyászos májusa, amikor a románok felgyújtották az abrudbányai templomot és a plébániát is és meggyilkolták az esperest, Kovács Józsefet, aki élete utolsó tragikus pillanatáig helytállt, s aki sokat, de eredménytelenül fáradozott e vidék lakosainak megbékéléséért. Ekkor a lelkipásztoral együtt a

halálban lett sorstársa mintegy 120 polgári személy is. A kínzásoktól félt lakosság nagy része az öngyilkosságot választotta. Május 18-án Hatvani újra visszament Abrudbányára. Miután teljes vereséget szenvedett, a gyilkolás addig folyt, míg akadt élő magyar ember Abrudbányán. A megölt abrudbányai esperes és áldott emlékü plébános K. József a rablástól esetleg megmenekült anyagi javainak elrendezését a püspök **Kapatán Márton topánfalvi** és Thót István verespataki plébánosokra bízta, s ugyanakkor feladatukká tette, hogy az abrudbányai görög egyesült (unitus) lelkészt megkérjék, hogy templomában római katolikus szentmise megtartását engedélyezze. Thót Istvánnak augusztus 27-ei jelentéséből kiderül, hogy a görög katolikus lelkész a misézést saját oltárán megengedte, viszont megtagadta, hogy templomában római katolikus oltárt állítsanak fel. A megölt esperes vagyonát Thót részint a hatóság, részint privát kezek által elfoglalva találja. Visszaszerzésük érdekében segítségért Avram Iancuhoz folyamodott.

A püspök az abrudbányai plébánia adminisztrációját a topánfalvira bízta, s az esperesi feladatokkal ideiglenesen Bodnár Lajost, a Zalatnáról Nagyágra helyezett plébánost bízta meg. A híveknek azonban akik miatt igyekeztek a plébánia helyzetét rendezni **Kapatán Márton** szeptember 30-ai levelére a püspöktől október 8-án küldött válaszból kiderül, hogy még ekkor sem lehet misét tartani a félelem és rettegés miatt, mely a híveket még mindig bujkáló és zárkózott állapotban tartá. A félelemtől már nehéz nekik megszabadulni. A világosi fegyverletétel után folytatódottak a fosztogatások; Ludwig von Wohlgemuth rendeletére 1849. augusztus 11-én Avram Iancu feloszlatta seregét. A polgárháborúban kapott sebeket azonban Abrudbánya már nem tud-

ta kiheverni. 1851-ben már 636-ra csökkent a magyarság száma. 1852-ben (tehát Kapatán Márton szolgálatának idejében B.K.J.) felépült az új paplak és egy fatemplom is, amelyet 1876-ban harangokkal is elláttak. Az anyakönyvek csak 1852-től maradtak meg, s a hívek száma 1882-re is csak 788-ra emelkedett. 1854: Sepsiszentgyörgy első helyben lakó plébánosát Haynald Lajos püspök nevezte ki 1854-ben Kapatán Márton személyében 1861: főesperes, 1870: Verespatakon plébános és főesperes, két év múlva ugyanebben a minőségben Zalatnán találjuk. 1875–1883: Gyulafehérváron a teológia rektora és kanonok. Szamosújváron halt meg 1891. március 8-án.

A Magyar Katolikus Lexikonban ez áll: **Kapatán Márton** (Szamosújvár, Belső-Szolnok vm., 1813. nov. 11. – Szamosújvár, 1891. márc. 8.): kanonok. – Az algimn-ot Szamosújvárt, a gimn-ot Kolozsvárt végezte. Nagyváradon bölcs-et és jogot, Gyulafehérvárt teol-t hallg. 1839: pappá szent. Kézdiványon kp., 1841: Marosvásárhelyt gimn. tanár. 1844: Zalatnán kp., 1848: Topánfalva, 1854: Sepsiszentgyörgy plnosa, ahol megépíttette a pléb-t, a kántorlakot és az isk-t, 1860: esp. és ker. jegyző. 1870: Verespatak, 1872: Zalatna plnosa és főesp. 1875: Gyulafehérvárt knk. és a szem. ig-ja. K.D.

Folytatjuk



Bálintné Kovács Júlia rovata

Tallózásaim

(Folytatjuk Cserniga Gyula tanulmányát Hollósy Simonról)

A magyar történelem eseményeit felsorakoztató tablók-nak népi zsánerképek köve-tik. Ilyen zsánerkép a „Tengerihántás” is. Még napjaink-ban is élő hagyomány, játékos népbabona, hogy az a lány, aki párol, szegő ákukobica csőj-hez megy (vagy legkorábban ő megy férjhez). Témáját tekintve valóban zsánerkép, még csak nem is a legeredetibb, de nem is ez adja meg a kép értékét, hanem az a szemgyönyörködtető frissesség, amely-lyel Hollósy ezt bemutatja. A festés szerete-te árad a képből, az alázat a természet szép-sége felé. Nincs benne semmiféle anyagi-



Hollósy Simon

as érdek, megdicsőülni vágyás – csak(?) egy szép kép, maga a tiszta francia példa, l’art pour

l’art művészet. Hiába volt a magyar virtus kutatása és bemutatása a célja, nem ez legnagyobb értéke, hanem a keresés, próbálkozás. Magyar festő magyar képet csak otthon tud festeni, ezért Hollósy, barátai és tanítványai biztatására, és velük karöltve, nyaranta Nagybányára viszi ki a szabadiskoláját. Noha Münchenben ekkor a

legsikeresebb, tanítványai csodálják, még az akadé-mia is elismerően fogadja a Hollósy – nő-vendékeket. De a Müncheneri gondtalan bohémélet nem elégítette ki ezeket a fiatal magyar festőket (Hollósyn kívül meg kell említenem Iványi Grünwald Bélát, Ferenczy

get vet egyszer az Isten, és ahogyan egy régi örmény közmondás tartja: „A felhők felett mindig kék az ég”! Igaz, hogy ahhoz, hogy a nap éltető melegét érezhesse az ember: vagy a rosszakarók által kotyvasztott fel-hőknek kell eloszlaniuk, vagy képessé kell tennie magát a hamis felhők fölé emelkedni. Azért szent a béke! És mindenkinek, aki bizalommal viseltetett irántam, hitt ben-

nem és ezért segített – köszönetet mondok, valamint minden olvasóm részére maradok tisztelettel: Gazdovits Miklós-ig az olvasók, és legfőképpen az Erdélyi Örmény Gyökerek füzeteinek Szerkesztősége, valamint az „Armenia” Örménymagyar Baráti Társaság nevében kívánok erőt, egészséget, derűs munkás éveket továbbra is, kedves Miklós.

Bálintné Kovács Júlia

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben

(17. rész)

68. Kapatán Márton, örmény szertartású. Szül.: 1871. január 20. (május?). Pappá szentelve 1894. aug. 12. Szolgált Szamosújváron.

1893-ban belépett az Erdélyrészi Méhész Egyletbe, és a tevékeny szamosújvári csoport tagja volt több örménnyel együtt.

1901-ben, amikor Szongott Kristóf kiadja Szamosújvár Szab. Kir. Város monográfiáját, akkor Kapatán Mártonról – Der Márdirosz Kápátiánról – úgy ír, mint segédlelkészről és hittanítóról. Ugyanakkor a fiúintézet, a fiúárvaház felügyelői tisztségét is ellátta.

1907-től ott találjuk az Erdélyi Múzeum Egylet tagjai sorában is:

Kapatán Márton lelkész, Szamosújvár 1907 = bölcsészet-, nyelv- és történettudományi szakosztály.

1909-től már pontosan jelölük, hogy: Kapatán Márton, örm. kath. plébános, Szamosújvár.

A fiúárvaház naplójából idézek: 1919. augusztus 12-én a fiúárvaház diáksága Dr. Kapatán Márton, intézetünk buzgó szeretet tagja ma ünnepelte meg papságá-

nak 25 éves jubileumát. Ezen napon mutatta be ünnepi-es jubiláló szent miséjét is. Szent miséje után köszöntöttük a tisztelendő urat és négy hangra tanult énekünkkel mondtuk szeretetünk kifejezését.

Végül a Romániai Magyar Irodalmi Lexikonból: Szongott Kristóf kezdeményezésére megszületett Szamosújvárott az Örmény Múzeum. Kapatán Márton örmény katolikus plébános és egy időben az Örmény Múzeum igazgatója örmény történelmi és etnográfiai cikkeivel szerepelt az Armenia hasábjain, s *Aki templomot ad, Istennek ad* (Szv. 1930) c. munkájában közölte az erdélyi örmény-katolikusok névsorát.



Folytatjuk

Bálintné Kovács Júlia

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben

(18. rész)

69. Karácsoni, Karácsony, Karácsonyi, Karácsonyi K. János, Karácsonyi Ker. János dr. szerintem egy és ugyanazon személy, aki-



Karácsony János
kanonok-plebános

nek a nevével több alakban is találkozunk a különböző forrásokban. Ávedik Lukács az Erzsébetváros monográfijának 108. lapján Karácsonyi Ker. Jánost ír, de a mellette lévő kép aláírása ez: Karácsony János

t. kanonok-plebános. Ávedik könyvének 96-97. és 109. lapján Karácsoni Jánost, illetve Karácsoni Ker. Jánost említ, és máshol is váltakozva írja a lelképásztor nevét. Születési adatait a Magyar Katolikus lexikonban találtam meg, abban a szócikkben, amit Kádár Dániel szerkesztett. Szövege, feloldva a rövidítéseket a következő:

Karácsony János (Erzsébetváros, Küküllő vármegye, 1726.–Erzsébetváros, 1791. aug. 17.): örmény főesperes. – A római Propaganda Fide növendéke volt, filozófiai és teológiai dr. 1766: örmény katolikus plebános és kerületi főesperes Erzsébetvároson, 1767: tb. kanonok, apostoli főjegyző. 1768: a Moldvából Szépvízre telepedett 320 ortodox örményt katolikus

hitre térítette. 1768–91: építtette az erzsébetvárosi örmény székesegyházat. K.D.

Most pedig következnek az alaphelyzetünkben, a Ferenczi Sándor könyvében megjelent szócikk. **Karácsonyi Ker. János dr.** örmény szertartású. Szül. Erzsébetvároson. A római Propaganda koll. növendéke volt. Kettős doktorátussal tért haza. Szolgálati helyei: 1759–1761: Ebesfalván örmény szertartású káplánként a latin szertartású egyházközséget vezeti. 1766–1791: Erzsébetvároson plébános, esperes, 1767: tiszteletbeli kanonok, apostoli protonotárius. Meghalt 1791. augusztus 17-én. Ő építi a főtemplomot, amelynek előcsarnokában nyugszik.

Tekintettel arra, hogy az **idén kettős megemlékezésre kerülhet sor Erzsébetvárosban**, részletesebben írok erről a papról és munkásságáról.

Ávedik Lukácstól tudjuk, hogy az ebesfalvi magyar „plebánia története hallgatásba vész el, mert eljött az az idő, melyről elmondotta e város minden népe, bárcsak ne született volna. (...) 1849-ben százok és oláhok kifosztván a várost, nagy kárt okoztak, okmányainkat az utcákra szorták, meggyújtották.”

1727-től sorolja fel Ávedik Lukács az ebesfalvi latin szertartású római katolikus plebánia lelkészeit, közöttük Karácsony János örmény szertartású segédlelkészt, aki 1759–1761 március végéig vezette ezen egyház ügyeit.

A főtemplom építéséről így számol be:

„a piactér legszebb pontjára az új főtemplom helyét ki-
szemelték. Közös akarattal
az akkori társulatok pénzével
megvásárolták Issekutz Vár-
tán és Manó testvérektől a
törpe házikót telkével együtt.
(...) az üdvszerzés 1766. évé-
ben július 22. napján (...)
miután a helyet és alapkö-
vet **Karácsoni János** lelkész
megáldotta, egy szegletbe a
déleleti oldalon a követ be-
vakolták. (...) 1783. évi július
19. napján az aranyozott ke-
reszt a nép öröm újongása
közt a gömb csucsába beke-
belezetett.

Ezen emlékiratot utódaink számára
sajátkezűleg irtuk és az egyház pecsétjé-
vel megerősítettük. Erzsébetváros, 1783.
év július hó 19. napján.

Karácsonyi K. János	Pápai Márton
Főesperes,	segédpap
erzsébetvárosi	és jegyző s.k.
plebános s.k.	

„Miután a nagy templom elkészült az el-
aggott plebánosnak nem volt más óhajta-
sa, mint az, hogy egyházilag megáldatván,
ő ki ez emlékmű alapját megvetette, bemu-
tathassa abban az első vér nélküli sz. mi-
seáldozatot. Ez okból Karácsoni plebános
Pestre utazott gr. Battyáni Ignác erdélyi
püspökhöz, – ki akkor az országgyűlés
tárgyalásain vett részt – és engedélyt kért,
hogy a templomot megáldhassa, a mire
felhatalmaztatván, 1790. november 21-én
az ó-templomból körmenettel, harango-
zás és mozsár ágyuk dörgése közt vonult a
díszmenet a főtemplom ajtaja elé, hol (...)
sz. Erzsébet tiszteletére megáldatott.(...)”

De megjött a várva várt nap is, hogy
főpásztorja megszentelje a hívő nép leg-



Az erzsébetvárosi örmény
főtemplom

drágább kincsét. Erdély jeles
püspöke: gr. Battyáni Ignác
értesülvén arról, hogy az ol-
tárok is elkészültek, (...) tu-
datta, hogy a főtemplom fel-
szentelését 1791. június 29-
én személyesen fogja vezetni.

A buzgó főpásztor nagy se-
gédlettel ünnepélyes sz. misét
mondott, melynek végén pá-
pai áldást adván, ugyanazon
kisérlettel délután fél 5 óraker
a főesperesi lakba vonult, hol
a főpásztor elismerését fejez-
te ki a fényes templom alkotó-
jának és a közreműködőknek.

Öröm- és hálaönnep csil-
logtak az öreg plebános szeméből, hisz
ezek valának a lelki jutalom édes cseppjei.

A nap tiszteletére Issekutz Miklós Antal
főbíró nagy lakomát rendezett, mely alka-
lommal köszönetét fejezte ki (...) kitiünő
vendégének, a szeretett főpásztornak fá-
radsága- és áldásáért.

Az elaggott plebánosnak ez volt utolsó
öröme: „megérte, hogy hordszéken, fő-
pásztorával együtt bemutatthatta a sz. ál-
dozatot, s ily megnyugvás közt példás buz-
gósággal drága lelkét 1791. aug. 17-én
visszaadta Teremtőjének, 25 évi lelkész-
kedése után, életének 65. évében. Porladó
hamvaitkívánata szerint e templom elő-
csarnokának két oszlopa őrzi.”

Ákik idén ott lesznek **Erzsébetváros-
on a Főtemplomban a búcsún**, emlé-
kezzenek arra, hogy ezt a gyönyörű mű-
emléket 220 éve szentelte fel gr. Battyáni
Ignác Erdély akkori főpásztor, és 220
éve nyugszik szeretett templomában an-
nak építetője János pap, akinek oly sok-
féleképpen írták a nevét.

Folytatjuk

Bálintné Kovács Júlia

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben

(19. rész)

Néhányukról csak feltételezem az örmény gyökereket, de születési helyük és nevük erre készlet. A következő papokról gondolkodom ily módon:

70. Karácsony Márton, született Gyergyószentmiklóson, 1842. febr. 27. Pappá szentelve: 1867. aug. 15. Szolgált: Tordán, Zalatnán, Gyulafehérváron tanár. 1882: Marosvásárhelyen tanár és régens, 1899–1920: plébános, főesperes, meszesi apát. Meghalt Gyergyószentmiklóson 1922. febr. 25-én.

71. Karácsonyi Adeodát, Kolozsváron (1775, 1776) az egyetemen tanult. Szolgált: 1788: Nagyszebenben, majd Gyulafehérváron káplán és tanár. Meghalt 1790-ben.

72. Karácsonyi Dániel, született Tordán, 1841. nov. 7. A gimnáziumot Marosvásárhelyen és Kolozsváron, teol. Tanulmányait Gyulafehérváron végezte. Pappá szentelve: 1865. júl. 25. Szolgált Nagykaszonban, 1866: Csíkrákoson káplán, 1867: Mikóújfaluban lelkipásztor, 1871: Kézdiszentléleken káplán, 1872: Kapnikbányán lelkipásztor. Meghalt 1908. okt. 25-én.

73. Karácsonyi János, Ferenczi Sándor nem írja, hogy hol született, csak azt, hogy 1842. febr. 27-én, akárcsak Karácsony Márton... Pappá is egyszerre szentelték őket, 1867. aug. 15-én. Szolgálati helyeik is azonosak részben: Tordán káplán, 1868: Zalatnán tanár, majd Marosvásárhelyen (1893) gimn. igazgató és plébános (1903).

74. Karácsonyi János, született Gyergyószentmiklóson, 1811. ápr. 19. A gimnáziumi tanulmányait Gyergyószentmiklóson és Csíksomlyón, poétikát és filozófiát Kolozsváron, teol. tanulmányait Gyulafehérváron végezte. Pappá szentelve: 1837. ápr. 2. Szolgált: Kolozsváron káplán, 1841: Csicsókeresztúron plébános, 1848: kerületi jegyző, 1849: Désaknán plébános, 1852: esperes, 1853: Székelyszentléleken plébános, 1854: kerületi jegyző, 1883: Szombatfalván nyugdíjazták. Ott halt meg 1889. ápr. 3-án.

75. Karácsonyi László, született 1841. febr. 23. Pappá szentelve: 1866. júl. 22. Szolgált Kapnikbányán, 1868: Baróton káplán. Valószínű azonos azzal a Karácsonyi Lászlóval, aki 1871–1874 között Homoródkarácsonyfalván plébános. Meghalt 1874. jan. 7-én.

76. Karácsonyi Miklós, örmény szertartású. Született Szamosújváron. Kolozsváron (1761) a SIGA-n és Gyulafehérváron (1766, 1767) tanult. Szolgált: 1773: Szamosújváron káplán. Meghalt 1815. jan. 10-én.

Igaz, hogy nem volt lelkész, mégis szerepel a Magyar Katolikus Lexikonban Karácsonyi Emánuel († Szamosújvár, 1806): pusztabérlő, nagykereskedő, aki megérdemli, hogy emlékezzünk rá. 1803-ban Szamosújvárt 22 ezer Ft adománnyal létesítette a szegények kórházát és az öregek szeretetházát (Karácsonyi Intézet). 1805: a kolozsvári Nemes Convictusban 4 tanuló eltartására, a gyulafehérvári

papnevelésében 2 örmény papnövendék részére tett alapítványt. 1818: özvegye, Verzár Mária 8 ezer Ft-ot adományozott az Intézetnek és 38 ezer Ft-ot a Szt. Gergely Fiú Árvaháznak. (Kádár Dániel készítette a szócikket.)

77. Keresztes János, született Gyergyószentmiklóson, 1749. jan. 12-én. Kolozsváron (1767–1775) a SIGA-n és Gyulafehérváron tanult. Pappá szentelve: 1775. okt. 1. Szolgált Marosvásárhelyen, 1778: Egrestőn plébános, 1788: Gyergyószentmiklóson, majd Kolozsváron káplán, 1794: Kozmáson, 1811: Tekerőpatakon plébános. 1838: alapítványt tesz a papnevelde részére. Valószínű, hogy azonos azzal a Keresztes Jánossal, aki 1815–1826 között Gyergyótölgyesen plébános. Meghalt 1844. febr. 19-én.

78. Keresztes Károly, Csíkszeredában született 1895. szept. 7-én. A gimnáziumot Csíksomlyón, teol. tanulmányait Gyulafehérváron majd Bécsben (1919) a Pázmáneum növendékeként végezte. Pappá szentelve: Brassó, 1920. jún. 13. Szolgált 1920: Ditróban, 1924: Tordán káplán, 1925: Bánffyhunyon plébános. Meghalt Bánffyhunyon 1962. febr. 13-án.

79. Keresztes Kristóf, született Szamosújváron, 1780. ápr. 19-én. (20?). Pappá szentelve: 1804. okt. 6. Szolgált: 1805: Gyulafehérváron tanár. 1807: Szamosújváron Káplán, 1810: Bodzán plébános, 1817: Marosvásárhelyen tanár, 1842: Marosvásárhelyen.

80. Keresztes Márton, Szamosújváron született, 1814. okt. 13-én. A gimnáziumot Marosvásárhelyen, filozófiát Gyulafehérváron, teol. tanulmányait Budapest és Gyulafehérváron végezte. Pappá szentelték: 1837. nov. 26-án. Szolgált: Zalatnán, 1837: Nagyszebenben tanár, 1838: Oláláposon plébános, 1842:

Székelyudvarhelyen tanár. Az agyagfalvi gyűlésen való részvétele miatt börtönre ítélik, de elmenekült. 1858-ban királyi kegyelmet kapott. Azután is nehezen engedték működni. Nagyszeben–kültvárosban plébános, és egy ideig a Szt. Teréz árvaházban igazgató, majd 1861: Csíknagyboldogasszonyon és ezt követően Csíkmindszenten plébános. Meghalt 1888. márc. 13-án.

81. Keresztes Zoltán, Csíkszentgyörgyön született 1973. szeptember 22-én. Iskola: 1980–1988 Gál Sándor Általános Iskola Csíkszentgyörgyön, 1988–1990 Venczel József Középiskola Csíkszeredában, 1990–1992 gróf Majláth Gusztáv Károly Gimnázium Gyulafehérváron, 1992–1999 Hittudományi Főiskola Gyulafehérváron, ahol Dr. Jakubinyi György érsek szenteli pappá 1999. június 20-án. Szolgálati helyei: **segédlel-**



kész 1999–2003 Gelencén, 2003–2006 Csíkszeredában, plébános 2006–jelenleg is Miklósváron. Tanulmányait munkája mellett is folytatja: 2007–2010 KGRE – Bölcsészettudományi Kar/Mentálhigiéné Budapest, 2009-jelenleg is Bibliodráma-vezető képző.

Folytatjuk

resen készített ismeretterjesztő és művelődéstörténeti sorozatokat televíziók számára, cikkei, tanulmányai és könyvei jelentek meg.

Szinte az összes hazai szakmai és állami elismerést megkapta, Balázs Béla- és Kossuth-díjas, érdemes művész, a Magyar Köztársaság Középkeresztjét 1998-ban

vehette át, 2007-ben Prima Primissima díjjal, két éve Leonardo da Vinci-díjjal tüntették ki. Szakmai elismeréseinek száma negyvennél is több, de sem az Oscar-gálára, sem a Cannes-i Filmfesztiválra nem vitték ki, az utóbbit a rangos diplomát más vette át helyette, neki utólag, egy félreeső irodában adták át.



Bálintné Kovács Júlia

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (21. rész)

Kiegészítés: 76/A : Karingetz Deodát, akit eléggé el nem ítéhető módon kihagytam a 19. részből, pedig itt áll, hogy örmény szertartású pap volt, Szamosújváron szolgált, 1773 (1781) között káplánként. Halálának éve 1794.

82. Kiss Attila, Gyergyószentmiklóson született, 1978. december 7-én. Örmény gyökerei Ditróba vezetnek vissza. Középiszkolai és teológiai tanulmányait Gyulafehérváron a kántoriskolában, valamint a Hittudományi Főiskolán végezte. Pappá 2004. június 20-án Dr. Jakubinyi György érsek szentelte. Szolgálati helyei: 2004: Szászrégen, 2006: Csíkszentgyörgy, 2008: Segesvár, 2011. augusztus 1.: Óradna

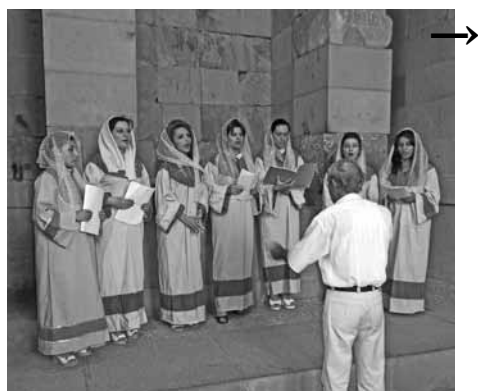
83. Kopacz Albert, Sepsikörispatakon született 1886. nov. 30-án. A gimnáziumot Csíksomlyón, teológiai tanulmányait Bécsben (1909–1911) a Pázmáneum növendékeként végezte. Pappá Gyulafehérváron szentelték 1911. júl. 14-én. Szolgált: 1911: Lemhényben káplán, 1913: Felsőtömösön lelképásztor. 1919. október 30-án halt meg.

84. Kopacz Gergely Gyergyócsomafalván született, 1873. március 15-én. A gimnáziumot Brassóban és Székelyudvarhelyen,

teológiai tanulmányait Gyulafehérváron végezte. Pappá 1898. júl. 14-én szentelték. Szolgált: Tusnádon, majd Ditróban, 1901: Gyulafehérváron káplán, 1904-től Óradnán élt és dolgozott. 1921-ben Szentlaborfalván volt lelképásztor, 1926. július 29-én hunyt el.

Óradnán végzett nem mindennapi áldásos munkájáról a FÜZETEK következő számában olvashatunk majd, amint azt ott élő tagtársunk, Bauerné Madarász Ilona ígérte.

Folytatjuk



Szt. Gayane templomi kórus (37. oldal)

rábban** azzal a példával, melyben Nikos Luszig 1725 után Lukács Miklósról („változott”) E többértelműséget felismerve néz-zük, mit találtam!

Az erzsébetvárosi Abraham Luszig (Luszig Ábrahám, 1651–1736) összesen öt fiáról maradt fenn adat: Tódor (*1683), Karácson (*1689), Jakab (*1691), Miklós (*1693) és Donig (*1695), akik közül Tó-dorról ugyan nem tudtam (sem én, sem a korábban ismert családtörténeti irodalom), de a másik négy fiúra vonatkozó feltevése-im igazolódtak és még évszámokkal is kiegészültek! (Egyedül az 1730-as születésű Jakab fia Gergelyt és az 1732-es születésű Miklós fia Gergelyt kellett „helyre ten-ni”) Mivel e fiak mindannyian Ebesfalván születtek és Gyergyószentmiklóson nőstültek, ezért Gyökereim már Gyergyóban lettek az erzsébetvárosi Lukácsok XVIII. századi történetéhez (EÖGYKE Füzetek, 2011. november, 16–18. o.)

Bálintné Kovács Júlia

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (22. rész)

84. Kopacz Gergely

(alapforrásomban, a Ferenczi Sándor könyvében így szerepel a neve.)

Tizenhét év Óradnán

Nagy örömmel és némi meghatottsággal teszek eleget Bálintné Kovács Júlia szerkesztő-asszony felkérésének, hogy írjak **Kopacz Gergely** Plébános Úr tevékenységéről, amelyet itt Óradnán fejtett ki tizenhét éven át.

Bevallom, nem könnyű és nem is egyszerű, de megpróbálom összesűriteni egy

anya könyv vezve (már amennyire akkoriban anyakönyveztek***...) A számtalan leszármazott végigbongészése igen tanulságos, de a személyek nagy száma miatt itt nem részletezhetem. Ha lesz harmadik kiadása a nagy-szerű Gudenus-műnek****, akkor abban már a jelentősen bővült, rendezett, és az eddig is-mertnél mintegy száz évvel régebbre vissza-nyúló Lukács-fejezet lehet közölni – ha a ne-mesítés előtti adatok is érdekesek –, ha pe-dig nem, akkor érdemes lenne egy külön ki-adványt összeállítani az erzsébetvárosi Lukácsok szerteágazó familiájáról. Anyag egyre több anyakönyvi bejegyzések szal-angmentességére álljon itt a Lukács család-névhez kapcsolódóan talált két példa a halá-lozási anyakönyvből: „1749: Lukács bíró fia”, „1780: Lukács Jakab neje Margit”.

**** GUDENUS JÁNOS JÓZSEF: *Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája*, 2., javított és bővített kiadás, Budapest, 2010.

hosszú és alázattal teli élet-szakasz bemutatását. Bízom abban, hogy személyisége, karizmája, sokoldalú tevékenysége példáulul szolgál a mai ember számára (is).

Óradna, a vidék és Erdély oklevélben egyik legkorábban (1235) említett települése. Nemzetiségi szempontból többségben román, – akkor még görög katolikus vallású – a magukat magyarnak vallók nagyobb részt római katolikusok, a lakosság mintegy 10–15%-át alkotják. Erdély északkeleti részén található, a róla elnevezett Radnai-havasok lábánál.

A település arany- és ezüstbányái ősidőktől idevonzották a különböző népeket, akik magukkal hozták kultúrájukat, szokásaikat és hagyományait. Óradna középkori történelmének jelentős eseményeit képezik az 1241-es és 1285-ös tatár-inváziók.

A bányásztelepülés központjában található a szép, barokk stílusú kőtemplom, amelyet 1824-ben fejeztek be (a régebbi, fából készült templom helyén), és amelyet a Szentháromság tiszteletére szenteltek fel.

Az egyházközség egy sajátos fejlődésen ment át, a nyelvi és felekezeti elszigetelődés eredményeként.

Nos, a századforduló után négy évvel, 1904-ben jött ide, Óradnára, mint Isten szolgája, Kopatz Gergely. Hosszú ideig és igen eredményesen tevékenkedett Óradnán. Azelőtt a püspöki aulában dolgozott, ahol nem érezte jól magát. Amikor egy bérmálási körútján Majláth Gusztáv Károly püspököt kísérte, beleszerzett ebbe a helységbe, s pár év múlva a plébánosa lett. A Domus Historia-ban írja a következőket: „Erős meggyőződésem és hitem, hogy nekünk Beszterce Naszód vármegyei katolikus magyaroknak ezen nemzetiségi határ szélén az itteni gondviselés különös feladatot és hivatást tartott fenn: az előre törekvést a vallásért, a hazáért, a magyar kultúra emeléséért. És a folyamatos és állandó küzdelmet az életért, a létért, melyet az isteni mesterünk örökségül hagyott anyaszentegyházára...” (Domus Historia, 393. old.)

Áldásos tevékenysége a mai napig is kihat, látható, tapintható, érzékelhető, – bárhova nézünk, a templomra, magára a benne lévő szépségekre, a Plébánia épületére, mind-mind az Ő szorgos, kitartó munká-

jának köszönhető. Őt láthatjuk lelki szemünkkel, velünk van és marad is!

Meghatározó egyéniség volt, aki nem szalasztott el egyetlen alkalmat sem, sőt, élenjár mindenütt, hogy hívei lelkét építse, erősítse őket hitükben, szolgálja minden módon a közösséget.

Kopatz Gergely rendkívüli személyiség, újítások megálmodója, irányítója, fáradhatatlan és kitartó ember volt. Mint ilyen, kezdeményezi a templomtorony fölemelését, ez meg is történik, megmagasítják négy és fél méterrel, rákerül a toronyóra, – amely ütőszerkezetű, 129 cm átmérőjű, és mind a négy oldalon mutatja az idő múlását.

Ezt a munkát 1909-ben kezdik el, és még egy új harangot is rendelnek Sopronban (788 kg). A harangot 1910-ben maga Majláth Gusztáv püspök szenteli fel (Domus Historia, 246. old.).

A templom belsejében is újítást végeznek, kicserélik az ablakokat és ólom-betétes üveglablakok (vitrálok) kerülnek a régi helyére 1906-ban.

Nevéhez fűződik az Oltár feletti Nagykereszt, az úgynevezett Jeruzsálemi kereszt, amely egy különleges faragás. Kopatz Gergely Szentföldön jártakor rendelte meg, onnan hajóval, vonattal, illetve kocsival szállították Óradnára.

A ma is látható Keresztúti képeket szintén ő szerzi be.

A Szent Antal szobrot 1906. jún. 13-án szenteli fel.

A bejáratnál található Szenteltvíztartó, a márványból készült remekmű egy helybeli ajándéka, aki Olaszországba távozott. 1906. dec. 24-én, Szent Karácsony estéjén szentelte fel szintén Kopatz Gergely.

A népéért állandóan aggódó, tenni akaró, kitartó, nagyműveltségű, energikus Kopatz Gergely plébános személyében, a

templom rendbetétele után a lelki és kulturális élet felélesztőjét ismerhettük meg. Jobban megindult a lelki és kulturális élet: az ő személyes kérésére az első óradnai missziót a budapesti lazarista atyák tartották meg, 1911. jún. 2–11. között.

A hitélet fejlesztésére és a római katolikus együvé tartozás nyilvános dokumentálására nemzetiségi és egyes vállalási szempontból nagyon alkalmasoknak mutatkoztak Óradnán az anyaszentegyház által elrendelt nyilvános körmenetek. Kopatz Gergely vallomása szerint az 1905-ös Feltámadási körmenet és az 1906-os is nagyon impozáns és elragadó volt. Később, 1907–1912-ig a körmenet alkalmával a bányahivatal, a sok éve már beszüntetett és feledésbe ment díszlovóeseket is újra megtartotta, a nép előtt pedig ez csak emelte az ünnepség fényét. (Domus Historia, 427. old.) Szintén itt említi meg Kopatz Gergely, hogy újra felelevenítette a búzaszentelési körmenetet is.

A mai Plébánia épülete már 1826-tól ott volt, mint lelkészi lakás. Ezt a házat alakították át, 1913. május 15-én kezdték el a munkálatokat, az alapkö ünnepélyes letevével.

Még ebben az évben, 1913-ban megalapítja az ÓRADNAI HÍRLAP című hetilapot (volt rá igény!), amelynek ő maga volt a felelős szerkesztője. Az újság társadalmi, szépirodalmi és közigazgatási cikkeket, illetve hirdetéseket tartalmazott, és nagy sikernek örvendett az első világháború kitöréséig (3 eredeti példány a szerző birtokában van, mint „családi ereklye”, féltve őrzött kincs).

Sajnos, végig kellett néznie azokat a világháborús szörnyűségeket, amelyekben drága híveinek része volt.

1916-ban elvitték a nagyharangot és a másik két kisebbet, majd 1918-ban lesze-

relték a gyönyörű barokk orgona külső sípjait háborús célokra.

A harangok elnémulása, az orgona hasonló sorsa nagyon megviselte őt is, nagy volt a szomorúság, a bánat. A hívek zokogtak, emlékszik vissza. Aztán jött Trianon!

A háború borzalmas pusztítást végzett, roppant sok áldozatot követelt: elesettek, sebesültek, rokkantak, eltűntek, hadifoglyok sok szomorúságot, bánatot okozva, de a plébános mindig talált kellő erőt, hogy híveit bátorítsa, buzdítsa a továbbélésre, az élet szeretetére, hitük töretlen megtartására.

Azóta is sok megpróbáltatáson mentek át Óradna római katolikus hívei, elvették iskolájukat, átéltek és túléltek a kommunizmus borzalmait, de szívükben, lelkükben, szellemükben, hitükben megmaradtak, magyarságukat is bátran vállalják, habár anyanyelvükben nagy károkat szenvedtek. Kopatz Gergely példája kintásra buzdít mindnyájunkat és arra int, hogy Istennél semmi sem lehetetlen. Személyes hozzáállása példaértékű, nagy horderejű munkálkodása nem volt hiábavaló, a hálas utókor híven megőrzi és tiszteli egykori plébánosa időközön, korokon átívelő szellemiségét, tanítását.

Emléke legyen áldott!

Óradna, 2011. október 31.

Bauerné Madarász Ilona, tanár

Az Úr csodásan működik. Tapasztaltuk, tapasztaljuk sokszor.

Sorozatunkban **82.** számmal **Kiss Attilát** jelöltük, mint örmény gyökerű lelkészt, aki éppen Óradnán szolgál most. November hónapban van a születésnapja, és azzal kívánunk neki Istentől megáldott eredményes munkát, hogy újraközzöljük a *Vasárnap* című KATOLIKUS HETILAP-

ban november 6-án megjelent, és éppen témánkhoz illő írását:

Óradna

Szentháromság plébánia VIII. Belső-szolnoki főesperesi kerület

Lelkész: Kiss Attila

Óradna a Radnai-havasok lábánál, a Nagy-Szamos folyásán felső szakaszán, az Ünökő közelében fekvő település. A település nagyon régi, már a római korból ismertek nemesfémhányái. A népvándorlás során rengeteg népcsoport vonult keresztül ezen a vidéken. Ennek befejeztével, amikor nyugalmasabb kor köszöntött a vidékre, a magyar királyok százszokat telepítettek ide. A szászok építettek a helység első kolostortemplomát. Egyes források szerint a betelepített szászok bencés, mások szerint domonkos, ismét más források szerint johannita kolostort építettek, majd erődítményt is, amelynek romjai bizonyítékként a mai görögkeleti templom udvarán láthatóak. A kolostort körülvevő vár hadászati célból épült azzal a rendeltetéssel, hogy védje a Magyar Királyság határait Moldva felől. A várat a kolostorral együtt az 1241-es tártárjárás pusztította el. Rogériusz a krónikájában említést tesz a szörnyű pusztításról és megemlíti, hogy 600 férfi került tatar fogságba. Ebben az időben Radnának kb. 10 000 főnyi lakossága lehetett. Később Radna a beszercei szászok birtokába került gazdag bányáival együtt. A tártárjárást követő időszakban Radna hol önálló, hol pedig a beszerceiektől függő településként élte napjait. Óradna királyi birtok is volt, és sokfelől jöttek dolgozni a bányákba. Így magyarázható, hogy a zömében német és magyar lakosok mellé sok más nemzetiségű (román, szlovák stb.) lakos telepedett be. A lerombolt ko-

lostor után az idők folyamán Óradnának három fatemploma is épült, de mindhárom tűzvész martalékává vált. A jelenlegi római katolikus templom 1824-ben épült. A harang és az orgona gróf Zichy Domokos veszprémi püspök adománya. A gróf püspök által adományozott harang mind a mai napig megvan, és rajta a következő szöveg olvasható: „Hegyen völgyön e szép tájon, zengő szavad tovaszálljon.” A mai plébániaépületet 1913-ban építette Kopacz Gergely plébános, a régebbi (1824-es) plébániaépület helyére. A városka arculatát az itt dolgozó és együtt élő nemzetiségek (magyar, német, román, szlovák, zsidó) formálták olyanná, mint amilyen ma is. Trianon után rengeteg román ajkú lakos telepedett be, és az adminisztráció is a kezükbe került. Az elkobzott grófi birtokokat kimondottan románoknak adták el. A két világháború között még virágzó kulturális élet zajlott Óradnán, amiből mára csak a bányásznekar maradt fenn. A II. világháborút követően fokozatosan megszűntették a német, a zsidó és a magyar nyelvű oktatást. A valamikori város lassanként minden városi jellegét elveszítette. Ma Óradnát 6000 lélek lakja, amelyből 750-re tehető a katolikusok száma. Radnaborberek Óradnától 9 km távolságra fekszik az egyik bánya irányában. Egykor magyar és német katolikus bányászok laktak, mára csak románul beszélnek. Naszód Óradnától 43 km távolságra fekszik. Templomát 1764-ben építette a Habsburg ház az osztrák hadsereg számára.

Folytatjuk

Az élet az, ami megtörténik veled, miközben azzal vagy elfoglalva, hogy egyéb terveket szövögtesz.

nom). Mindez nem kis kockázattal járt. Az 1980-as évek elején, „hála” valamelyik „jó-akarójának”, az illetékesek tudomást szereztek e tevékenységéről. Nyomban leváltották, s az antikváriumból a Zápolya (Moşoiu) és a Kövespad (A. Suciú) utca sarkán akko-riban átadott könyvraktárba helyezték. Vagy inkább számúzték erre a rideg, sötét hely-re. Segítőkétsége azonban nem hagyott alább. Könyvtára, akárcsak korábban, ba-rátai, ismerősei rendelkezésére állt. Mond-hatni közkönyvtárként működött. Szívesen kölcsönzött. Előfordult, hogy az esti könyv-tárlátogatás hajnalig tartott, s a szabad idejében, keresztény hitében beszélt és ismét foglalkozott. Irodé-könyvtár kiállítását csakúgy be-be az olvasók oktatására is ka-matoztatta széleskörű ismereteit. A kolozs-vári *Igászság* mellett egy ideig több erdélyi lapot is ellátott rejtvényeivel. Oly könnyű

volt neki ez a munka, hogy több kis kereszt-rejtvénykötetre is futotta. Örmény ősei után kutatva, beásta magát ennek a hányatott sor-sú, sokszor üldözött népek aortészettség utáni szabad-ságot művelődésszervezésre használta. Megalapította a Magyar-Örmény Baráti Társaságot, jelentős anyagi áldozattal új-raindította a századfordulón létrehozott magyar nyelvű folyóiratot, az *Arméniát*. Ugyanekkor egyik kezdeményezője és ala-pítója volt a Magyar-Francia Baráti Társaságnak. Szorgalmazta és lelkesen támogatta az Erdélyi Szépművés Céhnek az 1930-as években megjelent könyvsorozata új-raki-adását. Sajnos, korai betegsége miatt áldá-sos tevékenysége félbeszakadt. Ma 15 éve hunyt el. Városunk egyik közismert, köz-kedvelt személyisége volt. Meggyőző-désem, hogy önfeláldozóan segítőkész bará-tunkra ma is sokan szeretettel emlékezünk. És fogunk mindaddig, míg élünk.

Bálintné Kovács Júlia

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (23. rész)

85. Kopár Simon, Khosza (Szamosújvár, Belső-Szolnok vm., 1813. jan. 13.–Szamosújvár, 1879. júl. 14.): esperes. – A gimnáziumot Szamosújváron és Kolozsvárt, filozófiát és jogot Kolozsváron, a teológiát Gyulafehérváron végezte. 1837: kinevezték a székelyudvarhelyi római katolikus gimnáziumhoz tanárnak. 1838. aug. 25-én Lembergben pappá szentelték, kp. Szamosújvárt. 1876: ugyanott plébános és főesperes, 1877: plébános, kerületi esperes és az örmény algimnázium igazgatója. 1878: létrehozta az örmény kato-

likus egyházközséget és a katolikus iskolaszéket.

86. Korbuly Ignác, Szamosújváron született, 1880. okt. 13-án. Pappá szentelték: 1903. jún. 26-án. Szolgált: 1906–1911: Eheden. 1911–1921. Baróton plébános, 1921: felfüggesztve.

87. Korbuly Jakab, Szamosújváron született, Kolozsváron (1761) a SJGA-n tanult. Szolgált 1773 (1781): Szamosújváron káplán. Meghalt 1791. nov. 13.

88. Korbuly János, örmény szertartású (Szamosújvár, Belső-Szolnok vm., 1785.

nov. 1.–Szamosújvár, 1856. szept. 30.): plébános. – 1810. aug. 15: Lembergben pappá szent., tanító Szamosújvárt. 1811: uo. segédlelkész. 1818: teológiai tanár a gyulafehérvári papnevelőben. 1821: Szamosújvárt lelkész. 1828: Gyergyószentmiklóson, 1839: Szamosújvárt adminisztrálta a plébániát. 1850–55: plébános. – *Fm: Legújabb és leghasznosabb méhészkv.* Kolozsvár, 1850.

89. Korbuly Kelemen örmény szertartású, (Szamosújvár, Belső-Szolnok vm., 1746.–Szamosújvár, 1810. jan. 7.): főesperes. –

1769: Rómában teológiát végzett, doktorrá avatták és pappá szentelték. Szamosújvárt lett segédlelkész. 1791: örm. plébános, kerületi főesperes, és tiszteletbeli kanonok. 1792: 9 káplánja volt. A nagytemplom építésének befejezője és berendezője. 1806: Bécsben a királytól Rubens-képet (*Krisztus levétele a keresztről*) kapott ajándékba a főtemplom részére (melyet 1945 u. Bukarestbe szállítottak, 1999: visszakerült). Korbuly Kelemen 1810. január 7-én hunyt el Szamosújváron. *Folytatjuk*



Bálintné Kovács Júlia

Visszhangok és tervek

Először azokból a bejegyzésekből idézek néhányat, amelyeket a Kolozsvári Magyar Napok alkalmával az *Örménymagyarok Kincses Kolozsvárért –Kincses Kolozsváron régen és ma* rendezvény után a látogatók a Vendégkönyvünkbe írtak.

Az első emeleten a Bocskai-ház és a Szabók Bástyájának a restaurálási képeit láthatta a közönség, a második emeleten a valamikori és mai kolozsvári örménymagyarok életképei, házai, ereklyéi, népviseletbe öltözött babák, hangszerek, szöttek várták a látogatókat.

„A kiállítás remek, minden lépés izgalmas, gyönyörű emlékeket ébreszt. Gratulálok a szervezőknek a kitűnő munkáért. C. Cuibus Éva

Örvendek, hogy ezen a családi összejövetelen részt vettem, ahol kb. 80 magyar örmény gyökerű kedves jelenlevő vett részt. Sok élménnyel távozom. Tetszettek a babák és a hangszer. Bányai Erzsébet, Nagy Emese

A kiállítás nagyon szép, minden kép régi emlékeket idéz

Keller Margit és Deák Kati kolozsvári lakosok

Csodálatos volt a kiállítás, és nemcsak az, hanem maga a restaurálás is. Egy igazi vár-kastélyt kapott vissza Kolozsvár. Köszönjük. Köszönet, hogy megtekinthettük.

Iffj. Balog Sándor és családja Budapestről.”

A következő románul írott bejegyzésből fordítok:

„Gratulálok az ötlethez, minden nagyon érdekes, egy lépés a felejtés ellenében. Azt javasolnám egy elkövetkező alkalomra, hogy az összes kiállított anyagot román fordítás-

Péterffy Csaba Ákos

Óda a szalonnabőrhez

Amit ROLLTON-adalék gyanánt használtam fel

*Nyomorúságom utolsó reménysége vagy
Aki a szalonnát hordoztad egykoron.*

*Ugye, hogy rád hagyatkozom, most
Hogy már szalonnám sem maradt...*

*Mit bánom én, hogy füstös és szőrös vagy
Finnyáskodásról nyugdítam leszoktat.*

*Mikor a kamrámból az egér is menekül A
frizsiderben pedig te vagy egyedül.*

*Ma már szárazon is hajótöröttek lettünk
Aszhat Zigansin receptjét követjük: Ő és
társa az óceán foglya lett, Megfőzték s
megették lábbelijüket.*

*Én még a cipőmig nem jutottam el,
Viszont zacsis leves sűrűn szerepel
Étlapomon, mely oly szerény mint én,
Vékony laska úszik sós víz tetején.*

*Elő ollót, elő a bőrt, mely kőkemény –
Hónapokat töltött a hidegben szegény –
Most nincs mese, hogy ehetővé válj
Vékony csikra váglak, mint az acélpánt.*

*Főző vízbe doblak, még a laska előtt
Jó sokáig főzlek, mint a férfi a nőt.*

*Azután fűszerrel, megadom a módját
Két kis zacskó tartalma hozzálát*

*Jó ízt adni, párát, mely csalogat orron át
Ízlelő szerveim nyálamat dústítják;
Ha lakoma nem is, de azért egy fogás
Általad nyer dicső fogadtatást.*

*Nem egy botor ember téged szemétre vet
Miután lenyesi szalonnaréteged.*

*Én nem teszek ilyet, sőt hálásan zengem
Drága szalonnabőr örök dicséretem.*

(Oktológia 2., 2011. 10. 20.)



Bálintné Kovács Júlia

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (24. rész.)

90. Korbuly Kristóf, Szamosújváron született, Kolozsváron (1762) a SJGA-n tanult. 1771-1803 között Ebesfalván szolgált a magyar templomban, mint plébános és kerületi jegyző. Ő volt az egyházi pénztár megalapítója. 32 évig tartó lelkészsége alatt az addig tengődő egyház helyzetét virágzó állapotba juttatá, hívei őszinte szeretete kísérte a templom körül levő sírjába – írja róla Ávedik Lukács. Meghalt 1803. augusztus 12-én.

91. Korbuly Márton, Szamosújváron született 1787. február 9-én. Pappá 1810. szeptember 29-én szentelték. Szolgált Marosvásárhelyen mint tanár, majd már 1810-ben Szamosújváron káplán. 1816-tól újra tanár Marosvásárhelyen, majd 1817-től káplán. 1825-ben visszatér Szamosújvárra, ahol tanárként szolgált.

92. Korbuly Simon, Szamosújváron született, és ott is szolgált 1773 (1781) mint káplán. Meghalt 1819-ben.

Most a Kovács vezetéknevű lelkészekről kellene írnom, sokan lehetnek, de egyelőre csak **Kovács Sándorról**, a Kolozs-Dobokai főesperesi kerület főespereséről, kanonokjáról, a kolozsvári Szent Mihály templom plébánosáról tudtam meg, hogy vannak örmény gyökerei, de a kutatást nem hagyom abba...

A Magyar Kultúra Napja alkalmából a Kolozsvári Evangélikus templomban

ökumenikus istentisztelettel kezdődött az ünnepi rendezvény. Akkor még úgy tudtuk, a főesperes úr és én is, hogy vannak örmény gyökerei. Beszédét el is kértem, hogy még jobban megismerjék őt a Füzetek olvasói is.

A tegnapi két levél is érkezett Tőle.

Tisztelt Bálint Júlia!

Nagyon-nagyon köszönöm az örmény származással kapcsolatos kedvességet és törődést.

Most tisztáztam az ügyet. Kettő közeli rokonom, egyetemi tanárok, akiket megkérdeztem.

Nagyon pontos és világos választ adtak.

Szülőfalumban két Kovács család él és élt, de az örmény származású család nem a miénk.

Kérem szíves megértését, szép és gazdag munkájára Isten áldását.

Kovács Sándor beszéde:

Engedjék meg, hogy Babits Mihály szavaival köszöntsem Önöket:

„Mindenik embernek a lelkében dal van, és a saját lelkét hallja minden dalban. És akinek szép a lelkében az ének, az hallja a mások énekét is szépnek.”

Egy globalizálódó világban, információrobbanás kor-

szakában élünk, amikor a médiából, az internetről egy általános értékszavaz, sokszor fejtetőre állított értékek vesznek körül minket. Ebben a helyzetben kapaszkodókra van szükség, igazodási pontokra, hogy a helyes értékrendet fel tudjuk állítani. Azt mondják: „A fa a szél, a szélvihar támadásaira gyökereivel válaszol”. Nekünk is ebben az értékzűzavarban, vagy az értéktelenség zűzavarában fontos viszszanyúlunk gyökereinkhez.

Fontos meggondolni, hogy kik vagyunk mi, mit szeretnénk, fontos megtalálnunk személyi identitásunkat. Ezt pedig egy nagyobb közösség, a nemzet identitástudatából tudjuk leginkább levezetni. Mit jelent a nemzeti identitástudat? Tudni azt, hogy mennyi tehetségünk van. Amelyik nemzet nem becsüli saját magát, az nem várhatja el a környezetétől, más nemzetektől, hogy becsüljék Őt.

Az 1000 éves múltunkat, a folytonosságot szimbólumokkal tudjuk kifejezni. Egyik ilyen legfontosabb szimbólumunk a magyar korona, mely a Parlament épületében van elhelyezve, és kifejezi számunkra a folytonosságot: a magyar nemzeti identitástudat 1000 éves folytonosságát. Ez azt jelenti, hogy közünk van egymáshoz, hogy érdekel minket, hogy a nemzet tagjaival mi történik. Kifejezi azt a folytonosságot, hogy évtizedek, évszázadok óta apák, nagyapák, anyák, nagyanyák, mi összetartozunk. És ebből vezethető le az egyén identitástudata. Ezeket azért is mondom el ma, mert egy másik ilyen fontos szimbólumunk a Himnusz. **A kultúra napja a Himnusz megírásának a dátuma. Kölcsey Ferenc 1823. január 22-én fejezte be a Himnuszt.**



Karácsony Márton
(A július–augusztusi számban a 70. sorszám alatt írtunk róla)

Csak közbevetőleg mondanék el egy érdekességet: január 22-e Szent Vince Napja, ez a borászok számára egy fontos ünnep. Ilyenkor a Vince Napi pincejárás során látogatják egymást, közösséget teremtenek, megbecsülik, értékelik a saját, és a mások munkáját. Lehet, hogy Kölcsey is tudatában volt ennek, hiszen az egész világon mindössze két himnusz van, amelyekben a bornak, a szőlőnek szerepe van. Az egyik a magyar himnusz „Tokaj szőlővesszein nektárt csepegtettél”, a másik itt a szomszédban, a szlovén himnusz, amit Prešeren egy bordalból alkotott meg.

Magyarországon a korábban, a 18. században két néphimnuszt is énekeltek. Az „Ah, hol vagy magyarok tündöklő csillaga” és a „Boldogasszony anyánk” éneket. Később egyre gyakrabban hangzott el himnusz gyanánt a Rákóczi induló is, mint a magyarság összetartozását jelképező dal. Kölcsey Himnusza és Vörösmarty Szózata egyszerre kívánczolt a himnusi rangra. Bartai Endre, a Nemzeti Színház akkori igazgatója is felismerte, és pályázatot írt ki mindkét vers megzenésítésére. Egy anekdotikus feljegyzésben olvastam, hogy az idős Erkel így emlékezett vissza az alkotás pillanataira: „Csend van. Ülök és gondolkodom. Hát hogy is kellene ezt a Himnuszt megcsinálni? Elém teszem a szöveget, olvasom. Megint gondolkodom. És amint így elgondolkozom, eszembe jut az én első mesteremnek a szava, aki Pozsonyban tanított, azt mondta: fiam, amikor valami szent zenét komponálsz, mindig a harangok szava jusson eszedbe. És ott a szoba csöndességében megzendültek az én fülemben a pozsonyi harangok. Áhítat szállt meg. A kezem a zongorára teszem, és hang hang után olvad, egy óra sem telik belé, és megvan a Himnuszunk.” Talán a himnuszunkról, a mi himnuszunk-

ról állítható, hogy egyetlen magyar embert sem hagy érintetlenül.

Himnuszunk más, mint a többi nemzeté. Sportolók vallottak erről, amikor be-széltek, hogy a versenyeken a legnagyobb élmény, amikor felcsendül a himnusz. Más nemzetek csatába invitáló indulói már önmagukban győzelmet jelentenek, ellentétben a miénkkel, mely már pusztán dallamával is mélyen megérint minket. Talán azért, mert e vers és dal valójában imádság. Ezért a rendeltetések közege, hatása is más. Erre rímél egy történet. Egy tizenéves német lány, aki Magyarországon szilveszterezve csodálkozással és áhítattal kérdezte „mi volt az, amit éjfélkor olyan megilletődve énekeltek vendéglátói. A válasz után könnybe lábadt szemmel csak annyit mondott nagyon szép, és nagyon szép az, hogy ilyenkor ti ezt el-énekelitek. Én a himnuszunkat leginkább csak futballmeccseken hallom.” Talán sokan örülnének itthon, ha a magyar himnusz is többször csendülne fel futballmeccseken, olimpiákon győzelmet hirdető. De fontosabb ennél, ha mindennapi imádságunkba beleszövődik. Megáldva napjainkat, kultúránkat, összetartozásunkat, az élet olimpiáin aratott győzelmeinket és vereségeinket. És szólna bennünk szelíd erővel, mint a harangok. Nemcsak szilveszterkor, és nemcsak a magyar kultúra napján. Én most a talán legritkábban elmondott utolsó versszakot idézem:

„Szánd meg, Isten, a magyart,
kit vészek hányának,
Nyújts feléje védő kart
Tengerén kínjának.
Bal sors akit régen tép,
Hozz reá víg esztendő,
Mebűnhödjte már e nép
A múltat s jövődjöt!”

Bálintné Kovács Júlia rovata

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (25. rész)

Az L-betűhöz értem. Több **László, Lászlófi, Lázár** és **Lukács** vezetéknevű, ráadásul **Antal** vagy **Gergely** keresztnévet viselő, Gyergyó környékén, vagy Szépvizen született pap található Ferenczi Sándor Papi névtárában, de közelebbit nem tudok származásukról. Maradnak tehát csak az örmény szertartásúak.

93. Lengyel Gergely, örmény szertartású. Született 1811. július 6-án. Pappá szentelve 1836. október 2.(3.?). Szolgált Gyulafehérváron, mint tanár. 1837: Szamosújváron káplán. 1840: tábori lelkész. 1868: szentszéki ülnök, pápai kamarás. Meghalt 1875. február 14-én.

94. Lengyel Zoltán, örmény katolikus apostoli kormányzó. Gyergyószentmiklóson született 1908. február 16-án. Gyulafehérváron végezte a teológiát 1931-ben és Bécsben szentelték pappá január 24-én. Itt tanulta azután az örmény szertartást és az örmény nyelvet (1832).



Szolgált Szépvizen mint káplán, 1933-ban Szamosújváron lelkész és közben *Koghián* apostoli kormányzó titkára. 1940. június 30-án, Szamosújváron beiktatják apostoli kormányzóknak.

Szamosújváron halt meg 1964. október 8-án. Sírja a szamosújvári örmény-katolikus temetőben van.

Lengyel Zoltán 100. születésnapjáról 2008-ban Szamosújváron megemlékeztek a hívek. Egyikük elküldte nekem beszédét, amit ott olvasott fel.

Könyáné Kovrig Stefánia:

Ezeket a gondosan összegyűjtött életrajzi adatokat unokaöccsétől Kovács Árpádtól a mi kedves Öcsikénktől kaptam, és nagyon szépen köszönjük.

Lengyel Zoltán örménykatolikus kormányzónk már 44 éve költözött el ebből a világból, de akik ismertük, azoknak még mindig elevenen él drága emléke szívünkben. Tanítása, példája irányadók maradtak egész életünkben.

Tisztelt jelenlévők! Engedjétek meg, hogy az őt jellemző nemes vonásaiból, értékes tanításaiból csak ötről szóljak, mert bántana a lelkiismeret, ha nem mondanám el nektek is, akik nem ismertétek őt személyesen. Sajnos nagyon kevesen vagyunk már olyanok, akiknek ez megadatott.

1. Emlékszem, mint tízéves gyermek mennyire vártuk a hittanórákat, amikor belép kedves, szelíd mosolyával, szeretetet sugárzó tekintetével, és tanít, és formálja a lelkünket. Ő volt az, aki közel hozta hozzánk Istent, aki nem a távoli magasból szigorú bírónaként figyel bennünket, hanem irgalmas és jóságos, mert szeret minket, és mindig megbocsát, ha őszintén megbánjuk bűneinket. Isten maga a szeretet. Bármilyen történet velünk az életben, Istenre mindig lehet számítani, bele lehet kapaszkodni, mint gyermek az anyja kezébe, mert éjjel-nappal ott van mellettünk a szent, hatalmas, örök Isten, és várja, hogy megszólítsuk Őt. Jelenléte minden körülmény között erőt ad nekünk, elmondhatjuk örömeinket, bánatainkat.

„Akinek hite van, az soha nincs egyedül” – tanította. Ezzel egy nagyon értékes, bizton-

ságos támaszt nevelt belénk, mely meghatározó volt egész életünkre.

2. Felejthetetlenek voltak az általa megszerzett búcsúk szeptember 8-án a „Mikolai Szűzmáriához”, amikor felnőttek és gyermekek rózsafüzért imádkozva, és szent éneket énekelve gyalog mentünk a hegyen lévő templomba, hogy megköszönjük Szűz Mária segítségét és kérjük további közbenjárását Istennél. „Szűzanyánk, vegyél bennünket oltalmazó palástod védelmébe”. Megélni az Istent szerető közösség kisugárzását, nagyon fel-emelő élmény volt. A templom és iskola kapcsolatának, a vallási és kulturális tevékenységek összefonódásának virágzó korszakát valószínűsítette meg, amíg csak lehetett.

3. Ne felejtsük el soha, hogy a pap is ember, erényekkel és hibákkal együtt, ezért kötelességünk imádkozni érte, támogatni, segíteni munkájában. Ő az a csatorna, mely függetlenül attól, hogy szép és fényes, vagy helyenként kopott és rozsdás, Isten kegyelme rajta keresztül árad reánk.

4. Figyelmeztetett, hogy életünkhöz hozzá tartozik a szenvedés, a keresztthordo-

zás is. A szenvedés és a szeretet összetartozik. A szenvedés következtében megváltozik az ember értékrendje, fogékonyabbak leszünk a szeretetre, a szenvedő társunkkal való együttérzésre, mert felismerjük benne Jézus arcát.

5. Nagyon szépek voltak az ünnepélyes szentmisék, a körmenetek a négyszögletű főtéren, és úgy tudta megszervezni, hogy nem a ceremónia vált fontossá, hanem az Isten iránti hódolat.

Lengyel Zoltán kormányzónk ezeket a keresztény magatartást jellemző vonásokat nemcsak tanította, hanem életpéldájával igazolta, mert csak a példaadásban mutatkozik meg a megélt hit, és ahol nincs példaadás, a szó semmit sem ér.

Ma, amikor születésének 100. éves évfordulóját ünnepeljük, köszönjük meg a jó Istennek, hogy 33 éven át nekünk adta Őt, ezt a kiváló embert és papot, és arra kérjük Lengyel Zoltán volt örmény katolikus kormányzónkat, hogy ebben az értékválságos világban ne szünjön meg értünk imádkozni.

Folytatjuk



Ferencz Zsolt

Betekintés a Bálint Tibor-féle gasztronómiába

„Aki a főzésben, vagyis a konyhaművészetben ósdi szemléletű, és hitet tesz egy unalmas, színtelen mártás mellett egy életre, annak az esztétikai ízelőszerve sem fejlődik ki, és tagadni fogja az új művészetet, irodalmat, festészetet, zenét”, hangzottak Bálint Tibor kolozsvári író, a *Zokogó majom* című regény szerzőjének szavai szerdán délután, az EMKE Györkös Mátyi Albert Emlékházában, ahol tíz évvel ezelőtt, a Napsugár negyvenötödik születésnapján utoljára szerepelt nyilvánosan az író.

A Kolozsvári Rádió magyar adásának arany szalagtárából kölcsönzött hanganyag lejátás-za mellett felolvasásokkal és zenei percekkel egybekötött hangulatos műsorral készült a szervező Bálint Tibor Baráti Társa-

ság (BTBT), így írásai révén emlékezhetek a jó humorral megáldott „napsugaras fiúra” az érdeklődők.

– Nem csupán az ízek és zamatok titkainak felfedéséről lesz szó, nem receptek hang-

házzenei alkotások a lényegesen jelentősebbek. Liszt Ferenc mélyen, őszintén vallásos volt, még ha bizonyos értelemben szubjektív is volt ez a vallásosság. Már fiatalokorban foglalkozott a papi pálya gondolatával, majd 1861-es Rómába költözése után vált szorossá a kapcsolata a Vatikánnal, ké-sőbb abbé lett. Egyházi műveinek zöme ebből a római korszakban született, több magyar vonatkozású. Oratóriumokat és miséket írt (Szent Erzsébet tiszteletére, Krisztus születésére, Szent Péter tiszteletére, Szent István tiszteletére). Ezekből az írásokból képet alkothat az utókor a korabeli Európa zenei életéről és annak társadalmi háttéréről. Az egyik legfontosabb esszégyűjteménye a *De la situation des artistes...* (A művészek helyzetéről...). Több írást jelentetett meg pályatársairól, melyek közül a Chopin-tanulmány (1852) a legjelentősebb. Weimari éveit követően írt Wagner és Gluck operáiról. A magyarországi cigányokról írt munkáját (*Des Bohémiens et de leur musique en Hongrie – A cigányokról és a cigány zenéről Magyarországon*) 1853 januárjában írt meg. A műveit a magyarországi cigányok is nagyra értékelték.

Bálintné Kovács Júlia rovata

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (26. rész.)

95. Lukács Vilmos, Futásfalván született 1863. Szeptember 25-én. A gimnáziumot Székelyudvarhelyen és Gyulafehérváron végezte. Pappá szentelve 1887. július 14-én volt. Szolgált Gyergyószentmiklóson mint káplán, majd 1895-től Ákosfalván,

versenyen szerepelt, estélyeken és banketeken vett részt, de korára való tekintettel egyre ritkábban lépett fel. Februárban Liszt Stróbl Alajos szobrászművésznek ült modellet. A szobrot az Andrássy úti Operaház bejáratánál helyezték el. Ekkor érkezett meg Bayreuthba, megfázva, lázasan és erősen köhögve, tüdőgyulladásra volt. Július 31-én, szombaton a mester állapota sokat romlott és öntudatlan volt. Liszt Ferenc 23 óra 30 perckor meghalt.

Lisztet a halotti szobában ravatalozták fel, ahol a látogatók 10 és 14 óra között meglephetik a halottat. Később halotti maszket készítettek és lefényképezték a halott mestert. Este egy ideig díszőrséget álltak Liszt tanítványai. Hétfőn ismét felravatalozták a Wahnfried-villa dísztermében, ravatala mellé Wagner szobrát állították. A temetésre kedden került sor a bayreuthi temetőben, a város polgármestere beszélt. A koporsót egy nyitott halottaskocsi vitte. Négy személy tartotta a halotti kendőt, tizenkét tanítványa pedig égő fáklyákkal lépdelt a halottaskocsi mellett. A sír fölé Bayreuth városa később egy mauzóleumot építtetett. Felmerült hamvainak hazaszállítása, de az állam ezt nem kérte.

1898-tól Csíkszentdomokoson. (Az 1896-ban született Márton Áron valószínűleg az ő keze alatt cseperedett, hiszen 17 éven át volt Csíkszentdomokos a szolgálati helye. 1915-ben került a mezősegi Katonára, ahol viszont Barcsay Jenő is a hívei között volt. Katoná-

ról, ahol 18 évig szolgált gyakran látogatott Szentgotthárdra, jó barátságban lévén Wass Albert családjával. 1933-ban nyugdíjba vonult, Kolozsra költözött örmény gyökerű rokonaihoz, és anyagilag támogatta az árván maradt Dániel fiúkat. Kolozson halt meg 1945. február 2-án. Ott is van eltemetve.

96. Lukács Kristóf, örmény szertartású. Bethlenben született 1804. március 30-án. Tanulmányait Szamosújváron, Gyulafehérváron és Bécsben végezte. Pappá 1827. december 8-án szentelték. Szolgálati helyei: 1828: Szamosújváron káplán, 1837: Gyulafehérváron teológiai tanár, 1851: felmentve, 1853: gimnáziumi igazgató, 1856: Szamosújváron plébános, esperes. Meghalt 1876. október 24-én. (A szamosújvári székesegyház kriptájában nyugszik.) Munkássága: számos munkája közül a leghíresebb a latinul írt *Historia Armenorum Transsylvaniae...* Bécs, 1859.

A Magyar Katolikus Lexikon szócikkében nevét y-pszilonnal írja, és más információkat is közöl:

Lukácsy Kristóf (Bethlen, Belső-Szolnok vm., 1804. márc. 30. – Szamosújvár, 1876. okt. 24.): örmény esperes, armenológus. – Algimnáziumot Szamosújvárt, bölcséletet Gyulafehérvárt, teológiát Bécsben végzett, ahol 1826: pappá szent. 1827: segédlelkész Szamosújvárt, 1837: tanár a gyulafehérvári papnevelőben, 1848–50: a Batthyáneum könyvtárosa, 1853: ugyanott a gimnázium igazgatója. 1856: plébános Szamosújvárt, egyben kerületi esperes. 1861: az örm. kat. algimnázium igazgatója, melyért fizetését nem fogadott el. 40 ezer Ft-os adományával megalapította a szamosújvári örm. kat. fiúárvaot. Irod. munkáival megalapozta a magyar nyelvű armenológiát, de alaptalanul vádolta bennük az erdélyi püspökséget az örm. plébániák elszorításával. Kéziratban maradt örmény-magyar-latin

szótárt készített. – *Fm: Emlékezetek az erdélyi örm-ek múlt életéből...* Bécs, 1859. – *Historia armenorum Transsylvaniae...* Bécs, 1859. – *Adalékok az erdélyi örm-ek törtéhez.* Kolozsvár, 1867. – *A m-ok őselei, hajdankori nevei és lakhelyei.* 1-2. köt. Kolozsvár, 1870; Buenos Aires, 1968. – *Világosító Szt Gergely napján.* (Armenia, 1892: 7–12. sz.) A szócikket K. D. (Kádár Dániel) készítette, aki minden bizonnyal felhasználta Szinnyei József munkáját is. (*Magyar írók élete és munkái*) Ebből idézek: *Szabad ideje alatt előszeretettel olvasta a latin klasszikusokat; kilencz nyelvet (magyar, örmény, német, rumén, olasz, francia, angol, latin és görög) birt írásban és majdnem mindegyiket szóban is. 1861-ben 4000 forinttal megvetette alapját egy Szamosújvárt felállítandó fiú árvaintézetnek. Mint a gymnasium első igazgatója 15 évig díjtalanul teljesítette tisztségét.*

Munkái:

1. *Emlékezetek az erdélyi örmények múlt életéből,* melyeket az örmények apostola világosító szent Gergely 1858. évi ünnepén a szamosújvári örmény szertartású templomban mondott egyházi beszédben előadott. Bécs, 1859.

2. *Historia armenorum Transsylvaniae e primordiis gentis usque nostram memoriam e fontibus authenticis et documentis antea ineditis elaborata.* U. ott, 1859.

3. *A magyarok őselei, hajdankori nevei és lakhelyei.* Eredeti örmény kútfők után. Kolozsvár, 1870. (Ism. Századok 633., 707. l., Reform 1871. 11., 12. sz., Uj M. Sion.)

Levele Wenzel Gusztávhoz, Szamosújvárt 1866. aug. 8. (Armenia 1898., eredetije a m. n. múzeumában.)

Kéziratban: Adalékok az erdélyi örmények történetéhez; Örmény-magyar-latin szótár. (*Kiss Ferenc (Dézs) méltó módon ismertette életét korábban, a füzetek hasábjain*)

IT FEDI. / CSAK PARÁNYI JELE EZ
 AZON SOHA / KI NEM HALÓ
 EMLÉK-NEK, MELLYET / A'
 NÉHAINAK BÁ-NATOS FÉRJE /
 MARKOVICS JOAKIM, / 'S
 SZERETETT GYERMEKEI / IST-VÁN,
 ANTAL ÉS BERTA / SZÍVÖKBEN
 EMLÉKÉBEN letek végső nyugalom-ra
 Szábel Boldizsár – sírfelirata alap-ján –
 „kolozsvári polgár és kereskedő” föl-di
 maradványai. Nem kell messzire men-
 nünk a minorita templomtól, hogy rátalál-
 junk emberbaráti jócselekedetének emlé-
 kére. A piarista templommal szemben
 sza-lad az egykori várfalnak a Búza
 (Inocentiu Micu Klein) utca, amelynek az
 első ke-resztveződésében, a Vár
 (Fortăreței) utcá-ban ma is áll az 1815-
 ben alapított agg-menház kicsiny,
 földszintes épülete. Hom-lokzatán tábla
 emlékeztet egykori rendelte-tésére és az
 alapító személyére. SZÁBEL
 BOLDIZSÁR / ISTENES ALAPÍTVÁ-
 NYI VÉG RENDELÉSE SZERINT /
 MARADIKAI ÁLTAL HAT SZEGÉNY
 EL AGGOT / FÉRFIAK ÁPOLÁSÁRA
 1815be LÉTRE / HOZATATT /
 KORHÁZ / UJBOL ÉPÍTETETT FIA
 SZÁBEL MENYHÁRD /
 GYÁMNOKSAGA ALATT ÉS
 KÖLTSÉGÉN / 1844ben.

Bálintné Kovács Júlia rovata

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (27. rész)

**97. Markovich v. Markovics Ja-
 kab,** Erzsébetvátoson született
 1820. október 30-án. A gimnáziumot
 Székelyudvarhelyen és Zalatnán, filo-
 zófiai és teológiai tanulmányait Gyu-
 lafehérváron végezte. Pappá szentelve:

A magyar-örmény kereskedők
 tiszteletre-méltó tagjai voltak Kolozsvár
 társadalmának, és megbecsült helyet
 vívtak ki a város „kiváltságos kereskedő
 társaság”-ában. A 19. század első felében
 nemcsak a boltosok, kereskedők neve,
 hanem gyakran azok cégtáblája szerint
 igazodtak el a vásárlók. Ezért hirdette
 üzle-tét a singes (szövetes) Vikol és fia
 „,az arany-keresztnél”, a fűszerkereskedő
 és 1826-ban Válik Gergely is állami ad-
 megkötött konkordátum alapján a pápa
 tu-lajdonjogának fenntartásával a minori-
 ta templomot és rendházat örök
 használat-ra átengedte a görög katolikus
 egyháznak. Az 1948-ban államilag
 megszüntetett gö-rög katolikus egyház
 elvesztette tulajdonjo-gát az
 ortodoxoknak juttatott templom és a
 lakóházzá alakított rendház felett. 1995
 óta az istenháza ismét a görög katolikus
 egyhá-zat szolgálja, a rendi kolostor falai
 között egy-kenes szépek a templom körül-
 keztesen az egyházfenntartó és a krip-
 tában nyugvó örményekre, idősebb
 Grandpierre Emil, alias Nagy Péter jelző-
 jének parafrázálásával a kolozsvári szép
 ör-mények templomára.
 (Szabadság, 2012. március 1.)

1844. szept. 22. Szolgált 1846: Maros-
 vásárhelyen, 1850: Székelyudvarhelyen,
 1853: Erzsébetvárosban gimnáziumi ta-
 nár. Ez utóbbi helyen az örmény szertar-
 tású katolikus gimnáziumnak az igazgató-
 ja 1888-ig. 1856–1891: Erzsébetvárosban

a latin szertartású egyház-község plébánosa. 1882: főesperes. Meghalt 1891. nov. 28.

A Magyar Katolikus Lexikomból többet is megtudunk. Íme: Márkovich Jakab,

Markovich (Erzsébetváros, Küküllő vm., 1820. okt. 30.–Kolozsvár, 1891. nov. 28.): plébános, gimnáziumi igazgató. – A zsebetvárosban, a felsőbb osztályokat Székelyudvarhelyt és Zalatnán végezte. 1839: Gyulafehérvárt teol. hallg. 1843: tanár a marosvásárhelyi gimn.-ban, 1844. IX: pappá szentelve, 1853: az erzsébetvárosi örm. kat. algimn. ig.-ja. 1856: uo. helyettes plébános, 1878: alesp., 1882: ker. főesp., 1883: tb. knk., 1887: nyugdíjazták. – Örményország. ókori történetével foglalkozó tanulmányosorozata az *Armenia* 1-6. évfolyamaiban jelent meg. Ez volt az első ilyen tárgyú Magyar nyelvű munka. Az *Armenia* 58. dolgozatát közölte. – *Munkája: Mértani földr. elemei isk. használatra.* Marosvásárhely, 1848.–Kolozsvárt 1885-88: szerkesztette *Az erzsébetvárosi r. k. Raphaeli gimn. 1884/85–1887–88. évi értesítőit.*

A lexikon szócikkét Kádár Dániel írta.

98. Márlovits Mihály szamosújvári 1823-ban papnövendék (II. évf.) Átment a nagyváradi egyházmegyébe, ahol ceremoniárius lett. Meghalt 1836-ban.

99. Marton József dr. Székelykálán született 1950. ápr. 15-én. Középkiskolát Nyárádszeredában, teológiai tanulmányait Gyulafehérváron, a Hittudományi Főiskolán végezte. 1992: Budapesten teológiai doktorátust szerez. Pappá szentel-



A kép az említett konferencián készült. Dr. Marton József mellett dr. Issekutz Sarolta és Sebesi Karen Attila látható

te: Gyulafehérváron 1975. jún. 22-én Márton Áron.

Szolgált: 1975 Székelyudvarhely, 1977 Ditró, 1978: Marosvásárhelyen káplán, 1980: Gyulafehérváron teológiai tanár és 1980–1985: spirituális a Kiszsemináriumban. A Hittudományi Főiskolán katekétikát, patrológiát és egyháztörténelmet tanít. 1990–1999 között, tanársága mellett a világi hívek

száma számára elindult távoktatás (levelező tagozat) szervezője és vezetője. Ezt követően a *Márton Áron képző* igazgatója. 1996: Kolozsváron a BBTE keretén belül megszervezi a Római Katolikus Teológiai Fakultást, amelynek professzora és dékánja (1997–2008). Kiténtetése: 1985: szentszéki tanácsos, 1993: pápai káplán 1996: teológiai kanonok, 2000: az *MTA* köztestületi tagja, 2001: Fraknói Vilmos-díj, 2005: nagyprepost. Munkái: *A Studia Theologica Transilvaniensa* gyulafehérvári főiskola (1998-tól) és a *Theologia Catolica Latina* (2000-től) kolozsvári római katolikus kar folyóiratainak főszerkesztője. *A Papnevelés az erdélyi /gyulafehérvári/ egyházmegyében 1753-tól 1918-ig.* Budapest, 1993. *Keresztény ókor.* Marosvásárhely, 2004., *Keresztény középkor.* Marosvásárhely, 2005., *Fogarasy Mihály erdélyi püspök élete és munkássága.* Gyulafehérvár, 2005., *Keresztény újkor.* Marosvásárhely, 2006., *Keresztény jelenkor.* Marosvásárhely, 2008., *Az erdélyi katolicizmus 90 éve. (1900–1990).* Kolozsvár, 2008. C. Könyvek egyéni szerzője. *A Márton Áron hagyatéka sorozat* szerkesztője. Hét egyetemi kurzust adott ki. 15 kötet társszerzője, illetve szerkesztője. Belföldi folyóiratokban 42, külföldi folyó-

iratokban 11 tudományos tanulmánya jelent meg. A kisebb közlések száma folyóiratokban és újságokban 50 fölött van.

2001-ben a Kolozsváron tartott IV. Jubileumi konferenciánkon előadást tartott az örmény gyökerű latin szertartású Er-

délyben szolgáló papokról, és akkor közölte azt is, hogy anyai ágon az örmény Novák család leszármazottja, tehát az örménymagyarok nagy családjának tagja. Büszkék vagyunk rá.

Folytatjuk



Gyarmati Béla

Az erzsébetvárosi Lukácsok főnemesi ágáról

A báróság „megszerzése”

Az erzsébetvárosi Lukácsok ugyan gazdagok is voltak, nemességet is szereztek, mégsem kerültek be a főnemesek zárt körébe. A XIX. században gyermekeik mind gyógyszerészek, orvosok, de leginkább ügyvédek és legtöbbször politikusok lettek. Így indult az erzsébetvárosi Lukácsok úgynevezett bihari ágából származó *Lukács György* is, aki Lukács György és Tar Krisztina hatodik gyermekeként 1865. szeptember 10-én született Nagyváradon. Jogi végzettségével rögtön állami alkalmazásba került. 1912-ig kifejtett munkásságát a neki adományozott oklevél részletesen leírja. Hosszú udvarhí politikai tevékenysége elismerésül titkos tanácsosi címet kapott, majd 1912-ben bárói rang-ra emeltetett. Az I. világháború alatt főleg a hadi- és népegészségügygel foglalkozott, a háború után pedig számos interparlamentáris és nemzetközi gyűlésen harcol Trianon igazságtalanságai ellen. 1910-től 1931-ig országgyűlési, illetve nemzetgyűlési képviselő. 1923-tól az erdélyi optáns-perben a népszövetség tanácsa előtt képviselte Magyarország Gyarmati Péter (Percsényi Magyarországi Gyarmati Péter) és Magyarországi Gyarmati Péter (Percsényi) érde-

tű, de a XIX. század végére fiágon kihalt báró Perényi család leánya volt. György örmény ősei már 1762-óta „erzsébetvárosi” armális nemesek voltak, azonban Ferenc József az ország kormányzatában kifejtett munkássága elismerésképpen úgy gondolta kitüntetni hívét, hogy a fiágon kihalt Perényiek bárói rangját Lukács György és Perényi Marjorie gyermekeire ruházta át. Az adománylevél magyar nyelvű hivatalos szövege fennmaradt. Érdekes már maga a nyelvezet is: miről és hogyan rendelkezik egy ősi, de már akkor is rég elavult* szokásokat idéző adománylevél. A mi Lukács Györgyünk részére 1912 decemberében kibocsátott adománylevél szövege (eredeti helyén a szöveg a következő: „A Perényi báró Perényi család magyar bárói méltóságának átruházása kiskoru Lukács György, Miklós és Sándorra.

* A magyar jog 1848-ban eltörölte a nemesi előjogokat, de – a ’48-as törvény határozatát semmibe véve – az uralkodó továbbra is adományozott nemesi rangokat és a megadományozottak boldogan elfogadták azokat, egészen 1918 őszéig. A nemességadományozás a Horthy korszakban már csak a vitézi rendben élt tovább, de a régi címek használata zavartalanul folytatódott 1947-ig, és az érintettek máig gondosan számon tartják azokat!

Bálintné Kovács Júlia rovata

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (28. rész)

100. Mártonfi alias Czecz Kristóf ifj. Örmény szertartású. Pappá szentelték 1779-ben. Szolgálati helye: 1782: Gyulafehérváron tanár, 1794: Szamosújváron káplán, 1812: plébános és esperes, 1819: tb. Kanonok. Meghalt Szamosújváron, 1822. okt.14-én.

101. Mártonfi Antal örmény szertartású. Erzsébetvároson született, 1818. február 4-én. Pappá szentelve 1841. szept. 8. Szolgálati helyei: Székelyudvarhelyen gimnáziumi tanár, majd Szamosújváron káplán és tanár. 1866–1878: Erzsébetvároson plébános, 1877-ben tb.kanonokká, és főesperessé nevezik ki. Meghalt 1878. ápr. 6-án.

102. Medgyesi János Károly vezetékneve, valamint szolgálati helyei után arra gondolok, hogy valószínűleg örmény gyökerű. Baróton született, 1891. aug. 21-én. Pappá szentelve 1913. jún. 29. Szolgált Gyergyóremetén, majd 1915: Gyergyószentmiklóson káplán. Tábori lelkészként szolgálat közben Piavében (Olaszország) halt meg 1918-ban.

103. Medgyesi János Gyulafehérváron született 1870. jún. 6-án. Tanulmányait Gyulafehérváron végezte. Pappá szentelve 1893. júl. 16. Szolgált Gyergyószentmiklóson, 1894: Baróton, 1896: Kolozsváron káplán, 1902: Marosillyén, 1907: Székelykeresztúton plébános. Meghalt 1916. május 8-án.

104. Medgyesi Tódor (Tivadar?) Erzsébetvároson volt káplán. Meghalt 1772. május 11-én.

105. Merza Antal örmény szertartású. Szamosújváron született 1814. ápr. 12. A gimnáziumot és a filozófiát Kolozsváron, teológiai tanulmányait Gyulafehérváron végezte. Pappá szentelték 1838. aug. 25-én.

Szolgált Szamosújváron, mint káplán, 1841: Gyergyószentmiklóson helyettes plébános, 1861: beiktatott plébános. Meghalt 1878. máj. 2-án.

106. Merza István. Gyergyótölgyesen született, 1883. aug. 10-én. A gimnáziumot Székelyudvarhelyen, Marosvásárhelyen és Gyulafehérváron, teológiai tanulmányait Gyulafehérváron végezte. Pappá szentelték Gyulafehérváron, 1906. jún. 26-án. Szolgált 1906: Gyergyóremetén, 1908: Székelyudvarhelyen káplán és hitoktató. 1922: Csíkszeredában, 1928: Szászrégenben, 1945: Bordoson, 1946-1950 Nagyernyén, plébános. 1950-ben nyugdíjba vonul, de 1958-tól újra szolgál Nyárádton, mint helyettes lelképásztor, majd 1966-ban Vízaknára költözik, ahol nyugdíjas plébánosként él. Ott is halt meg, 1967. dec. 27-én.

107. Minier Albert Szépvízen született, 1914. május 1-én. A gimnáziumot Csíkszeredában, a teológiai tanulmányait Gyulafehérváron, a Hittudományi Főiskolán végezte. Pappá szentelve 1937. március 13-án. Szolgálati helyei: Kászonaltizen lelképásztor. A román iskolákba kényszerült magyar gyermekeket anyanyelvükön írásra-olvasásra tanította, ezért hadbírótság elé állították 11 hónapra elítéltek. Később Nagyszebenben a Szt. Teréz árvaház tanulmányi felügyelője. 1941: felfüggesztve. Jogi doktorátust szerzett a kolozsvári Egyetemen (1943).

A Romániai Magyar Irodalmi Lexikon arról is hírt ad, hogy a II. világháború után a Kolozsváron megjelenő *Világosság* napilap riportere és népnevelési szerkesztője (1945–1953). A Magyar Népi Szövetség felosz-

latása után üzemi jogtanácsos, közgazdász gondnok nyugdíjazásáig. Adatgyűjtéseivel Vámszer Géza munkatársaként a székelység életét és múltját vizsgálta, anyagából jelent meg a *Feljegyzések Orbán Balázsról* című összeállítása. Megjelent a *Hét* 1981/13-as számában. Írói neve *Bányász Albert*

108. Moldován Kajetán, 1773 (1781) Szamosújváron káplán. Meghalt 1808-ban.

109. Murád Antal, örmény szertartású. Kolozsváron (1774–1777) tanult. Szolgált: 1782: Erzsébetvároson káplán. Meghalt 1833. szept. 19-én, 79 éves korában.

Folytatjuk

Sas Péter

Az egykori kolozsvári minorita templom örmény síremlékei

Kiegészítés a füzetek májusi számának 23-25. oldalán megjelent *Sas Péter: A szépek temploma – az egykori kolozsvári minorita templom* (megjelent: Szabadság, 2012. március 1.) című cikkhez.

A kriptá azonosítható örmény síremlékei: Kápdebo Simonnak itt van gyenge teste / Kinek Mind Szent Hava tiz s Negy Napján este / Történt Ezer Hét Száz Kilentzven hatodban / Két észtdőt élvén, ez árnyék világban / Kápdebo Mihály volt Attya ki Nemzette / Hánkovits Mária e világra tette / Attya a ki őtet Most ide tette / Tsak Esztendeje hogy Párját elte-mette.

IHS / I[TT NYUGS]ZIK AZ URBAN / KAPDEBÓ ER'SÉBETH / A[SSZ]JONY. / SZÜLETETT. 1765be / MEG-~~NYUGOSZNAK~~ PORAI KOLOS, / VÁRI POLGÁR ÉS KERESKEDŐ N[AGYSÁGO]S / BOG



NAK / KI MEGHOLT ÉLETÉNEK 83dik ÉVÉ[BEN] / DECEM[BER] 27= 1841.

IHS / KOLOS-VÁRI KERESKE-DÓ / MÁSVILÁ-GI ANTALNAK / HAMVAI ITT NYUGOSZNAK / HAMVAI ITT NYUGOSZNAK / KIIS SZÜLETET

1811ben MEG-SZALPTTEMBER] 16kán. S ZIT NMDŐSZIK / LÁSZLÓ MÁRTONNAK / SZERETETT NEJE / VIKOL KATALIN / KIIS MEGHALT / 1849DIK ESZT AUGUSZTUS 29KÉN.

ITT NYUGSZIK KOLOZSVÁRI / KI-RÁLYI POSTAMESTER / BÓGDÁNISZÜLETETT 1791-BE MÁJUSHO: 17-KÉN/ MEG-HALT 1850 BE J HONBÁ KÉNS (Szabadság, III.1.)



lé leginkább a fejedelem árnyalakjának spirituális emléke való (aki egy ültő helyé-ben egy veder, azaz 12 liter bort megpörgette) asztalának gondviselője, felesége is, az igen jeles gazdasszony, Bornemisza Anna. Akinek szakácskönyve (Bor-nemisza Anna szakácskönyve) az Egy új főzésről való könyv, amelyet Keszei János írt 1680-ban, s a magyar gasztronómiai iro-dalom egyik alapműve. Mindkisztalára, udvarára a míg éle, a felesége visele gondot; ha még sokáig él vala felesége holta után, bizony még a sem marad vala mit egyék, mert ha valaki csak ebédre híttá is, tíz-tizenkét ház jobbá-gyokat kicsalt a kezéből. Az urak valami-re akarták, rá vették, nem is mene soha egy fejedelem alatt is annyi sok istentelenség véghez Erdélyben, mint az ő idejében, s ám el is veszték az országot az ő látysága mi-att” – ezt írja Cserei Mihály híres históri-

ájában. Mely munkában bizonyos elemek, így főképp „erős református érzelmek”, aztán „túlzó transzszilvanizmus” és Habs-burg-hűség „különösen vegyülnek” – mi-ként modern kutatói állítják. A fejedelem viszont, az ebesfalvi kastély régi gazdája, aki a bonmot szerint „papnak lett volna al-kalmatosabb, mint fejedelemnek” – mond Cserei, bár mások újabban akként beszél-nek róla, hogy „tudta, mit kellene tennie, de csak azt tette, amit tehetett” –, szóval a derék Apafi fejedelem Fogaras várában halt meg 1690-ben, Bornemisza Anna ha-lála után másfél esztendővel. Almakeré-ken, másik jószágán temették el, ahonnét 1909-ben a kolozsvári Farkas utcai temp-lomban helyezték örök nyugalomra. A fennmaradt ebesfalvi feljegyzések: az el-tűnt idő poézisei. (Magyar Nemzet 2012. jún. 16., Lugas)



Bálintné Kovács Júlia rovata

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (29. rész)

110. Novák Gergely (Der-Krikor Novákján), Novák Gerő 1848. okt. 29-én született. Pap-pá 1873-ban szentelték. Szamosújváron szolgált gimnáziumi tanár volt. (1893-ig). Meghalt 1898. június 24-én.



Novák Gerő

111. Novák Péter, örmény szertartású pap. Csíki Marcellel együtt Rómában a CGH (Collegicum Germanicum et Hungaricum) növendékeként tanult. 1769-ben a szamosújvári keresztelési anyaköny-

vi kivonat II. kötete 368. lapján Der-Bedrosz Novakjanként írta a nevét. Valószínű 1773–1781 között volt Rómában. Szongott csak annyit írt róla, hogy „1794- itt helyben a szent-rózsafüzér-egyletnek káplánja.” Meghalt 1807. május 25-én, Szamosújváron.

112. Oxendi Vártán, örmény szertartású pap. 1700–1708 között Ebesfalván, a későbbi Erzsébetvároson volt plébános. Ő volt az első lelkésze az itt élő közösségnek. Avedik Lukács így ír róla: „Oxendi Vártán, ki 1700. aug. 10-én Jassyból, Moldova fővárosából jött hozzánk, de a lelkészi hivatal vezetésére képtelen lévén, másrésről a zavar-

gó közgyi állapotok miatt is 1708-ban elhagyta Ebesfalvát és visszatért régi otthonába 1708-ban.”

113. Ötves Bogdán, örmény szertartású pap. Szolgált az 1815–1832 közötti időszakban egy ideig Erzsébetvároson mint káplán. Avedik Lukács említést tesz egy korábbi időből bizonyos **Ötves János** nevű szolgalattevőről is, mint stóla illetményt nem élvező segédlelkészről.

114. Pap Tódor (Tivadar?), örmény szertartású pap. Szamosújváron született 1821. május 31-én. Pappá szentelték 1846. szeptember 17-én. Először Szamosújváron szolgált, mint káplán, 1847. március 2-án a



Keresztelési anyakönyvben így írta a nevet: Der-Toder Popján, de Szongott megjegyzi, hogy ugyanazon kötetben 6 lappal később már „Der-Toder Álexszáján”. Ez helyesebb – írja – mert a Pap csak a Dernek a magyar fordítása, holott a család őse így írta a nevet: „Álekszá Der-Kirkoján,” magyarul Pap-Gergely Áleksza (Elek). Szamosújvári szolgálata idején még változtatott egy kicsit aláírásán, mert 1860-ban már két pé és hosszú ó is van benne, végül a fényképe alá már Tivadar került a Tódor helyébe, de lehet, hogy ez már nem az ő döntése volt.

Garda Dezsőtől tudjuk, hogy Papp Tódor plébános Szamosújvárról érkezett Szépvízre. Csendes, szelíd természetű pap volt, aki 1860-tól 1872-ig irányította az egyházközséget. Őt követte Fáraó Simon, aki 1872-től 1915-ig tevékenykedett. Ő ugyancsak Szamosújvárról érkezett a nyugalomba vonuló Papp Tódor utódaként.

Ferenczi Sándor a szócikkét így fejezi be, magyarázván a név mellé írott kérdőjelet: „Valószínű azonos azzal a Pap Tivadarral, aki nyugdíjas szépvízi plébánosként 1901. március 25-én meghal.”

115. Pápai Márton, örmény szertartású pap. Szolgált 1773: Erzsébetvároson mint káplán. Avedik Lukács megemlíti, hogy **Pápay** (sic!) **Márton** stolaris segédlelkészként egyszersmint egyházkürelti jegyző is volt. Ferenczi szerint 1793: Gyergyószentmiklóson plébános, 1795: tiszteletbeli kanonok. Meghalt 1800. augusztus 26-án. A továbbiakban Garda Dezsőtől idézek ugyanarról a személyről. **Dr. Pápai (Popoj) Vártán** (1792–1800). Mint apostoli misszionáriust gróf Batthyány Ignác püspök nevezte ki Gyergyószentmiklósi plébánosnak 1792. október 28-án. A buzgó, jólelkű, tudós pap azonban nem érezte jól magát Gyergyószentmiklóson, és már a halottak napja után hazatért Erzsébetvárosra. Püspöki felszólításra 1793. január 24-én plébános tisztségét újra elfoglalta. Az Apostoli Szent Szék 1794-ben Belgrádba küldte, hogy az ottani ortodox örményeket térítse örmény katolikus hitre. Visszatérésekor kanonoknak nevezték ki.

116. Pápai (Popoi v. Popai) József, örmény szertartású pap. 1788. november 19-én született. Pappá 1812. április 23-án szentelték. Erzsébetvároson először tanár, majd 1818: káplán és Marosvásárhelyen tanár. Garda Dezső kutatásai alapján úgy tudjuk, hogy 1825. október 10-én Erzsébetvárosról jött Gyergyószentmiklósról, ahol kezdetben, mint káplán tevékenykedett. Egy esztendő múlva a helyi közösség plébánosa lesz. Innen 1828-ban Erzsébetvárosra telepedett, ahol csupán 1832-ben választották plébánossá. 1838-ban főesperesi kinevezést kapott, és 1856-ig szolgálta az erzsébetvárosi közösséget. Avedik Lukácsból idézek: „Pópoi (sic!) József e népszerű pap a meg-

testesült jó szív, előbb gyergyószentmiklósi segédlelkész volt.(...) A szabadságharc ideje alatt a város mentő angyalaként szerepelt. Az érkező muszkasereget a béke keresztjé-

vel fogadta, és a hozzámekülőket saját élete kockáztatásával elrejtette. Meghalt 1856. április 12-én, hívei őszinte fájdalomra.”

Folytatjuk



Öröm és áhítat

Kettős KERESZTEŐ az Örmény Katolikus Templomban

Közösségünk két kis új taggal gyarapodott. Június harmadikán *dr. Balla Pál Dániel* és *Balla Melinda* kérték a Kereszttség szent-ségét gyermekeik *Sarolt Kincsó* és *Tímea Kerka* számára.

A Keresztelési fogadalom után *Fülöp Ákos atya* az örmény mives réz keresztelő kút fö-lött keresztvízzel öntötte le a két kislány fejét, ezáltal megszabadítva lelküket az erede-ti bűn fogságából. Míg a négy éves *Sarolt* együtt mondta a Miatyánkot kereszt-szülei-vel és maga tartotta oda fejcsékjét a kereszt-víz alá, addig *Kerka* türelmesen várt sorára, majd a keresztvíz alatt felhangzott a gyer-meksírás ismert kedves hangja. Az Örök Vi-lágosság fényes szímbi *Ángyalkák* az lángjai hamar meggyújtották a hátrókék kislányát a tette ünnepnévessé.



Előttérben a szülők és a kereszt-szülők

a Szentháromság vasárnapján tartott szent-misé. Templomunkban Szilvay Ingrid elő-adásában gyönyörűen szárnyalt a *Hájr mehr* dallama.

Bizony jó lenne, ha évközi vasárnapjain-kon lennének ministránsok, mint ahogy ek-kor Balla Csanád olvasta a szentleckét és Balla Kálmán volt a szertartásvezető. *Örmény Nemzetiségi Önkormányzat* képviselői örömmel járultak hoz-zá e hitéleti rendezvényhez. Szűcs Enikő az oltárt díszítette, Bójtösné Opra Györgyi az Agapéről gondoskodott, Sasvári-Merza Krisztina a kihagyhatatlan Alfízzal a ven-dégek kalauzolásában segített. Szükség is volt rá, mert sokan először jártak a Világo-sító szent Gergely plébánián. Zakariás Antal Dirán gondnoksági vezető jóvoltából a Nagyváradról, Szatmárnémetiből, Marosvásárhelyről érkezett vendégeink megtekint-hették az Örmény Muzeális Gyűjtemény rit-ka szép tárgyait, örménységünk dokumentá-cióit. *Gyökerek Kulturális Egyesület* meghitt, családias közösségi életet teremt a magyarországi örmények számára. Együvé tartozásunk jele a nemzetiségünk-ben megélt hitélet is. A keresztelő maradan-dó élménye megújít hitünkben minket is! És hisszük, hogy a szertartáson résztvevő gyermekek sem fogják soha elfelejténi *Mária* a Budavári Örmény Önkormányzat elnöke

Bálintné Kovács Júlia rovata

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (30. rész)

117. Patrubán István, örmény szertartású. Szolgált 1806-ban Székelyudvarhelyen, mint tanár, majd 1810-től Erzsébetvároson káplán, Ávedik Lukács Patrubáynak is írja a nevét, és megjegyzi, hogy Kabdebó János plébános mellett volt segédlelkész, amikor is a Kabdebó által létesített szegényalapra 200 Rforintot adományozott.

Csikszépvízen 1814-től Pátrubán István (Antalé), Ájdenián Nerszesz átmenetileg helyettesít (1822 októberéig), olvasható Bogos Mária könyvében, de Ferenczi Sándor szerint 1815: Szépvízen plébános. Erzsébetvároson halt meg, 1823. május 23-án.

118. Patrubán v. Pátrubány Antal, örmény szertartású. Már az 1734-ben plébánossá választott Dániel Mihály idejében szolgált segédlelkészként Erzsébetvároson, majd Ferenczi szerint 1773-tól Gyergyószentmiklóson plébános, majd 1788-tól tiszteletbeli kanonok. Garda Dezső pontosan dokumentált könyvében viszont ez olvasható: Dr. Patrubány Antal (1766–1790). Huszonnégy évig vezette a gyergyószentmiklósi egyházközséget az itt élő örménység megalapozására.

Ávedik Lukács írja, hogy Erzsébetvároson Karácsonyi Ker. János munkássága idején épült fel a nagytemplom – 1766. július 22-én tették le az alapkövét, és „1791-ben püspökével együtt habár hordszéken elmondhatta utolsó sz. miséjét, mert... 1791. augusztus 17-én megszűnt élni.” Hosszas betegeskedése idején őt Patrubány Antal helyettesítette. Közben sok időt szentelt a tudományoknak, „több mint 1500 könyvet hagyott hátra, mi által a plébánia könyvtára

alapját megvetette, mely jelenleg 2200 darab művet számlál.”

Karácsoni Ker. János után Erzsébetváros közönsége két pártra szakadt, többen Csiki Marcellt, de az érdemek tisztelői Patrubány Antalt kívánták lelkészüknek. A főpásztor a második helyre választott Pátrubány Antal gyergyószentmiklósi plébánost, mint a ki huzamos időn át bölcsen kormányozta ezen egyház ügyeit, 1791. okt. 25-én kinevezte Erzsébetváros plébánosává és kerületi főesperesévé”.

Érdeemes megtudni, hogy mi minden volt lehetséges több mint 200 éve, tehát tovább idézek Ávedik Lukács könyvéből.

„... azonban a nyugtalankodó elégtületlenek semmiképpen sem akarták őt elismerni és befogadni, azért a püspök vármegyénktől karhatalmat kért, és csak gr. Haller Gábor Küküllő megyei főispán erélye egyenlítette ki a nehézségeket, hosszas ellenállás után választott plébánosát a közönség befogadta, kit nemsokára a püspök címzetes kanonoksággal is felékesített”.

119. Petri Antal, örmény szertartású. Kolozsváron és Gyulafehérváron (1765, 1766) tanult. Szolgált 1773: Szépvízen plébános. Meghalt 1774. március 22-én.

Bogos Mária megjegyzi, hogy 1770-től 1744-ig végezte Szépvízen az anyakönyvezést.

120. Petrovics v. Petrovits Antal, örmény szertartású. Született 1788. január 5.

Pappá szentelve 1812. április 12-én. Szolgált 1826: Erzsébetvároson káplán, 1844: Szépvízen plébános. Meghalt 1860. február 21-én.

Tibornéval). Jutka mögött Duducz Rózi, mellette Tellmann József, majd Duducz Margit, Duducz János és végül, de nem utolsó sorban Duducz Ilonka, a szamosújvári műkedvelő színházas ál-landó, „örökös” első számú szereplője. A hatodik lány, Mária korán elhunyt.

Margit – aki szintén sokat szerepelt az Enyedi Sándor vezet-te műkedvelő színház-szó csoportban – kénevezte leginkább az **Anyókkágy** jöttek sorban: Duducz Jenő, Gábor, István (Pista), Gerő, János, Kálmán.

Jenő az I. Világhá- *Duducz Margit* borúban odaveszett.

Mint kisfiú nagyon kedves, figyelmes, tisztelő volt, és amikor iskolából, vagy bár-



Az édesanya:
Duducz Izabella

Az Ő emlékére, és annak reményében, hogy Tellmann Jenőke is olyan helyes-rendes szófo- *Tellmann Jenő* gadó, tisztelettudó gyermek lesz, mint Duducz Jenőke volt, a nagybácsi becenevét is örökölte az unoka.



Folytatjuk

Bálintné Kovács Júlia rovata

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (31. rész)

121. Porumbi Antal, örmény szertartású. Gyulafehérváron (1768, 1769) és Kolozsváron tanult. Szolgált: 1779-től Erzsébetvárosban káplán. Meghalt 1790-ben.

Puskás Alajosról csak feltételezem az örmény gyökereket. Ditróban született, 1842. július 18-án. A gimnáziumot Csíksomlyón és Székelyudvarhelyen, teológiai tanulmányait Gyulafehérváron végezte. Pappá szentelve: 1867. aug. 15.

Szolgált: Baróton, Kapnyikbányán (1869) és Szászrégenben, mint káplán. 1871: Székelykálán, 1876: Jobbágyfalván, 1880 Bodoson, 1888: Tekerőpatakon plébános. Meghalt 1896. márc. 8-án.

122. Dr. Puskás Attila Marosvásárhelyen született, 1974. március 31-én. Teológiai tanulmányait Gyulafehérváron a Hittudományi Főiskolában, Rómában (1995–2003) a CGH növendéke-

honnan hazajött, soha nem mulasztott el kö-szönni: Csókolom Anyuka, csókolom Apuka, csókolom, csókolom...

Ráragadt a csó-csó b-

ként a PUG-n, (lic. theol.), és a Pontificio Collegio L. Armeno-n végezte. 2005: Budapesten a PPKE-en teológiai doktorátust szerez. Pappá Dr. Jakubinyi György érsek szentelte Baróton, 2001. július 1-én. Szolgált 2003: Gyergyószentmiklóson örmény szertartású plébános.

2003: a Romániai Örmény Katolikus Ordináriátus általános helynöke.

A következőkben **Garda Dezső** Gyergyószentmiklósról szóló könyvből idézek.

„2003 szeptemberében nevezték ki örmény plébánosnak Gyergyószentmiklósról a nagyon tehetséges Puskás Attilát. Puskás Attila 1974. március 31-én született Marosvásárhelyen. Igazi erdélyi szülött, olyan értelemben, hogy ereiben nem egy vér, hanem több vér keveredik: apai részről székely-sváb és az anyai ágról magyar-örmény vér. Általános iskolai tanulmányait Baróton és Brassóban, a középiskolát Brassóban végezte, ahol 1992-ben érettségizett. A gyulafehérvári Hittudományi Főiskolán három évet tanult, majd a Tanári Konferencia ajánlására Ft. Dr. Jakubinyi György római katolikus érsek Rómába küldte, hogy a Collegium Germanicum et Hungaricum növendékeként a Pápai Gergely Egyetemen folytassa teológiai tanulmányait. 1999-től Rómában a fundamentális teológiai tanszéken folytatta szakosodását, ahol a Kinyilatkoztatás és mai világ viszonyát vizsgálta. 2001-ben végzett a licenciátussal. Főpásztor, aki egyben örmény apostoli kormányzó, tudva örmény származásáról az erdélyi örmények lelki gondozására szánta, és ezért Óboldogsága XIX. Nerses Péter kilikiai



Dr. Puskás Attila

örmény katolikus pátriárka gondjaira bízta. 2001-től két éven át a római Leonianum örmény kollégium diákja volt, ahol örményül tanult és megismerte az örmény szertartást. A római Pápai Keleti Intézetben klasszikus örmény nyelvet és örmény történelmet tanult. A buda-

pesti Pázmány Péter Katolikus Egyetemen 2005-ben ledoktorált. Nyári vakációiban lehetősége nyílt felkeresni a libanoni és szíriai örményeket, megismerve a hazájuktól elszakadt, de hagyományait, nyelvüket, hitüket őrző közösségeket. Ez időben eljutott a jelenlegi Örményországba, a történelem során szűkre szabott őshazába.

2001. július 1-én szentelte pappá Ft. Dr. Jakubinyi György érsek, örmény apostoli kormányzó Msgr. Vartan Bogosian argentinai örmény katolikus érsek jelenlétében Baróton. Tanulmányai után a főpásztor Gyergyószentmiklósról helyezte a helyi, Erdélyben legnagyobb örmény közösség plébánosának és egyben kinevezte saját helynökének, megbízva az erdélyi örmény katolikusok lelki gondozásával.

Gyergyószentmiklóson az örmény közösség lelkesen fogadta az ifjú lelkészt, aki kezdetben a plébánia lakhatatlan állapotja miatt a római katolikus plébánián kapott otthont. Az örmény plébánián Ft. Fogolyán Miklós O. mech. szerzetespap távozása óta (1997) nem lakott senki. A római katolikus plébániáról próbálta saját plébániáját elindítani, amit kettős értelemben akart megvalósítani. Meggyőződése volt, hogy plébániaépület nem lehet élő kövek nélküli ház. Fontosnak tartotta a plébánia és a templom vonzób-

bá tételét az örmény katolikusok számára, de azt is, hogy minél többen megismerjék és megszeressék örmény gyökereiket és az örmény liturgiát.

A kis létszámú közösségre való tekintettel szervezte meg a plébániai életet. Az ifjúságot két csoportba osztotta: az *Örmény Törpikék* képezték a kisebb csoportját, akikkel az örmény szentmise megismertetése volt az elsődleges cél, ők voltak a ministránsok. A középiskolások csoportját a *Fárasztó Bandába* szervezte, ahol a gyökéresztést az örmény közösségbe tűzte ki célul. Számukra nyaranta a hívek, szülők és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület segítségével táborokat szervezett, ahol elmélyíthették a tanultakat és közösségesen is összeforrottak. A *Fiatalság Házasság Csoportja* az örmény liturgia, történelem kérdésein túl aktuális teológiai kérdésekkel foglalkozott, míg az *Őszi Napfény Csoport*, az idősebbek köre teológiai és vallási kérdéseket beszélt meg. Ennek a rétegpasztorációnak az volt a célja, hogy az örménység minden korosztályát megszólítsa és bevonja a közösség életébe.

A belső misszió mellett a közösségnek külső missziós feladata is volt. Romániai örmény helynékként rendszeresen látogatta az erzsébetvárosi, csíkszeredai, szamosújvári örmény katolikus közösségeket, ahová gyergyói örmény ministránsai és a búcsúünnepeken a kórus és az egyháztanács is elkísérték. 2004-ben Gyergyószentmiklóson kiadta a hívek használatára az örmény szentmise szövegét magyar nyelven, és ezt terjesztette el Erdély örmény katolikus közösségeiben. Az örmény mise és szertartások Erdélyben első alkalommal kerültek közel az örményül már nem beszélő, de ma-

gukat örmény származásúnak valló örmény katolikusokhoz.

A plébánián állandóan működő és annak hármass pillérét alkotó Örmény Egyháztanács Lázár Alfréd vezetése alatt, az örmény Oltáregylet özv. dr. Simon Istvánné vezetése alatt és az Örmény Kórus Fejér Antal karnagy vezetése alatt a pap állandó támasza és bátorítója volt. Az Egyháztanácsra elsődleges feladatként az egyházközség anyagi helyzetének javítása hárult. Az igencsak megnyirbált örmény vagyon a közösségi kasszában is éreztette hatását. A plébániát igen romos állapotban, a templomot hosszabb közösségi megnyilvánások számára használhatatlannak találta. A plébánia kertjében egy kívülről készült új ház várta, aminek jövője az Egyháztanács számára tisztázatlan volt. Először a plébánia fűtőhálózatának kiépítése és a templom rákapcsolása a városi új dűn kazán távfűtés-rendszerére volt a célja. Az anyagi fedezet hiányában és nem remélve a püspökség támogatásában sem, németországi barátaihoz fordult. A hívek lelkes anyagi támogatása mellett, ami összesen 2.000 Eurót jelentett, a Paderborni főegyházmege 5.000 Euró támogatást nyújtott Msgr. dr. Péter Schallenberg professzor és Msgr. Bruno Kresing prelátus támogatásával, amit még 5.000 Euró személyes adománnyal is felpótlottak.

A plébánia lakhatatlan állapotát a Limburgi Egyházmegyében is ismertette, ahonnan dr. Günther Geissl helynök jóvoltából 17.000 Eurót bocsátott az egyházközség rendelkezésére, amiből sikerült a plébánia műemlék-épületét kívül-belül felújítani. A rajnaparti Eltvile egyházközség, ahol a gyergyószentmiklósi lelkész nyaran-

ta kiegészített, 2.800 Eurót adományozott erre a célra. A munkálatok során a plébánia falain évszázados freskók kerültek elő, és végre méltó helyre kerültek az örmény könyvek, amelyek megmenekültek a kommunista rendszer megsemmisítő politikájától. A felújítási munkálatok 2004 februárjától július elejéig tartottak, amikor a megújult plébánia könyvtárral, tárgyalóteremmel, lakosz-

tállyal, vendégszobával, tiszta udvarral várta a vendégeket. Ugyanakkor az új épület egy részét is sikerült oly mértékben berendezni, hogy alkalmassá vált a szentmisék utáni találkozók megrendezésére. Ebben a munkában az Egyháztanács mellett az egész közösség kivette részét.”

Folytatjuk



Lukácsné Nagy Klára

Interjú Korbuly Gizellával

(Kolozsvár, 2006;

Rövidített, szerkesztett változatát készítette Bálintné Kovács Júlia)

Korbuly Gizella (a továbbiakban: K. G.)

– A lánykori nevem volt Korbuly Gizella. Az örmény nevem Akhrávián Gizelle. Az Akhráviánból lett Korbuly. És hogy lett Korbuly az Akhráviánból, hogy megtudjal valamit mégis belőle. Mikor jöttek Örmény-országból errefelé, először Moldvában álltak meg, és mikor Moldvában maradtak, ak-kor felvették a Korbuly nevet. Az Akhrávián az azt jelenti, hogy holló, románul „corbul”. Na, most, mikor mi átjöttünk, mert nem szereztek Moldovában, átjöttünk Erdélybe, ak-kor megvették az örmények azt a részt, ahol most Szamosújvár van és ott lett a város, az örmény város. Na, most, egy része a Korbulyokból Hollósy lett, amiből volt a Hollósy Kornélia, a „csalócsémé” Nagy Klára. A hollósyban lakunk Nagy Klára és a hollósyban lakunk én is.

K. G. – Na, a festő, az is abból az Akhráviánból származik. Amikor az örmények átjöttek, a mi családnak nagyobb vagyona volt, mint az Eszterházyaké, pedig

azok Eszterházyak voltak... Tehát nagyobb volt a vagyonuk és megvették sok mindent itten, egy része vett Székelyföldön, ha jól tudom, és egy része pedig Szamosújvárt ma-radt. Mi Szamosújvárt maradtunk. 1918-ig meg volt engedve az örmény iskola, ami Petru Maior lett, a gimnázium, az örmény gimnázium volt. Az iskola pedig örmény elemi iskola, de a románok, miután bejöttek, ezt be akarták tiltani. És hogy betiltották, akkor mit gondoltak az örmények, mit gondoltak magukban, csinálnak árvaházat és ahány gyermek örmény gyermek volt, azt összeszerezték, össz-szeszedték. Egyetlen egy volt, Péter Juci, aki árva volt. A többi egy. Neki. –*Három majdnem örmény volt, akiknek most van a szülői egyházközségük, akik hollósyban éltek, ami hollósyban volt, ami hollósyban volt 6-án, Naszódon.*

L. N. K. – Pontosan így van beírva.

K. G. – Úgy van beírva. Édesapám Korbuly Izsák.

mény ez, amit jó kihangsúlyozni és példának felmutatni.

A város két magyar műkedvelő egyesülete váltakozva rendez kultürestélyeket, és hoz ki darabokat.

A műkedvelők között a sokévi játék után már elsőrangú színészek is vannak,

akik mint „hivatásosok” is megállanak a helyüket.

Néhány nevet ide jegyzünk, mint akik a legtöbbet munkálkodnak a magyar kultúra érdekében. Íme: Szócs Béla, Gábor József, Dudutz Ilonka, Károly Juci, Begidsán Ferenc stb. *Folytatjuk*



Bálintné Kovács Júlia rovata

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (32. rész)

„A helynök-plébános (dr. Puskás Attila – BKJ.) második nagy célkitűzése az utoljára 106 évvel azelőtt felújított örmény katolikus műemléktemplom renoválása volt. A Műemlékvédelmi Hatóság engedélyével végzett munkára a pénzalapokat különböző helyekről sikerült megszerezni: a Paderborni Főegyházmegye 20.000 Eurót adományozott erre a célra. A németországi Kirche in Not segélyszervezet 8.000 eurós támogatást adott a terv megvalósítására. A Hargita Megye Tanácsa által kiírt pályázat sikeres elnyerésével 200 millió régi román lej, és a Román Kulturális Kultuszminisztériumától 100 millió régi román lej birtokába jutott az egyházközség. Ebből sikerült a templom külső falát és tornyát szakszerűen feljavítani és lefesteni, és a belső oldalfalakat is restaurálni. Egy gyergyói örmény kereskedő jóvoltából sikerült az összes templomi és plébániai csillárt és kegytárgyait kitisztíttatni. Ekkor került újra helyére a színezüst örökmécses is. A templom felújításának mun-

kálatai 2005 augusztusától december elejéig tartottak.

Az egyre inkább apadó külföldi segítség mellett, és a sikeres külföldi pályázatok után Gyulafehérvárra befizetendő tized rész miatt a közösségnek nehéz lett volna fenntartania a hatalmas plébániát és templomot, és továbbiakban is tartozni az állandóan javításra szoruló műemlék-épületeket. 2005-ben sikerült visszaszerezni a román államtól a kommunizmus elején államosított 17 ha. erdőt, aminek évi jövedelméből fenntartható az egyházi épületek folyamatos működése. Ezt segíti elő bizonyos épületrészek,

a már korábban birtokban lévő 7 ha. beltéri kaszáló bérbeadása.

Az örmény templom turisztikai jelentőségének tudatában az Egyháztanács és a plébános is fontosnak tartotta kiadványokat, reklámanyagot készíttetni a templomról. 2005-ben utónyomat formájában viszszerült a templomkertbe a kommunista rendszerben eltávolított 15 stációs fadombormű. A Mark House nyomdával együtt



kiadott egy művészettörténeti és történelmi háromnyelvű kiskalauzt *Az erdélyi örmények nyomában* címmel, melyben a gyergyói örmények mellett bemutatta a másik három történelmi örmény közösséget.

Számos belföldi és külföldi előadása volt, cikkei jelentek meg az örményekről. A látszólag, kívülről sikeres lelkipásztor úgy érezte, hogy belső, lelki élete nem felel meg annak, amit a Katolikus Egyház papjaitól elvár. 2006. április 1-én Tamás József római katolikus segédpüspök, majd 2-án az Egyháztanács és Oltáregylet előtt bejelentette lemondását.

Papi szolgálatát megszakította.

Marosvásárhelyre költözött, ahol megszűnt és tovább folytatja működését az örmény kultúra terjesztésében, közösségszervezésben.

„Bemutatóhoz közeledik *Székelty János: HUGENOTTÁK* című drámájának próbafo-

lyamata a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulatának színrevitelében.

A hugenották üldözéséhez, az 1762-es történelmi momentumhoz kötődő cselekmény szellemi történeti megvilágításához az előadás rendezője, Szélyes Ferenc meghívottak segítségét is kérte. *Dr. Puskás Attila, a marosvásárhelyi Bolyai Farkas Elméleti Líceum latin és vallástörténet tanára*, Gáll József, a Református Kollégium iskolalelkésze, bibliaismeret tanár és Kovács András Ferenc, Kossuth díjas költő, a Látó Szépirodalmi Folyóirat főszerkesztője – mint vendégek, valamint az előadás alkotói egy értelmező próba keretében értekeztek-társalogtak a korszak történelméről, a protestantizmus kialakulásának motívációjáról, a hit és a hatalom viszonyáról.”

(*Kiss Éva Evelin irodalmi titkár, 2011. november 16-án közölte a mediatica.ro oldalain*)

Folytatjuk



Öseinket országába befogadó erdélyi fejedelmre emlékezünk

Czirják Árpád

Erdélyország haldoklása

A folyton háborút viselő erdélyi fejedelmek sorában az utolsó, I. Apafi Mihály különös politikusként volt. Papnak lett volna alkalmasabb, mintsem fejedelemnek – vélekedtek kortársai. Nem szellemi képességei predestinálták a magas tisztásra, a fejedelemséget a véletlenek köszönhette. Uralkodása alatt az egykori „aranykor” fénye már kihunyt, hírneve megkopott. Kicsinyes udvari élet, pletyka, asszonybefolyás, alaptalan gyanakvás lett a fejedelemség mindennapi életének jellemzője. Gyakorlatilag felesége és a kancellár kormány-

zott, a fejedelem a két nagyhatalom közötti egyensúlypolitika módozatairól elmélkedett.

Erdély a korábbi fejedelmek uralkodása alatt még élénk összeköttetésben állt Európa valamennyi országával, Apafi trónra lépésével viszont visszacsúszott egy provincia szintjére. Alig két évtizeddel a török uralom bukása előtt, a török hatalom elérte legnagyobb magyarországi terjeszkedését, ami a fejedelem uralkodását még inkább beárnyékolta.

Az újabb történeti értékelés Apafi hiányosságai mellett több pozitív vonását

Antal Dániel (Szatmár, 1901. június 20. – Kolozsvár, 1972. február 22.) magyar mezőgazdasági szakíró és emlékiratok szerzője. Gazdamérnöki tanulmányait Debre-cenben végezte. 1938 és 1949 között az EMGE vándoroktatója, felügyelője, végül igazgatója. 1944 őszén Szamos me-gye alispánja, 1946-tól az MNSZ egyik országos alelnöke. Számos gyakorla-ti kézikönyvet adott ki a növény- és gyü-mölcsstermesztés tárgyköréből, ezek kö-zül jelentősek: *Mezőgazdasági termények és termékek tárolása* (László Gáborral,

1955; bővített 2. kiadás 1961). *A cukor-répa termesztése és magtermesztése* (társ-szerzőkkel, 1957; 2. kiadás 1959); *Szán-tóföldi növénytermesztés* (Erdélyi István, Mózes Pál, Nagy Zoltán, Sebők M. Péter társszerzőkkel, 1957). Emlékirata *Család és szolgálat* címmel jelent meg (Balogh Edgár bevezetőjével, 1971), egy családja múltjából vett történelmi elbeszélését halála után Kassay Miklós rendezte sajtó alá (*Antal Márton indulása*, 1976).

A Wikipédiából kiegészítette
Bálintné Kovács Júlia

Bálintné Kovács Júlia rovata

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (33. rész)

Ft., Msgr., dr. Czirják Árpád Ferenc
pápai prelátus, nyug. plébános



Vízözön, vérözön

Petőfi intelme mindmáig időszerű: „Habár fölül a gálya, / S alul a víznek árja, / Azért a víz az úr!”

Emléksziünk jó néhány árvízre, a kiáradt folyók szörnyű pusztításaira. A folyók mentén lakók gyakran visszaidézik élményeiket: hogyan emelkedett óráról órára a víz, hogyan erősítették az elázott partokat, hogyan menekült a lakosság, mi minden veszett el, ment tönkre.

A Bibliában még ezeknél az áradásoknál is nagyobb katasztrófáról olvashatunk. A vízözönben minden élőlény elpusztult, csak a Noé bárkájára felkapaszkodók maradtak életben. A világ valamennyi népének hagyományában megmaradt a vízözön emléke. A Biblia nem mesét mond, legfeljebb meseszerűen mondja el a történeteket. Mint tudjuk, az Úr kijelentette, hogy a vízözönhöz hasonló világméretű katasztrófa nem lesz többé, de azt nem ígérte, hogy helyenként és időnként árvizek, belvizek nem veszélyeztetik az emberek életét.

A vízözönnél félelmetesebb a vérözön, ami most árasztja el az emberiség óshazáját, a Tigris és az Eufrátesz vidékét, Irak területét. A világ karba tett kézzel nézi, hogy Amerika, a világrendőr szerepében tetszelgő szuperhatalom, hogyan bombázza a szuverén ország városait, gyilkolja azoknak védtelen polgárait. És mindez a demokrácia égisze alatt törté-

nik. Mindenáron fel kell szabadítani az elnyomott iraki népet, még akkor is, ha az nem akar felszabadulni – hangzik a harcias jelszó. Irak nem akar felszabadulni, mert tudja, hogy a politikai diktatúrát a gazdasági elnyomás követi.

A politika, a tőke és a fegyver szövetséget kötött. A világhatalom egyik arca vonzó, mögötte a parlamentáris demokrácia látható, a népküldöttek hozzák a törvényeket, a kormány pedig végrehajtja azokat. Ez a leváltható hatalom időről időre megméretetik, és ha a polgárok könnyűnek találják, leválthatják, a kormányt megújíthatják.

Van egy leválthatatlan, megváltoztathatatlan hatalom is, amit a nemzetközi pénzligarchia, a tőke, a világ monetáris vezérkara személyesít meg. Ez a hatalom nem ismer se Istent, se embert, saját érdekén kívül más szempontokról hallani sem akar. Kíméletlenül szétveri a szellemi értékeket, a hagyományt, az erre épülő nemzettudatot. Semmibe veszi a hitet, az erkölcsöt, a szolidaritást, mindazt, ami értelmet és tartalmat ad az életnek.

A tömegkommunikációs média a leválthatatlan hatalom szolgálatába szegődik, azt a sípot fújja, amelyet szájába adnak. Most, az iraki háború idején is a nap huszonnégy órájában azt szajkózza, hogy az arab ország megszállása indokolt, jogos, a terrorizmust fel kell végre számolni. Ráadásul Amerika még azt is el akarja hitetni a tömegekkel, hogy az elnyomó hatalmat humanitárius szempontok vezérlik, hisz minél kevesebb vérvesztéssel elhajtja a nagy „műtétet” elvégezni.

Ne álljunk meg a vérben úszó ország hátánál, menjünk tovább, egészen az Ararát hegyéig, ahol a hagyomány szerint Noé bárkája a vízözön után kikötött. Alig száz évvel ezelőtt itt is vérözön hömpölygött, Musza Dagh negyven napja alatt az örmények százezreit gyilkolták le a törökök. December 6-án Erdély örmény szülöttjének emléke indítson az örmény nép tragédiája iránti

együttérzésre. Jó lenne, ha az Úr ismét szólna, korábbi kinyilatkoztatását kiegészítené, mondván: nem lesz többé vérözön.

Fogolyán András Vilmos, Andreas Phokolean mechtarista szerzetes, magyar művek örmény fordítója 1916. december 6-án született Sepsiszentgyörgyön. A mechtarista szerzetesrend célja a katolikus vallás terjesztése és ápolása az örmények között, főképpen az ifjúság nevelése és a jó sajtó terjesztése által. Számos örmény kéziratot gyűjtöttek össze, és saját nyomdájukban számos örmény könyvet adtak ki. Érdemeik elismerésül VII. Pius pápa a rend általános apátjának érseki címet adott. Fogolyán András Vilmos a velencei mechtarista szemináriumban, majd a római bencés egyetemen tanult. Élete nagyobbik részét a velencei San Lazzaro-sziget mechtarista kolostorában töltötte. 1946-tól a Mechtarista Család című lapot szerkesztette, később Örmény család címmel. Az Egri csillagok (1962), Az ember tragédiája (1966) és A Pál utcai fiúk örmény fordítója volt. 1976. május 3-án hunyt el Velencében.

Álom és valóság

Gyertyánffy István bizonyára örült, hogy az angyal hozta őt. Karácsony napján született és nem bántotta, ha születése napján még hozzátartozói is többet gondoltak a betlehemi újszülöttré, mint őreá.

Ki tudná megmondani, hogy hány erdőt vágnak ki világszerte karácsony megünnepléséhez. A zöldek pártjának egyik elfogult szónoka a karácsonyt a természet nagypéntekének nevezte. A fa a karácsonynak is, a nagypénteknek is szimbóluma. Az élő és a holt fa a Megváltó életének kezdetét és végét mutatja.

Az evangélisták híradása színes, fényárban úszó karácsonyfára emlékeztet, mese-szerű keretbe csomagolja a megtestesülési valóságát. Amikor mennyei fényről, az égen

feltűnő csillagról, az angyalok énekéről halunk, már-már az az érzésünk, hogy meseországba tévedtünk.

Megcsodáljuk a feldíszített fenyőt, magunkba szívjuk a gyanta illatát, és nem is gondolunk arra, hogy a levágott fenyő helyén a lenyesett, pusztulásra ítélt csonk maradt. A gyökér nélküli fa rövid idő alatt elszárad. A karácsonynak nem a feldíszített fa, az alatta elhelyezett ajándékok, az ünnepi vacsora ad értelmet, tartalmat, hanem a megtestesülés misztériumára való emlékezés. A hit nélküli karácsony olyan, mint a karácsonyfa, egy ideig csillog-villog, aztán elszárad, majd kidobják. Csak emléke maradt. Karácsony nem emlék, karácsony élő valóság.

Jézus születése világra szóló esemény. Ami azelőtt történt, csak előkészület volt, ami utána, belőle él. Minden karácsonyi ajándék Isten legnagyobb ajándékára utal, amelyet Jézus Krisztusban kaptunk. Krisztust a szeretet hozta le a földre, minket a szeretet emel a mennybe. Ki tudja felfogni, kimondani a titkot, hogy mit jelent: a Teremtő teremtménnyé, a végtelen végessé, a halhatatlan halandóvá lett Krisztusban.

Istent soha senki nem látta, nem is láthatta, mert a végtelen Istent a véges ember érzékszerveivel fel nem foghatja. De Krisztust kortársai láthatták, hallhatták, jelenlétét megtapasztalhatták. A látható alakban megjelenő Jézus a láthatatlan Istent nyilatkoztatta ki a világnak. Karácsony felvillanó fény, bepillantást enged Isten titkainak mélységébe. Az Ige testté lett és közöttünk lakozott - mondja az evangélista. Krisztusban az emberi természet nem valamiféle színházi ruha, amire a szerep végeztével nincs többé szükség. Őbenne visszavonhatatlanul megvalósult az ősi vágy és ígéret: Isten velünk, közöttünk, bennünk lakó Isten lett. Kilépett az örökkévalóságból, a tér és az idő korlátaiban sorsközösséget vállalt az emberrel.

A mennyei sereg a megdicsőült világ hódolatát zengte: Dicsőség a magasságban Istennek! De Isten karácsony éjszakáján lemondott a dicsőségről, megalázta magát a betlehemi istállóig, a Golgota szegényfájáig, a keresztre. Isten lemondott a dicsőségről, hogy az embert megváltsa, üdvözítse, megdicsőítse, az ember viszont dicsőségre vágyik.

Az Apostol el akarja oszlatni kételyeinket, nehogy a karácsonyi esemény a szemfényvesztés vádjába keveredjék. Ezért írja: „Amit láttunk, amit hallottunk, amit kezünkkel tapintottunk, az élet igéjét hirdetjük nektek.” Jézus nemcsak Tamásnak, de minden követőjének mondja: Ne légy hitetlen, hanem hívő! Isten mindent megtett, hogy kételyeinket elűzze. Többet már az Isten sem tehet az emberért.

Gyertyánffy István tanár, pedagógiai író 1834. december 25-én született Tibódon. 1869-ig tanár a székelyudvarhelyi gimnáziumban. Ekkor a svájci tanítóképzők tanulmányozása végett Svájcba utazott. 1870-ben a székelykeresztúri, 1873-ban a budai tanítóképző igazgatója. Vezetése alatt az intézmény polgári iskolai képzővel gyakorló polgári iskolával és tanítóképző-tanárképzővel bővült. 1878-tól az Országos Közoktatási Tanács tagja. Több nevelésügyi lapot szerkesztett. Főbb munkái: Jelentés a székely-keresztúri állami tanító képezde első, azaz 1870–71 tanévéről... Emlékirat a m. kir. tanítóképezdek reformja ügyében (Székelyudvarhely, 1872); Az ellenzéki szellem az iskolában (Budapest, 1876); A tanítóképző intézeti tanárok képzésének és képesítésének kérdése (Budapest, 1898); Az országos Tanszermúzeumról és Pedagógiai Könyvtárról (Budapest, 1923). Budapesten hunyt el 1930. augusztus 2-án.

(„Erdélyi Magyar Breviárium” III. kötet, 2008) *Folytatjuk*

Bálintné Kovács Júlia rovata

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (34. rész)

„Népmegszolgálata ott, és úgy, ahogy és ahol lehet” – Puskás Lajos: Önéletrajz

Akiről a következőkben írok nem volt felszentelt pap, de ha a **Magyar Katolikus Lexikon** érdemesnek tartotta, hogy ismeresse munkásságát, én örömmel átveszem az ott megjelent szócikket (a rövidítéseket a könnyebb megértés végett feloldva), annál is inkább mert az ő örmény gyökerei bizonyítottak. A Füzetek hasábjain korábban már írtunk Róla.

„Puskás Lajos, ditrói (Gyergyóalfalu, Csík vm., 1901. máj. 22. – Kolozsvár, 1982. ápr. 10.): gimnáziumi tanár. – Árvaházban is nevelkedett. 1913: a család Nagyszebenbe költözött, – a gimn. 1. osztályát a debreceni piarista gimnáziumban a Tanítói Árvaház növendékeként végezte, ahol tornaórán a korlátról a hátára esett, csigolyája eltört. Feküdt gipszben, majd acélfűzőben, hátgerince alsó csigolyái meggömbültek. A II. osztályt Székelyudvarhelyt magántanulónként végezte, majd a három nyelvű Nagyszebenben tanult tovább, osztályából egyedül érettségizett jelesen. 1920: Ditróban telepedett le; Budapesten a Pázmány Péter Tudomány Egyetem hallgatója s az Országos Menekültügyi Hivatalban tisztviselő,



Puskás Lajos

lő, majd házitanító. 1923: anyja halálakor hazatért, a bukaresti egyetemen latin-történelem szakos tanári oklevelet szerzett. 1924. X: első magyar hallgatóként történelemből „cum laude” oklevelet kapott (dolgozata: „I. és II. Rákóczi György kapcsolatai a rumén fejedelmekkel”). A székelyudvarhelyi református kollégium tanáraként irodalmi harcok kezdett Nicolae Iorga prof-ral, aki azt állította, hogy a székelyek elmagyarosított oláhok. 1925: a kolozsvári piarista gimnázium latin-történelem és alkotmánytan tanára, a cserkészlet újjászervezőjeként cserkészparancsnok. Az ifjúsági könyvtár óra, a segítőegylet vezetője, az intézeti szövetkezet igazgatója. 1933. VIII. 1–15.: részt vett a Gödöllői Cserkész Világtalálkozón. 1940–44(?): Észak-Erdély cserkészeinek főparancsnoka. Az 1930-as években Márton Áronnal az egyetemi hallgatókat szervezte. Megalapították az Alfa Szövetkezetet, mely diákösszejöveleket, segélyakciókat, bálakat szervezett, a népviseletet és népművészetet ápolta azzal is, hogy a bálon népviseletben v. népi szövetből készült ruhában lehetett megjelenni. 1940 ősztől a kolozsvári Gábor Áron Diákotthon igazgatója. Megszervezte Kolozsvárt a *Tíz*es szervezetet

(minden 10. családnak volt egy felelőse, aki gondoskodott a segítségnyújtásról és kapcsolatot tartott a város vezetőségével; ezt 1945 után „kémszervezetnek” minősítették). 1945: a „purifikáló” bizottság eltiltotta a tanítástól, de a piarista gimnáziumban tovább tanított. 1947. V. 5–X. 2.: Szamosújváron raboskodott, börtönnaplóját kicsempészte.”

Az alábbi szöveget a Wikipédiából vettem át:

„1947 májusában letartóztatták. Közel fél évig (május 5. – október 3.) bírói ítélet nélkül – sok száz erdélyi magyar értelmiségivel együtt – Szamosújváron raboskodott.

Szabadulását követően nem kapta vissza kolozsvári tanári állását. Ezért Márton Áron püspök Gyulafehérvárra hívta, ahol a Majláth Gimnáziumban tanított 1947–48-ban. Ettől a tanévtől kezdve Kisbácson, majd Kolozsváron általános iskolákban engedélyezték számára a tanítást. 1958-ban kényszernyugdíjazták. 1960-ban megfosztották az 1944 előtti szolgálati éveinek elismerésétől. Vagyis nyugdíjába csak a rendszerváltozást követő tizenhárom évet számították be, ami drasztikus nyugdíjsökkentéssel járt. 1959-ben letartóztatták két felnőtt fiát, az 1956-os eseményekkel kapcsolatos rendszerellenes tevékenység vádjával. (Puskás) Attilát húsz, Csabát tizennyolc év kényszermunkára ítélte a kolozsvári katonai bíróság.

1964-ben a két fiú közkegyelemmel szabadult, Puskás Lajos pedig ugyanebben az évben visszakapta korábban elvett szolgálati éveit. Ezután már komoly re-

torzió nem érte, de a román titkosszolgálat, a Securitate, egészen élete végéig szigorú megfigyelés alatt tartotta. Nyugdíjas éveiben belefogott a csángókra vonatkozó dokumentumok gyűjtésébe. A moldvai magyarok számára segélyakciót is indított. Domokos Pál Péterrel és más néprajzi gyűjtőkkel hat alkalommal ment a csángók közé hangfelvételeket, fényképeket gyűjteni.

1971 és 1974 között helyettes tanári állást töltött be több kolozsvári iskolában. 1975-ben rendezte a kolozsvári katolikus plébánia valamint az akkori 11-es számú Vegyes Líceum (ma Báthory István Elméleti Líceum) levéltárát, majd 1975–77-ben rendes alkalmazottként a gyulafehérvári püspökségi levéltárát.

1982. április 10-én hunyt el Kolozsváron. Sírját a Házsongárdi temető őrzi. Kívánságához híven családja a sírkőn cserkészliliomot faragtatott Kósa-Huba Ferenc szobrásszal.

Önéletrajzából részletek jelentek meg a Romániai Magyar Szóban *Börtönnapló* – Szamosújvár, 1947 címmel. 2000. február 9-26. között, majd Vincze Gábor bevezetőjével a Korunkban (1990/2; 1996/4).

Végül a *Börtönnapló* megjelent Puskás Lajos: *Más jövőt álmodtam* címmel Puskás Attila szerkesztésében, dokumentumokkal kiegészítve a Charta kiadónál, Sepsiszentgyörgy, 2008. (A teljes kéziratos önéletrajz megtalálható többek között a SZTE Társadalomelméleti és Kortörténeti Gyűjteményében és a kolozsvári Jakabffy Elemér Alapítvány Könyvtárában).

Folytatjuk

„Nemzetünknek mindig az volt egyik legnagyobb hibája, hogy vagy nem bízott magában, vagy elbízta magát.”

gróf Széchenyi István

Bálintné Kovács Júlia rovata

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (35. rész)

123. Rác Mihály, örmény szertartású. 1802. szept. 29-én született, 1828-ban szentelték pappá. Latin szertartású volt. Szolgált: Erzsébetvároson, mint káplán, 1850-től Nagyszébenben, mint tanár, majd lemondott, és ismét Erzsébetvároson volt káplán. Ott is halt meg 1853. február 8-án.

124. Sáhín Bertalan, örmény szert. adminisztrátor. Apost. "ad nutum S. Sedis". Kinevezését (1971. nov. 30.) nem kézbesítették és nem hajtották végre. Szamosújváron született 1903. április 28-án. A gimnáziumot Szamosújváron és Désen, teológiai tanulmányait Gyulafehérváron, a Hittudományi Főiskolán végezte. Pappá szentelték Bécsben, 1928. október 14-én. Szolgált: 1929: Szamosújváron káplán, 1934: Erzsébetvároson, 1960: Gyergyószentmiklóson örmény szertartású plébános, 1971: pápai prelátus. Meghalt: Gyergyószentmiklóson, 1974. május 5-én. Sírja az örmény katolikus temetőben van.

125. Sárga Joachim (Jonatán), Kolozsváron tanult (1771–1776) között a Jezsuita Gimnáziumk és Akadémián. Szolgált Szamosújváron, mint káplán 1779 (1781)-ben. Szongott szerint Der-Ovágim Sárgái 1778-ban szolgált Szamosújváron, ahol az év november 20-án keresztelést jegyzett be az anyakönyv II. kötetének 501. lapjára. Azt is feljegyzi, hogy „1784. augusztus havában megőrült, azért a püspök rendelkezéjére, ki nemcsak a várost, hanem a helybeli örmény pap-ság véleményét is kikérte, – egy zárdába vitetett. Itt élte le életének hátralévő napjait.” Szárhegyen halt meg, 1791. december 21-én.

126. Sáska Jenő Ditróban született 1947. júl. 22-én, meghalt Kolozsváron, a kórházban, 1998. okt. 20-án. Örmény katolikus plébános. – Örmény családban született, de a latin szertartásban kereszteltek. 1961: Gyulafehérvárt a kántoriskolában, majd a teológiai főiskolán tanult. 1971. április 18-án szentelték erdélyi egyházmegyes pappá. Szolgált: 1971: Gödemesterháza káplán. Az örmény szertartást Sáhín Bertalantól tanulta meg, 1973. szeptember 1.: Márton Áron püspök átnegedte az örmény apostoli kormányzóság szolgálatára, Szamosújvár örmény plébánosa lett. Felújította a Salamon-templomot és az örmény székesegyházat. A kolozsvári egyetemi templomban havi rendszerességgel bevezette az örmény szentmisét. – Széles körben ismert és közkedvelt személy volt. A nagyon nehéz időkben összetartotta az erdélyi örményeket, ellenállt a vallásellenes politikai nyomásnak, a magyarok elnyomása ellen éppúgy felemelte szavát, mint az örmény katolikus vallás visszaszorítása ellen, de lelki támaszt nyújtott szükségben lévő protestáns magyaroknak is. Az erdélyi görögkatolikus templomok elkobzása után a szamosújvári örm. székesegyházban biztosította a görögkatolikus liturgia megtartását. Halála előtt nagy nem-



zetközi részvétellel és ünnepélyességgel megszervezte a szamosújvári örm. székesegyház fennállásának 250. évfordulóját, Der-Nerseszján örményországi örm. katolikus és Jakubinyi György gyulafehérvári érsek celebrálta a szentmisét.

És nemsokára derült égből a villámcsapás:

Szomorújelentés

„Akik könnyezve sírnak, mikor vernek, aratáskor majd örvendeznek.”
(115. zsoltár)

A Gyulafehérvári Főegyházmege belsőszolnoki esperesi kerületének papsága, a papi évfolyamtársak, a Család és Rokonság nevében is mély együttérzéssel tudatjuk, hogy nagytiszteletű

Sáska Jenő

a szamosújvári örményszertartású katolikus egyházközség lelkipásztora életének 52., áldozópapságának 27. évében f. év október 20-án, váratlanul elhunyt.

A temetés gyászistentisztelete Szamosújvárt a katedrálisban kezdődik 1998. október 26-án, hétfőn de. 9.30 órai kezdettel.

Ennek végeztével földi részeit a gyergyószentmiklósi örmény temetőbe szállítják, hogy a családi sírhelyen elföldeljék. A temetői szertartás aznap du. 16.30 órai kezdettel van hirdetve.

URUNK JÉZUS, FOGADD IRGALMAS SZERETETTEL KIMÚLT SZOLGÁDAT, ADJ NEKI MENNYEI LAKHELYET.

Főesperesség

Örmény miniatűrök a karácsony jegyében

A karácsonyi témakört felölelő örmény miniatűrökből nyílt kiállítás december 2-án a Boldog Salkaházi Sára templom közösségi termében.

A rendezvény programja Avedikián Viktória énekművész dalával kezdődött, mely igazi emelkedett, karácsonyi hangulatot teremtett. Ezt követően a jókora termet megtöltő látogatókat és a közreműködőket Nuridsány Zoltánné, a XV. ker. Örmény Nemzetiségi Önkormányzat elnöke köszöntötte, majd László Tamás polgármester a történelmi eseményeket sorra véve méltatta az örmény nép hagyomá-



nyait, azt, hogy megőrizték kultúrájukat, muzulmánokkal körülvéve is a keresztény hitüket, identitásukat, de ugyanakkor Magyarországon magyarrá is váltak. A karácsonyhoz kapcsolódó

nemzeti szokásokról, és a miniatűrökön is látható ábrázolás módokról beszélt dr. Fröchlích Ida egyetemi tanár megnyitójában. Elmondta, az örmények egy része a magyarokhoz hasonlóan, december 24-én, míg a másik része január 6-án tartja a karácsonyt. A mint élet- és termékenységszimbólumként is szerepet kap ilyenkor, sokan búzákat csíráztatnak, az örmény karácsony

„Örmény kultúra a Kárpát-medencében“

Kiállítás, Budapesti Történeti Múzeum, 2013. április 5.– szeptember 15.

A kiállítás a Budapest Történeti Múzeum Vármúzeumában kap helyet, kurátorai *Dr. Ko-vács Bálint* (Lipcsei Egyetem, Pázmány Péter Katolikus Egyetem) valamint *Pál Emese* (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár). A tárlaton bemutatásra kerül majd az er-délyi örménységre vonatkozó szakrális műtárgyak sora erdélyi egyházi gyűjtemények-ből. Továbbá a magyarországi közgyűjteményekben lévő a magyarországi örménység történetével kapcsolatos kivételes műtárgyak bemutatását is tervezzük. A BTM intézi az erdélyi műtárgyak restaurálását, a műtárgyszállítást, a kiállítási installáció elkészítését, a külsős kurátorok díjazását, stb. Az Országos Széchényi Könyvtár az erdélyi dokumen-tumok restaurálása mellett nemzetközi tudományos konferenciát szervez és kétnyelvű kiállítási katalógust is megjelentet. E rendezvénysorozat, különösen a konferencia aktu-alitását az örmény könyvnyomtatás 500. évfordulójának meg-mogatói a hazai magyarörmény közösség részéről: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, Fővárosi Örmény Önkormányzat, Bp. Főv. II. ke-rületi-, VIII. kerületi-, Ferencvárosi-, valamint XII. kerületi Örmény Nemzetiségi Ön-kormányzat.



Bálintné Kovács Júlia rovata

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (36. rész)

127. Simai Gergely, aki 1829-től Zalatnán, mint tanár szolgált, és 1830-ban szentelték pappá, 1833. február 6-án 26 éves korában már meghalt. Szongott is említi: „végzett teológus, Zalatnára rendeltetett professzornak 1829-ben.”

128. Simai Kristóf, örmény szertartású. Szamosújváron szolgált Szongott szerint már 1777-ben, Ferenczi Sándor szerint 1781-től (1782-től) volt ott káplán, de lehet, hogy ez sajtóhiba, mert alább, Simai Lukácsnál is ezeket az éveket olvashatjuk. Kristóf halálának éve 1790.

129. Simai Lukács, örmény szertartású. Szolgált: 1781 (1782) Szamosújváron

káplán, 1785: Marosvásárhelyen tanár és káplán, 1812: kerületi jegyző, 1823: Szamosújváron plébános, esperes. Meghalt 1838. nov. 29-én, 85 éves korában.

130. Szakács Endre, Csíkszeredában született 1965. december 13-án. Teológiai tanulmányait Gyulafehérváron a Hittudományi Főiskolában végezte, ott szentelte pappá Bálint Lajos püspök 1992. április 25-én. Szolgált 1992: Brassó-belvárosban, majd ugyanebben az évben Gyimesközéplekon káplán, 1999: Bonchidán plébános, 2001: Szamosújváron örmény szertartású plébános, 2006: a Romániai Örmény Katolikus Ordináriátus általános helynöke. *Folytatjuk*

szükségük az Európából küldött keresztény-ségre. A „Made in Európa” feliratot viselő kereszténység értékét veszítette a harmadik világ piacán. Nem akarom a kereszténységet cáfolni – nyilatkozta annak idején Gandhi –, de az a véleményem, hogy amit Európa magáévá tett a kereszténységből, az a tagadása a hegyi beszédnek. Ha a keresztények olyanok lennének, mint amilyen a Bibliájuk, In-dia rövidesen keresztény lenne. Feltehetjük magunknak a kényelmetlen kérdést: vajon milyen kereszténység az, amelynek földjén világháborúk, ateizmus, koncentrációs táborok, gyávaság, üllő, angéli ünnep, egyházak között és mégis az a könyv, amely mézcsepp a szájnak és kese-rűség a gyomornak, mindig hitelesen meg-őrízte az üzenetet, Isten ígétjét. Nem elég, ha a könyvkiadók a Biblia eredeti szövegét szavatolják, azt az olvasónak kell hitelesítenie, megélt formában közvetítve. Ez az üzenet az evangélium, ne azon töprengjenek tehát: hogyan juttathatnák az evangéliumot idegen kontinensekre, ott már sok helyütt megtalálható egy európainál talán igazibb kereszténység. Az evangélium itthon, Európában kerül egyre nagyobb veszélybe.

Szent Ferenc fiainak nem kell többé világgá menniök, itthon kell misszionáriusokká lenniük. De hogyan? Ez az ő titkuk. Mi, kívül-állók csak annyit látunk, hogy kezét és szívét rajzolnak egymás melle. Szerintük a két testrészt elválaszthatatlan és egyik a másik után igazodik. Egyszerre mindkettő nem lehet sem üres, sem tele, akinek tele a marka, annak üres a szíve és még kellemetlenebb, hogy embertársának kezét sem tud adni.

Simon Jukundián
Ferenc-rendi pap-tanár, zenetudomány-író 1813. április 29-én született Csíkszentkirályon. Csíksomlyón és Bécsben tanult. Volt hitszónok, tanító, tanár, ta-nítóképző intézeti igazgató Csíksomlyón, ugyanitt tartományfőnök is. 1893-tól halálá-ig Nagyszebenben működött. A korszerű er-délyi tanítóképzés egyik megalapítója. 1869-ben adta ki énekeskönyvét, melynek Kájoni János nagyszabású énekgyűjteménye, a *Cantionale Catholicum, Régi és új, deák és magyar ájtatos egyházi énekek ...* (1676) volt az alapja. Ebben mintegy 97, a nép ajkáról gyűjtött éneket is közölt. A mű Kolozsváron jelent meg, címe: *Katolikus egyházi énekes-könyv*. Simon Jukundián 1894. április 22-én hunyt el Nagyszebenben.

Bálintné Kovács Júlia rovata

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (37. rész)

131. Száva Antal, Csíkszépvezén született 1845. április 13-án. Pappá szentelésének időpontja nem pontosan ismert: 1874. aug. 7. (1870?). Szolgált: Gyergyószentmiklóson, Székelyudvarhelyen, Kolozsváron és Csíkrákoson volt káplán, 1878–1880: Szőke-

falván, 1881–1894: Ákosfalván volt lelkipásztor. Aránylag fiatalon, 1899. augusztus 31-én hunyt el.

132. Szenkovits Béla, Szászdányán (Kisküküllő vármegye) született 1845. június 25-én. A gimnáziumot Marosvásárhe-

lyen és Székelyudvarhelyen, teológiai tanulmányait Gyulafehérváron végezte. Elég sokára szentelték pappá: 1892. július 12-én. Szolgált: Nyárádköszvényesen, 1893: Kézdiszentkereszten, 1894: Nagykászonban, 1895: Csíktaplocán káplán, majd 1898: Királybányán, 1900: Kidén lelkipásztor. Meghalt 1907. február 11-én.

133. Szentpétery András, Gyergyószentmiklóson született 1914. január 7-én. A gimnáziumot Gyulafehérváron végezte. Pappá Székelyudvarhelyen szentelték 1940. június 29-én. Szolgált: 1940: Kézdiszentkereszten, 1942: Gyergyóremetén, 1945: Zetelakán káplán, 1946: Györgyfalván lelkipásztor. Meghalt 1971. június 29-én.

134. Szentpétery János, örmény szertartású. Erzsébetvároson született 1845. március 27-én. Pappá szentelték 1869. április 3-án. Szolgált: Gyulafehérváron, Csíksomlyón és Brassóban, mint gimnáziumi tanár. 1882–1900: Gyergyószentmiklóson plébános. 1900–1903: Kolozsváron státusi tisztviselő. Meghalt 1903. április 5-én.

135. Szócs Csaba Születés helye és ideje: Gyergyószentmiklós/Ditró, 1982.08.02. A közeppiskolát Ditróban, teológiai tanulmányait Gyulafehérváron a Hittudományi Főiskolán végezte. Gyulafehérváron szentelte pappá 2007. június 24-én Dr. Jakubinyi György érsek.



Az interneten azt olvashatjuk, hogy: Teológiai tanulmányok: SIS, BBTE. Egyéb tevékenységek: 2007–2009: Marosvásárhely – Keresztelő Szent János (belváros) – segédlelkész, 2009–2010: Kolozsvár – Szent Mihály (belváros) – segédlelkész. Szolgálati helye: Kolozs 2012. június 23-án, a Világosító Szent Gergely búcsún, Szamosújváron ő

mondotta a szentbeszédet az örmény katolikus székesegyházban, amelyet a Füzetek 185–186. számában meg is jelentettünk.

136. Temesvári Gergely, Gyergyószentmiklóson született 1822. március 3-án. A gimnáziumot Csíksomlyón, filozófiai és teológiai tanulmányait Gyulafehérváron végezte. Pappá szentelve: 1845. április 23. (16?). Szolgált: Székelyudvarhelyen tanár és subregens, majd 1849: Csíkszentmártonban és Kapnikbányán káplán. 1850: Oláhláposon, 1855: Bodzán, 1857: Törösváron, 1864: Verestoronban, 1865: Aranyosbányán, 1875: Zalatnán adminisztrátor, 1876: Mócson, majd Szarvaskenden plébános. Magyarszarvaskenden halt meg 1888. július 3-án.

137. Temesváry János dr., Szamosújváron született 1857. február 8-án. A gimnáziumot Szamosújváron, Nagyszebenben és Gyulafehérváron, teológiai tanulmányait Bécsben a Pázmáneum növendékeként végezte. Pappá szentelve: 1880. február 25-én. Felmentelése után Gyergyószentmiklóson tanít az elemi iskolában, majd Gyulafehérváron a püspökségen káplán és levéltáros. Ezt követően Nagyszebenben káplán. 1882-től: Székelyudvarhelyen, Gyulafehérváron, Aradon, Zomboron, Szamosújváron gimnáziumi tanár. Budapesten halt meg 1936. október 15-én. Munkái: *Erdély választott püspökei* (1618–1695). Szamosújvár 1913. *Erdély középkori püspökei*. Kolozsvár 1922.

A Magyar Katolikus Lexikonban ezt olvashatjuk:

Temesváry János (Szamosújvár, Belső-Szolnok vm., 1857. febr. 8.–1922. aug. 10. után); történetíró. – A gimnáziumot 1867-től Szamosújvárt (örményül), 1870-től Nagyszebenben, majd 1872–74: Gyulafehérvárt, a teológiát 1874–78: a Pázmáneumban végezte, Bécsben 1878: doktorra avatták.

Gyergyószentmiklóson tanító, 1879: tisztviselő az erdélyi püspöki irodán. 1880. II. 25: pappá szentelve, segédlelkész Nagyszebenben. 1882 őszén a székelyudvarhelyi r.k. gimnázium tanára. 1883: Kolozsvárt egyetemi hallgató 1886: bölcsészdoktori és történelemlatin szakos tanári oklevelet kapott. Tanár a gyulafehérvári főgimnáziumban. 1886–1888. XI. 9: az Alsó-Fehér vármegyei Történelmi Társaság főtitkára. Állami szolgálatba lépett, 1889: Aradon, 1891: Zomborban, 1895: Szamosújvárt tanár. 1907: a szamosújvári örmény múzeum igazgatója. Egyháztörténeti tanulmányai főként újságokban jelentek meg. – Fontosabb munkái: II. Gejza magatartása a pápaság és császárság második küzdelmében. Bölcsészdoktori értekezés. Szamosújvár, 1886. – Az alsó-fehérvármegyei történeti, régészeti és természettudományi társaság évkönyve. 1. évf. Szerkesztette. Kolozsvár, 1888. – A magyarörmény nemes családok címerlevelei. Szamosújvár, 1896. – A szamosújvári Rubens-kép. Uo., 1900. (Különnyomat.) – Öt erdélyi püspök rangemlése. Kolozsvár, 1910. – Csikmádifalvi Szentandrás István erdélyi püspök. Uo., 1912. – Erdély választott püspökei (1618–1695). 1-2. köt. Szamosújvár, 1913–14. – Erdély középkori püspökei. Kolozsvár, 1922. – Az erdélyi püspökök címerei. Bp., 1930. – Manzor Pius erdélyi püspök élete és irodalmi működése. Bp., 1931. – Hét erdélyi püspök végrendelete. Kolozsvár, 1931. – Adalékok az erdélyi jezsuita rendházak eltörlésének történetéhez. Hely és év nélkül.

138. Theodorovich Mihály dr. (Todorovics Der Minas Thoroszjan), apostoli vikárius és erdélyi örmény szertartású főesperes 1721-től haláláig 1760. január 3. (2.?) szentszéki kinevezéssel. Gyergyószentmiklóson született. A gimnáziumot Besztercén és Szamosújváron végezte. Szolgált: 1736-ig szamosújvári plébános,

1753: alesperes. Mária Terézia 1758-ban kinevezte örmény püspököknek, de Dániel Tódor királyi örmény tanácsos megakadályozta a kinevezés végrehajtását. A mechtaristák szamosújvári kriptájába temették.

139. Theodorovics Simon (Der Simeon Thoroszean), örmény szertartású. Kolozsváron (1726) a SJGA-n tanult. Szolgált: 1726–1753 Gyergyószentmiklóson plébános, és ott maradandót alkotott. Ma is hálásan gondol rá az örménymagyar közösség.

Ezt érezhetjük az alább idézett beszámolóból is, amit a világhálón találtam.

A templomépítés legfőbb szorgalmazója Theodorovich Simon volt, akit 1726-ban neveztek ki a gyergyói örmények plébánosává. Hamarosan kijelölték a templom helyét és elkezdtek az építkezés költségeinek gyűjtését. A szükséges összeg legnagyobb részét a különböző örmény társulások (Szentháromság Legény Egyesület, Boldog Asszony Tímár Társulat, Szent István Társulat) biztosították, de majd minden örmény család hozzájárult az építéshez adományaival. (Az adományozók listája megtalálható az 1734-ben Theodorovich Simon által örményül írt, majd Szongott Kristóf által lefordított emlékkönyvben.)

1730. április 25-én fogtak hozzá a fakápolna lebontásához, s az új templom falai már 1733-ban készen álltak. (...)

Mielőtt a hajóba lépne egy újabb örmény nyelvű emléktáblát láthatunk, melynek szövege megközelítő magyarsággal így szól: „Épített ezen szentély az örmények 1182. évében, azaz 1733-ban Gyergyó örmény népe által Simon Tor. plébános úr és János tisztelendő úr, Ákonc Tódor egyházi előjáró, Lázár Ohanján főbíró idején, azok által, kinek nevét följegyezték ezen templom aranykönyvébe. Tudd és olvasd, és értünk irgalomért könyörödj! Ámen”.

Folytatjuk

Ha viszont a színésznek az alakítás nem sikerül, a varázs megtörik, arcjátéka csu-pán torz fintor lesz, a díszletek egyszer-re közönséges ragasztott rongyokká válnak, a nézőkön pedig kínos érzés lesz úrrá. Ha szeretik a színészt, szánakoznak rajta és szeretnék, ha a darab mielőbb véget érne. A színész ellentáborba már sokkal kéméletlenebb: kineveti a pórul járt hőst. Némi igaza van is, hisz nincs visszataszítóbb, mint egy művészi ihlet nélküli erőltetett alakítás.

Mátrai Betegh Béla színésszel, rendezővel a közönség mindig elégedett volt, de ő magával szinte mindig elégedetlennek mutatkozott – mint vallomásaiban olvassuk. Egy művész számára lehet-e ennél megbízhatóbb minősítés?

A templom szolgálói és Thália szentélyének papjai különböznek is, de hasonlítanak is egymásra. Mindkét hivatás művelői fölöttünk állanak, hisz a szószer és a szín-pad magaslátáról beszélnek, nem taná-csot osztogatnak, hanem csalatkozhatatlanul kijelentenek, nemcsak besegítenek,



hanem új létsíkra emelnek. Az előbbi-ek az élettelen kenyeret, az utóbbiak magát az élő embert teremtik újjá. Még akkor is fényt hoznak, ha netán a fényűzést kedvelik.

Mátrai Betegh Béla színész és rendező 1846. március 19-én született Kolozsváron. A budai Várszínházban kezdte pályafutását. Ezután vidéki városokban lépett fel. Hosszú ideig a kolozsvári színház művezetője, 1883-tól a budapesti Nemzeti Színház segédrendezője, 1902-től főrendezője haláláig. Számos színművet fordított magyarrá, átdolgozott műsordarabokat. Ismertebb szerepei: Shylock, Jago (Shakespeare); Moór Ferenc (Schiller: Haramiak); Biberach (Katona: Bánk bán). Művei: *Koncsag Lajkó* (népszínmű, Kolozsvár 1876); *Az élet színfalai és a szín-pad coulissái tarka vázlatokban* (Kolozsvár 1880); *A kolozsvári színház* (Kolozsvár 1882); *Meg volt írva a csillagokban* (regény, 1900, a Budapest című lapban). Mátrai Betegh Béla 1912. augusztus 19-én hunyt el Gödöllőn.

Bálintné Kovács Júlia rovata

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (38. rész)

140. Vákár János Gyergyószentmiklóson született 1826. november 23-án. A gimnáziumot Csíksomlyón, filozófiát Kolozsváron, teológiai tanulmányait Gyulafehérváron végezte. Pappá szentelve: 1851. augusztus 3-án. Szolgálati helyei: Csíknagyboldogasszonyon káplán, 1852–1864: Csíksomlyón és Székelyudvarhelyen gimnáziumi tanár. 1865–1879: Oroszhegyen plébános. 1881: Bálványosváraán

nyugdíjas lelkipásztor. Meghalt 1884. november 5-én.

141. Vákár József, örmény szertartású. Gyergyószentmiklóson született, 1889. szeptember 28-án. A gimnáziumot Marosvásárhelyen és Székelyudvarhelyen, teológiai tanulmányait Gyulafehérváron a Hittudományi Főiskolán végezte. Pappá szentelve: 1912. június 14.(26) Szolgált: 1912: Szépvízen káplán. 1918: plébános,

1928–1960: Gyergyószentmiklóson plébános. 1960. október 4-én hunyt el.

A Magyar Katolikus Lexikon szócikkében, amelyet Kádár Dániel örmény katolikus plébános készített: **Vákár József** (Gyergyószentmiklós, Csík vármegye, 1889. **október 28.**– Gyergyószentmiklós, 1960. okt. 4.): örmény plébános. – A gimnáziumot Székelyudvarhelyt, a teológiát Gyulafehérvárt és 1911: az örmény szertartást Bécsben végezte. 1912: ugyanott pappá szentelve. Szépvízen segédlelkész, 1915: ugyanott, 1928: Gyergyószentmiklóson plébános. – *Fontosabb munkái: A gyergyószentmiklósi latin és örmény szertartású római katolikus templomok története.* Kolozsvár, 1940. – *A csíkszépvízi örmény plébánia története.* Gyergyószentmiklós, 1941. K.D.

A világhálón: „Még Fáraó Simon plébános ideje alatt, 1912-ben káplánnak nevezte ki a Püspökség az 5830/1912-es számú irattal Vákár Józsefet, akit abban az évben szenteltek pappá. A fiatal káplán kisegítője lett az öregkorba hajlott lelkipásztornak, és átvette Isten igéjének hirdetését. Az új segédlelkész hivatásszeretettel és lelkesedéssel végezte kötelességeit, mind az egyház keretében, mind az állami iskolánál, amelynek kezdettől fogva hitoktatója volt. Ittléte alatt az oltáregylet működése új lendületet nyert, a hitélet elevenné vált. Az egyházközség óhajának eleget téve, minden pályázat mellőzésével, zsinatvizsgás plébánosnak nevezte ki Vákár Józsefet Majláth püspök 1915. augusztus 7-én. Mint új plébános, a hívek iránti ragaszkodásával és tettrekészséggel igyekezett kiérdemelni a közbizalmat, amellyel megajándékozták, és önzetlen munkáját becsülték. Rendbe hozta a plébánia levéltárát és könyvtárát. Felújította a templomi ruhák készletét, folytatta a Historia Domus írását.”

1916-ban többek között ezt írja: „Ez év egyik nevezetessége június 26-án volt, mikor is földrengést éreztünk. Éppen fél 9 óra tájékán szentmisémet befejezve az utolsó ima végzésénél bizonyos szédülést éreztem, aminek nyomában annyira megtántorodtam, hogy az oltárt is meg kellett fogjam, nehogy elessem. Nem tudtam mire véljem e dolgot. Fordulok ki az oltártól s akkor látom, hogy a lüszterek mind mozognak. Egyszerre tisztában voltam az eseménnyel. Egy földrengésnek kellett lennie. Ezen hitemben erősített meg Fáraó ny. esperes úr is, ki a miséje előtti praeparatio végzése közben érezte az ingást. Természetesen már utca hosszat beszéltek a rendkívüliséget, a lapok pedig bő referációjában számoltak be az erdélyi városokban előfordult károkról, így pl. Erzsébetváros, Nagyszében tájékán kémények is omlottak meg, cserepek hullottak le a házak tetejéről, a konyhákban az edények, s a szobák bútorai valóságos ördögtáncot jártak.”

1928-ban, Görög Joachim hirtelen bekövetkezett halálával megüresedett a gyergyószentmiklósi plébániahivatal. Az egyházközség Vákár József plébánost kéri és javasolja megválasztásra. Négy tagból álló bizottság jött Szépvízre, hogy Vákár plébánost értesítsék megválasztásáról, és felkérjék új plébániájának elfoglalására.

„Vákár József plébános nem ismeretlen városunk egész közönsége előtt. Közöttünk élte gyermekkorát, s már mint gyermek, mindnyájunk osztatlan szeretetét érdemelte ki, s azóta is, mióta pappá szentelték és csíkszépvízi plébános lett, csupa jót és nemeset hallottunk róla.”

„A szépvízi egyházközség nem fogadta szívesen ezt a hírt. Sokáig nehezteltek a gyergyóiakra, hogy megkérdésük nélkül ragadták ki körükből szeretett papjukat.”

Folytatjuk

Most már azt volna jó tudni, hogy ez a rendbeszedés miből állott, és milyen körülmények között ment végbe. Lehetetlen, hogy a mechitháristák levéltáraiból gondos kutatás mellett erre vonatkozó részletesebb adatok elő ne kerüljenek. A magyar művelődéstörténetnek komoly érdeke, hogy a nemzet fiainak idegenben végzett jóra való munkássága érdeméhez méltó világitásba helyeztessék. S aztán miért ne jegyezzük fel szorgalmasan mindazokat az eseteket,

Bálintné Kovács Júlia rovata

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (39. rész)

Ennek a résznek a megírását B. Garda Dezső történésznek köszönhetjük, aki többéves szorgos munkával összegyűjtötte az erre a régióra vonatkozó dokumentumokat, és könyveiben közkinccsé tette azokat. Ezúttal Gyergyói örmények könyve című munkájából bőségesen idézek, mert 1., nincsen mindenkinek meg B. Garda Dezsőnek ez a műve, 2., mert szép a történet maga, és 3., mert úgy érzem, mának szóló üzenete is van.

Az előző részben Vákár Józsefet a Csíkszépvízen munkálkodó plébánost ismerhettük meg, ezúttal azt fogjuk megtudni, hogyan került Gyergyószentmiklósrá, és hogyan „pásztorolta” az ottani örménykatolikus közösséget.

„1928. február 10.–szeptember 12. között Kassai Lajos kanonokot, nyugalmazott csíkszeredai főgimnáziumi igazgatót kérték fel az örmény katolikus egyház ideiglenes vezetésére. Ő irányította május hónapban a plébános választást, melynek során a gyergyószentmiklósi örmény közösség Vákár József örmény plébánost kérte fel és hívta meg plébánosnak Gyergyószentmiklósrá. A hitközösség ekkor püspöki engedéllyel a hármás jelölés mel-

a melyekben magyarok és örmények egymásnak javára működtek?

Teljes bizalommal reméljük, hogy a tudományos kérdések iránt annyira fogékony tudós mechithárista atyák nem fogják megtagadni közreműködésüket a felvetett kérdések mentül alaposabb tudással. *Utazásunk* 1900. decz. 7.

(Megjelent: ARARÁT 1901. évi I. szám 8-10. old. – Eredeti írásmóddal)

lőzésével választotta meg lelkipásztornak a szépvízi plébánost.

A Csíkszépvíztől Gyergyószentmiklósrá jött plébános beiktatása, valóságos ünnepet jelentett a város lakói számára, melyről a helyi lapban Csibi Andor a következőképpen emlékezett meg: „F. hó 23-án elhangzottak Vákár József örm. szert. Plébános ajkairól paptársai és hívő sokasága előtt az egyedüli hatalmasságnak tett esküvő szavai, s mi mindannyian könnyektől ragyogó szemekkel mondtuk rá az Ament.

A fájdalom könnye, mely az emlékezetnek szólt, összevegyült örömkönnyeinkkel, a – bizalom és reménykedés könnyeivel.

„Fogadom, hogy hű papja leszek Istennek, fogadom, hogy hű papja leszek egyházam-

nak, fogadom, hogy hű lelki atyja leszek híveimnek, kiknek lelki élete gondozására ide rendelt a sors”, s hívei sokasága lelkében utána mondotta a saját fogadalmát.

Mise után az örmény plébánia helyiségében az egyháztanács és hívek, a város és hívek, a város és különféle egyesületek tisztelegését fogadta az új plébános, mely tisztelegések előtt dr. Fejér Gerő gyulafehérvári székesegyházi kanonok üdvözölte őt meleg szavakkal. Az új plébános meghatva mondott köszönetet az őszinte, meleg szívekből jövő szeretetért és bizalomért.

Beiktatása utáni esztendőben Vákár Józsefnek is köszönhetően új harangokkal gazdagodott a gyergyószentmiklósi örmény templom. Az 1929. május 20-i harangszentelési ünnepségről a következőket olvashatjuk a Gyergyói Újságban: „...Már a kora délelőtti órákban nagy csoportok siettek az ünnepség színhelyére, az örm. templom (udvarára B.K.J.) kerítésébe, hol díszes szőnyeggel leterített tágas emelvényen elhelyezve találtak a virág – girlandokkal övezett új harangokat, melyeket a gyergyószentmiklósi Közbirtokosság és özv. Mélik Istvánné úrasznonyának 50-50 ezer lejt kitevő nemes áldozatkészségéből, valamint egyesek szíves adakozásából a jó nevű Kauntz Frigyes szebeni harangöntő cégtől szerzett be a hitközség.

Az ünnepi szertartás megkezdése előtt már fejlődtek a különböző kulturális és hitbuzgalmi egyesületek, a Zárda, Árvaház és katolikus nevelő intézetek képviselője, a Tűzoltó Testület fegyvelmezett dísz szakasza, élén E. Deér Kálmán főparancsnokkal, az Iparos Dalkör lelkes csoportja Novák Béla elnökkel. Ott láttuk városunk agilis polgármesterét, dr. Benke Antalt, az intelligencia tekintélyes szép számát, az érdekelt buzgó hívek seregét és a szíves érdeklődők szín-pompás festői tömegét.

Pontban fél 11 órakor, midőn a papság megjelent az emelvényen a közszeretben álló infulás főpap, Szabó György apát-főesperessel, Sipos Sándor szárhegyi plébános, P. Kristó Modeszt házfőnök, Petres Kálmán zárda-igazgató és Vákár József örmény plébános kíséretével, fölhangzott az Iparos Dalkör hatásos éneke, mely Bálint Ákos kiváló karnagy dirigálása mellett méltó keretet adott a szentelési szertartásnak.

A további szerepet a papság vette át s messzi csengő hangon végezte az előírt zsolnárokat, melyeknek befejeztével a fungens főpap körülszentelve a harangokat, a legnagyobb hitközség áldott emlékü lelkipásztora nevével: Szent Joachim, a középsőt Szent Matild, a kisebbet: Világosító Szent Gergely tiszteletére avatta fel.

A magasztos szentelési szertartás jelentőségét és a hívek örömet Vákár József helyi plébános apostrofálta történelmi reflexiókkal átszótt beszédében. A hitközség hátláját tolmácsolta a kegyes adakozóknak, rámutatva a harangok rendeltetésére, melyek a magasból közvetítik az Úr üzeneteit a lelkek mélységeihez, hogy éber lelkiismeretben, öntudatos hitéletben és megértő békét szolgáló összetörekvésben egyesítsék, s emeljék az emberek szívét.

Az érdeklődéssel fogadott alkalmi beszédet az Iparos Dalkör lendületes éneke követte. Majd a szépen díszített templomba vonult a közönség, hol kezdetét vette a hálaadó istentisztelet, mely alatt az Egyházi Dalkör gyönyörű közreműködéssel szerzett kimagasló élvezetet a zsúfolásig szorongó sokaságnak.

Evangélium után Sipos Sándor szárhegyi plébános lépett a szószékre és a radikális katholicizmusról tartott remek szentbeszédével ragadta magával a hallgatóságot. Szavainak nyomán mintha a pünkösdi Lélek áradt volna ki. Könny csillogott a szemekben, s minden jelenvolt mélyen átérezte, hogy a

szabados korszellem független moráljával szemben a gyökeres hithűség fallanszába kell tömörülni.

A meghatottság halk moraja hullámozott végig a templomon, midőn a szent mise Úrfelmutatásakor megszólalt a Joachim harang! Érzelmesen meleg, méla kongásával mintha csak beröppentette volna az áhítatos lelkekbe a korán elköltözöttnek esdő kérését: „Emberek, imádjátok, emberek, szeressétek, emberek, kövessétek a Szeretet Istenét!”

Fenséges volt a harangszentelési ünnep minden mozzanata.

Felejthetetlenül lélekemelő az Énekkarok művészi közreműködése, a kiváló ízléssel díszített oltárok, drága perzsákkal ékesített templomfalak, a meggyipiros színű köpenyben gyertyát fogó örmény ifjúságnak díszőrsége, az ünnepi orgonaszó, a hívek hálaadó Te Deuma és közlekesült Pápai himnusza.

S midőn mindezekről teljes elismeréssel megemlékezve, legszebb emlékeink közé soroljuk e szentelési ünnepségen szerzett impresszióinkat, óhajunk csak az lehet, hogy az Úrnak ez újabb hírnökei a „G” moll-ban kellemsen összecsengő harangok, borult és derült időben egyaránt érzékeny lelkekhez szóljanak!”¹

Vákár József részt vállalt a gyergyószentmiklósi közművelődés alakításában, a dalárda szervezésében, főleg pedig az ifjúság nevelésében. A művelődési élethez való kötődése, az ifjúság erkölcsi életének az alakítását felvállaló elhivatottsága mindennapi tevékenységének és vasárnapi prédikációinak a részei voltak. Ez az elhivatottság tükröződik a Gyergyói Lapokban megjelent írásában is, melynek tartalma a következő: „Zsendülő természet, ébredő rygyek, melegebb légáram jelzik a bontakozó új élet fakadását.

Tavaszi és élet közel eső valóságok, mert a tavaszban kifejlő élet, az életben duzzadó erők működnek.

¹ Gyergyói Újság 1929.május 26.

Az emberi élet tavaszát a fiatalság reprezentálja. Szépséget, erőt örömet és reményt hordoz az ifjúság! Ó a szülők gyönyörűsége, a társadalom reménye, a közeljövő serkenő vetése.

Nem lehet közönyös senki aziránt, hogy mit lát, mit hall, milyen benyomásokat és tapasztalatokat szerez az életről, milyen szelvényben, érzületben, világnézetben fejlődik és izmosodik a fiatalság!

Már a klasszikus ókor hirdette az elvet: nagy tisztelet övezze a gyermeket, ifjút, kiből a nép és társadalom fenntartó gerince és oszlopa lesz.

Mennyivel inkább kell értékelnünk, s magunkévá tennünk ezen elvet ma, midőn a modern idők sodró árja tömegeket mozgósít romboló eszmék szolgálatára. (Kiemelések tőlem B.K.J.)

Résen kell állanunk, nehogy megközelítse ifjúságunk lelkét az az irány, mely nem érez felelősséget és vak dölyfösséggel támad a tekintély ellen, mely nem ismer tiszteletet és kegyetlen szítkokkal húzza le az eget, mely nem tűri a fegyelmet és fékezetlen indulattal emel kezét jóakarójára, sőt életadójára, mely nem törődik lelkiismerettel és kártokozó szándékkal gázol bele a más vagyonába, mely előtt semmi sem szent, erkölcsös, kegyeletre kötelező és becsülésre méltó. s meggyalázza emberi méltóságát, hitét, vallását, Istenét, árnyat borít saját népe dicső múltjára. megkeseríti amúgy is nehéz, gondterhes jelenét és sivárrá teszi a jobb jövőbe vetett bizodalmt s reményét.

Ismeretes ez az irány, mely telítve van rombolással, békebontással, ízig-vérig telve a lelket, testet, jólétet, egészséges fejlődést és haladást felforgató pusztítás garázdálkodásával!

Ez nem volt és soha nem lehet a mi iránnyunk.

A mi világunk a kereszténységnek megdönthetetlenül szilárd alapján épült, s azon

isteni erőben gyökerezik, mely a népeknek igazi civilizációt, a kultúrának világszerte lendületet, a művészetnek ihletet, a költészetnek szárnyalást, a tudománynak fejlődést, az emberiségnek éltető igazságokat, megvesztegethetetlen lelkiismeretet, felemelő erkölcsöt, áldozatos szeretetet, lelki nemességet, boldogító családi otthont, eszmények után igazodó, törvénytisztelő, munkaszerető, öntudatos, bátor, hithű, tiszta lelkű, jellemes ifjú nemzedékeket adott.

A kereszténység valláserkölcsei forrásaiból kell erősíteni, táplálni az ifjúságot, az éldőszó és nyomtatott betű hatalmával, a jó példa vonzó és megnyerő erejével, az iránta kötelező tisztelet és tettekben igazolt szeretet minden segítő és nevelő eszközével.

Ez úton szolgáljuk érdekeit s mozdítjuk elő boldogulását. Vele együtt a magunkét is! A boldogulás, jólét kérdése nem csupán szociális, gazdasági, pénzügyi, kulturális és politikai ügy, hanem az egésznek együttese, melyben elsődrendű helyet követel az etika, a legnemesebb értelemben vett erkölcs, mely valamennyinek mozgatója, irányítója, lelke és célravezetője.

Erkölc nélkül nincs jogtisztelet és osztó-igazság, nincs megbízhatóság és méltányosság, nincs rend és törvényesség, nincs belátás és önzetlenség, nincs becsület és karakter, nincs sem kielégítő közjólét, sem megnyugtató egyéni boldogulás.

Az erkölcs pedig a vallás szülötte, a válásé, mely az ember életében a legáldottabb tényező. Övé az igazi boldogság első szava, s övé a megnyugvó szív utolsó dobbanása!

A valláserkölc tiszta levegőjében, tavaszi verőfényben, egészséges szellemében, készséges gyakorlatában és értelmű világnézetében kell élnie az ifjúságnak, így tényleg lesz jó gyümölcs a virágos magyar Fán, lesz áldás a székely jövő reménydús vetésén.”²

² Gyergyói Lapok. 1934. április 14.

Vákár József több mint harminc éven keresztül vezette a gyergyószentmiklósi plébániát, az örmény közösséget sikerült összetartania. Nevéhez kötődik a Domus Historia megírása, vagy végleges formába öntése. Pontos feljegyzései, részrehabilitálás nélküli megállapításai az örmény Domus Historiát a gyergyói örmény közösség múltjának egyik leghitelesebb forrásává tették.

1960. október 4-én, 71. életében hunyt el, szülei sírjában nyugszik Gyergyószentmiklóson, az örmény temetőben.

Főbb munkái: A gyergyószentmiklósi latin és örmény szertartású római katolikus templomok története. Kolozsvár, 1940. – A csíkszépvízi örmény plébánia története. Gyergyószentmiklós, 1941. K. D.

Folytatjuk



Genocídiumi koszorúzás



2013. április 24-én a pesti Duna-parti örmény genocídiumi kőkeresztjénél koszorúzott többek között a Fővárosi Örmény Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület nevében dr. Issekutz Sarolta, Zakariás An-tal Dirán és Heim Pál (Fotó: Kabdebó János)

Bálintné Kovács Júlia rovata

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (40. rész)

142. Vákár Lukács 1803. augusztus 12-én született. Pappá 1826. szeptember 29-én szentelték. Szolgált Oláhláposon, 1828: Tekerőpatakon káplán, 1844: plébános, 1854: kerületi jegyző. Meghalt 1863. február 22-én. A világhálón tallózva egybek mellett megtudtam, hogy Tekerőpatak Gyergyószentmiklós szomszédságában fekszik, és lakói pár száz éve így vallottak:

„A mi városhelyünk Gyergyó Szent Miklós, holott jeles örménység lakik és oda akár a mi naturokat, fát, szénát, gabonát vihetünk jó áron eladjuk, s pénzt szerzünk magunknak abból, tart egy órát ide, s ottan mindent vásárolni, mert feltaláltatik”.

Vákár Lukács 1828-tól szolgált ott, és szerepe lehetett abban, hogy javítási munkálatokat végeztek a templomon: 1838-ban. A templom legnagyobb értéke a szószék, amelynek egyik képe egy magvető székelyt ábrázol. A szószék Vákár Lukács plébános ideje alatt készült 1842-ben. Gyergyószentmiklóson a templomkertben temették, ott lévő emléktáblája szerint:

„Itt alussza a szentek halalanak.... a boldog foltamadas edes remenyeben

Fo TDo (fotisztelendo???)

VAKAR LUKACS

a 37 éves buzgo aldoza...

mint tekeropataki nyugalmazott lelkesz es gyo egyházkerületi

jegyzo megszunedett lenni

60 éves korában

1863 évében február hó 22

Aldas hamvaira”

143. Várterész Antal, 1874. június 11-én született. Pappá szentelték 1899. július 6-án. Szolgált Gelencén, 1911: Marosvásárhelyen káplán, 1903–1908: Gyergyóújfalúban plébános. Meghalt 1908. március 23-án.

144. Verzár Auxentius, örmény szertartású. Kolozsváron, (1763), a SJGA-n és Rómában tanult. Szolgált: 1773 (1781): Szamosújváron káplán. Meghalt 1813. január 31-én.

Szongott szerint néhai Verzár Györgynek fia Ángszend 1772-ben már Szamosújváron szolgált. A püspök Batthyány Ignác azt írja Verzár Auxentiusnak, hogy egyenlítse ki a békétlenséget („pacem colere”), vagy menjen Csík-Szépvízre ment ez a szamosújvári segédlelkész, hanem Arad megyébe lakozni. (Városi levéltár 1784. 75. szám)

145. Verzár Lukács, örmény szertartású. Szolgált 1773: Szamosújváron plébános, esperes, tb. kanonok. Meghalt 1778. december 28-án. Szongott 1730-at jelzi szolgálati idejéül.

146. Verzár Simon, pappá szentelték 1857. február 12-én. Gyergyószentmiklóson halt meg.

147. Verzár (Verzeresk, Verzereskul) Tódor, Szongott könyvében szerepel, mint 1721-ben Szamosújváron szolgáló pap.

148. Verzeleczi Lukács, örmény szertartású 1753: Szamosújváron plébános.

149. Vojt Simon, 1806. augusztus 12-én született. Pappá szentelve 1831. augusz-

tus 17-én. Szolgált: Székelyudvarhelyen tanár, 1832: Nagyságon káplán, 1833: Tekén, 1837: Oláhláposbányán, 1842: Szászrégenben, 1847: ismét Tekén, 1849:

Radnán, 1850: újból Tekén, 1856–1860: Aranyosbányán plébános. Meghalt 1860. február 1-én.

Folytatjuk



Hátha valaki nem tudja ...

Érdekes könyvre akadtam a minap. Reprint. Az eredeti 1941-ben jelent meg Buda-pesten a Vitézi Rend Zrínyi csoportjának gondozásában, a reprintet 2006-ban a Zrínyi Kiadó jelentette meg ugyancsak Buda-pesten.

A könyv szerzője vitéz Boksay Antal, a könyv címe: A legendás vasmadár. Az al-cím már beszédesebb: ittebei Kiss József, a legjobb magyar vadászrepülő élte, ittebei és eleméri Kiss Ernőről, az Aradon kivégzett 1848-as tábormokról min-denki tud, Budapesten, s az ország települé-sein utcák, terek őrzik emlékét. Sokan tud-nak a századik életévében nemrég elhunyt oldalági rokonáról ittebei Kiss Istvánról, aki a két háború között a Horthy Istvánról elnevezett takarékpénztárnak, a Diákkaptár Szövetségnek volt országos titkára, majd a Toldy Ferenc gimnáziumnak tanára, s így Antal vitéz is holléte. József, akit a könyv szerzője a „legjobb magyar vadászrepülő” jelzővel illette, s akinek 19 légi győzelme és 17 vitézségi érme maga mögé utasítja az első világháború legendás német pilótá-ját a vörösre festett háromfedelű gépén re-pülő báró Richthofent, és a második világ-háború legismertebb pilótáit, mint a német Mlécsik, és könyv az ismert györgyi légi alapján.

Kiss József a Millennium évében, 1896. január 26-án született Pozsonyban. Nagy-

apja, Kiss Ernő honvéd altábornagy, az aradi vértanúk egyike. Tanulmányait, bár mindvégig jeles eredménnyel végezte, az első világháború kitörése miatt nem tudta befejezni. Az érettségi bizonyítvány hiánya miatt nem lehetett tisztjelölt.

Az első világháború kitörésekor, önkén-tes katonai szolgálatra jelentkezett. A po-zsonyi 72-es gyalogosezredbe osztották be és egységével a keleti frontra vezényelték. A Nida folyónál vívott csatában szerzett se-besüléséből felépülve 1915 őszén áthelye-zését kérte a Császári és Királyi Légierő-höz. Kiképzése után, 1916 májusában az olasz frontra vezényelték, ahol első légi győzelme 1916. június 20-án köztársasági napkor. Caproni típusú repülő-géppel került szembe. A harminc percig tar-tó összecsapás során az egyedül küzdő Kiss József repülőgépét hetven találat érte. En-nek ellenére az egyik ellenségét sikerült le-lőnie. A második és harmadik győzelmét már a saját maga által kidolgozott takti-ka szerint érte el, úgy, hogy az ellenséges repülőgépet maga előtt terelte és a front-vonal mögött, saját területen leszállásra kényszerítette. 1917 novemberében, a hete-dik győzelme után az 55. vadászszázadhoz helyezték át és ezzel Kiss József vadászpilóta lett. 1917. november 15-e és 18-a kö-zött három bevetésen vett részt, amely so-rán öt alkalommal aratott diadalt ellenfelei felett. Tettéért arany vitézségi érmet kapott,

Bálintné Kovács Júlia rovata

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben

(41., befejező rész)

Forrásmunkámban, Ferenczi Sándor: A Gyulafehérvári (Erdélyi) Főegyházmegye történeti papi névtárában ugyan nem szerepel Verzár Gergely és Verzár Oxendius, de ebből a sorozatból nem maradhatnak ki.

150. Dr. Verzár Gergely vagy György (**Gregorius**) 1780–1829. 12. 30. Született: Felsőbánya, 1780. febr. 5. Sac.1803. ápr. 19. Segédlelkész:1803. Felsőbánya (2 és fél év), 1805. Szatmár (1 év). 1806-tól Szatmáron filozófiát tanít, majd 1810-től plébános Fehérgyarmaton és a kerület esperese. 1813-tól ismét Szatmáron találjuk ceremonárius beosztásban. 1816-tól plébános Erdődön, és 1819-ben helyezik Máramarosszigetre, mint főesperes-plébánost, ahol haláláig működik. + Máramarossziget, 1829. dec. 30. Események: 1821-ben a plébános engedélyt kap a püspöktől, hogy Alsóspán Máramaros m. (ma: Gyibrova, UA) a Hatfaludy család kápolnájában misézhesen.

- *A püspök kéri a kamarától, hogy a szlatinai és hosszúmezői hívek lelki gondozására vagy lelkészséget állítsanak fel Aknaszlatinán, vagy második kápláni helyet Szigeten.* Forrás: **A máramarosszigeti római katolikus papság névtára (1804-től).** Összeállította Jakubinyi György és Melega Péter.

A következő szócikket a **Magyar Katolikus Lexikon**-ból idézem, a rövidítéseket feloldva.

151. Verzár Oxendius, Oxendiosz Vörzárenc Boczánci, Verzereskul, Verzereski (Botosani, Moldva-Oláhsország, 1655. – Bécs, 1715. márc.

10.): fölszentelt erdélyi örmény katolikus püspök. – Eredeti családi neve *Szdephánján*, a *Verzariu* román mellékneve volt a családnak. Nem egyesült örmény családban született. A gimnáziumot Lembergben végezte. Katolizált, 1670-től Rómában Propaganda Fidei Urbaniana egyetemén tanult, 1684: itt szentelték pappá.

– Újabb kutatás szerint a lemergi örmény katolikus érsek szándéka szerint ment Erdélybe a nem-egyesült örmények megtérítésére. Ott 4 nagyon nehéz évet töltött, mert különösen Besztercén, a szász környezetben élő honfitársai merően ragaszkodtak vallási különállásukhoz, vallásháborítónak nevezték és kérték a hatóságokat tevékenysége betiltására Minász Zilifdárjással az élen, aki 1649 óta püspökük volt, és akinek vezetésével hazánkba érkeztek.

Verzár Oxendius ezzel nem törődve folytatta munkáját. Besztercén megkövezték, ami csaknem életébe került. Minászt, az öreg püspököt végül állítólag rávette, hogy menjen vele Lembergbe és tárgyaljon a varsói nunciussal.

A Propaganda Fidei archívumában talált adatok azonban cáfolják, hogy hűségnyilatkozatot tett volna a pápának, csak a püspök haláláról és annak körülményeiről számolnak be.

Az erdélyi örmények mégis kinyilvánították az uniót Lembergben és valószínűleg 1689 áprilisában letették a hitvallást Várdán Hunánján érsek kezébe. E nyilatkozat kizárólag a pápai primátusának elismeréséről szól, több kérdést nem érint: az uniált papság szociális helyzetét, fizetését és nős vagy nőtlen állapotát, a szent liturgia nyelvét, az Eucharisziában a kovásztalan kenyér használatát, a Hiszekegy filioque-részletét, a purgatoriumot és a Kalchedoni zsinatot. Mindezek pedig fontos, más keleti egyházak uniója alkalmával körültekintően tisztázott kérdések.

Verzár Oxendius, aki felsőbb iskoláit Rómában végezte, a tiszta latinizáció híve volt, de az erdélyi örmény egyház ragaszkodott ősi rítusához, és csak a pápai primátust voltak hajlandók elfogadni. Ezért Vardan Martinus Potoczky (1691–92) ebesfalvi és Elia Mendrul (1697) besztercei papok visszaléptek az uniótól.

Verzár Oxendius mégis rávette az összes örményt az unió elfogadására, de emiatt több család visszatért Moldovába. Őket igyekezett misszionálni, de ez a terve nem sikerült. –Várdán érsek Verzár Oxendius 1687. II. 13-án általános helynökké és adminisztrátorrá tette, majd az unió után (miután 1690. X. 3: VIII. Sándor pápa püspökké és vikáriussá nevezte ki) 1691. VII. 30-án püspökké szentelte. Székhelye – a hívek Szamosújvárra költözéséig – Besztercén volt.

A besztercei örmények azonban ismét bántalmazták és szemére vetették, hogy helyzetük jobb volt az unió előtt (adóterhek, áru-beszerzési korlátozások, visszaélések az unitus papokkal szemben). A térítés mégis sikeresen folytatódott, mert segítségére voltak a jezsuiták

is, és 1690 végére befejeződött: majdnem 30 000 lélek tért át. Az uniós okmányt Lembergben 1691-ben írták alá Elias Mendrul örmény főpap 8 papjával, Cantelmus bíboros, pápai nunciussal, az érsekkel és 2 apostoli biztossal. Mindazonáltal a disunitusok ügye még egy ideig gondot okozott, majd Verzár Oxendius halála után a szakadás ismét feléledt.

– 1694: a törökök tatár szövetségesei a radnai szorozhoz közeledtek, sőt Erdélybe betörve szörnyű pusztítást végeztek, sokakat elhurcoltak. Verzár fegyvert ragadott, sereget gyűjtött és eljűk ment. Vitézül kiverték az ellenséget, de Verzár fogságukba került. 3 nehéz évet tölt Konstantinápolyban, csak a karlócai béke adta vissza szabadságát. Ekkor Bécsbe ment engedélyt kérni a királyhoz, hogy az örmény nemzet számára a szamosújvári vár közelében királyi várost (a legfeljebb 500x1000 méteres területért az örmények 25 000 Ft-ot fizettek!), Görgényszentimrén pedig mezővárost alapítson. Eleonóra királyné díszes ornátussal és arany mellkereszttel ajándékozta meg. Hazatérve Verzár Oxendius volt az első, aki e területeken 1700-ban házat épített.

– Minthogy Erdélyben a hatalom protestánsok kezébe került, az előzőtt *II. András* püspök számkivetéséből Verzárt kérte fel egyházmegyéje kormányzására. Így két egyházmegyéjét kormányzott, a király, az ország és a hívek teljes megelégedésére, a szeretet és tisztelet jeleivel halmozták el. Templomokat, kápolnákat építtetett, iskolákat nyitott, felszentelte a ferencesek mikházi templomát, székelyföldi harangokat, alig volt akkoriban Erdélyben valakinek hozzá hasonló tekintélye, befolyása.

– Erdély a Rákóczi-szabadságharc során „császári kézbe” került, de a Székelyföld a fejedelem oldalán állt. Lipót király Verzárt kérte a felkelt ország-rész kibékítésére, aki elvállalta a veszélyes küldetést, mert „hazáját jobban szeretete saját életénél”. Azonban a kurucok elfogták és Rákóczihoz vitték, aki sikertelenül próbálta rávenni, hogy mellé álljon, de nagy tisztelettel fogadta és végül bántatlanul elbocsátotta, sőt később sem neheztelt rá. – Amikor az államkasza kiürült, a főkormányshék az örményekhez fordult. Verzár felszólítására: „Hazánk szükségben van” napok alatt előteremtették a kért 5000 Ft-ot (amikor évek múlva visszakérték, semmitmondó választ kaptak). – Verzár pénzén készült el hazánk első örmény temploma Szamosújváron, ide telepítette hívei nagy részét. Sokat járt Bécsben az örménység ügyes-bajos dolgai miatt, utójára 1712–15-ben a Szamosújvárnak ígért diploma miatt, amellyel mindenütt bíztatták, de végül mégsem állították ki. Ott is halt meg, valószínűleg az örmény püspökségnek ígért uradalmi birtok miatt megmérgezték. Egy adat szerint Bécsben, az irgalmasok lipótvárosi templomában temették el.

– Az uniós folyamat azonban nem volt a magyarországi unió integrális része: sem a Habsburg udvar, sem a katolikus egyház nem kezdeményezte, marginális jelenségnek bizonyult. Hivatalos kinyilvánítására sem Magyarországon, hanem Lengyelországban került sor. Az erdélyi protestánsok sem nézték jó szemmel és inkább a rebellis örmény papokat támogatták.

Állandó volt félelme, hogy a Moldovába emigrált papok átjönnek visszatéríteni híveit, de izolált esete-

ket kivéve (Ebesfalva, 1708) erre nem került sor. – Verzár Oxendius unióját a többi egykorú unióhoz (rutének, szerbek, románok) képest mégis sikeresnek kell minősíteni. Ennek egyik oka, hogy sokkal kevesebb örmény élt Erdélyben más hazai uniált népcsoportokhoz képest (kivándorlás miatt is erősen csökkent a számuk). Így homogénebb, könnyebben kormányozható közösséggé váltak. Viszont az unió kulturális és nyelvi asszimilációjuk előidézője lett. Ezt a mechtaristák erdélyi működése csak átmenetileg és részlegesen tartóztatta fel, mert az egyesült örmények Versár Oxendius a diaszpóra vezetőjeként (ethnarchos) tisztelték (jó lelkipásztornak, de makacs természete miatt mégis meglehetősen erőszakos térítőnek tartották.) Erdély azonban akkoriban nehéz terep volt a hittérítők számára. Szá. L.

Szongott I: 257. (arck.) – *ARomániai Kat. Örmények Ordináriátusa, Szamosújvár*. Kolozsvár, 2001: 25. – *Arménia, Új folyam*, 1994/7; 8. (Magyar A.: Az erdélyi örmény katolikus egyház története.) – *Keresztény Szó* 2006/IV. (Interjú Kovács Bálinttal).

152. Zakariás János, Gyergyószentmiklóson született. Székelyudvarhelyen (1717) és Kolozsváron (1718–1725) a SJGA-n tanult. Szolgált: 1726: Tusnádon első plébános, 1727: Kozmáson plébános. 1732. augusztus 14-én kozmási plébánosként van jelen a Csíksomlyón tartott *generali congregazione*-n. 1741–1745: Csíkmindszenten plébános. Ott is halt meg 1745. február 7-én.

Ezzel a szócikkkel a 2009. decemberében elkezdett sorozatomat egyelőre befejezettnek tekintem.